

nummer 9/1981

Vreemdelingen/
etnische
minderheden

W

wetenschappelijk

O

onderzoek en

D

documentatie

C

centrum

Justitiële verkenningen

Inhoud

Blz.

- 3 **Voorwoord**
- 5 **dr. M. J. M. Brand-Koolen** Discriminatie in
de grote steden
- 16 **Treze A. G. Van Hecke** De zigeuners en de
media
- 41 **B. Jacobi en L. J. Kraft** De integratie van
gevangenbewaarders; een vergelijking van
blanke en zwarte gevangenbewaarders in
Illinois
- 52 **S. Cummings** Blanke etnische groepen,
raciale vooroordelen en de segmentering van
de arbeidsmarkt
- 65 **Literatuuroverzicht**
- 65 Algemeen
- 68 Strafrecht en strafrechtspleging
- 72 Criminologie
- 83 Gevangeniswezen
- 85 Reclassering
- 86 Psychiatrische zorg
- 88 Kinderbescherming
- 89 Politie
- 95 Drugs
- 98 **Boekwerken**

Voorwoord

Deze aflevering van Justitiële Verkenningen wordt geopend met een artikel van dr. M. J. M. Brand-Koolen.

In dit artikel getiteld: Discriminatie in de grote steden, wordt gepoogd een antwoord te geven op de vraag onder welke sociale omstandigheden gevoelens van discriminatie al dan niet optreden, dan wel sterker of zwakker worden. De auteur maakt hierbij o.a. gebruik van een gedeelte van een begin 1981 verrichte steekproef. De bevindingen van dit onderzoek worden tenslotte getoetst aan de zogenaamde concurrentie- en aan de contacthypothese waarna enkele voor het beleid belangwekkende gevolgtrekkingen worden gemaakt.

3

In het hieropvolgende artikel van Treze A. G. Van Hecke wordt verslag gedaan van een kranten- en brievenanalyse die werd verricht naar aanleiding van de zigeuner-'affaire' van januari 1981. Nagegaan wordt hoe zowel kranten- als briefschrijvers op het beleid van justitie hebben gereageerd en welke argumenten daarbij een rol speelden.

Tot slot is een tweetal bewerkingen van Amerikaanse artikelen opgenomen.

In: De integratie van gevangenebewaarders, wordt door B. Jacobs en L. J. Kraft een vergelijking getrokken tussen blanke en zwarte gevangenebewaarders in Illinois.

Het vierde en laatste artikel van S. Cummings is getiteld: Blanke etnische groepen, raciale vooroordelen en de segmentering van de arbeidsmarkt. Het discriminatieprobleem wordt hier vanuit een economische invalshoek aan een nadere analyse onderworpen.

Discriminatie in de grote steden

door dr. M. J. M. Brand-Koolen*

1. Inleiding

5 Met de komst van grote aantallen buitenlanders en rijksgenoten naar ons land en met de erkenning dat velen van hen in ons land zullen blijven, neemt de belangstelling van wetenschappers, beleidsmakers, journalisten en vele anderen voor het verschijnsel van de multiculturele samenleving toe. Daarmee heeft ook het begrip 'discriminatie' in Nederland een hernieuwde betekenis gekregen. Waren tot voor kort velen van mening dat discriminatie in Nederland niet voorkwam, sinds enige jaren en in het bijzonder sinds het verschijnen (in 1978) van Bovenkerk's 'omdat zij anders zijn' (1), is deze illusie niet langer houdbaar. Nederlanders blijken weldegelijk te discrimineren en wat wellicht erger is, deze discriminatoire gevoelens lijken toe te nemen. Zo antwoordde volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau in 1966 nog 86% van een steekproef van Nederlanders dat zij geen bezwaar zou hebben tegen iemand van een andere etnische groep als buren, in het midden van de zeventiger jaren daalde dit percentage naar 60, en in 1979 was dit 48% (2).

De vraag die ons thans bezighoudt is niet zozeer of er gediscrimineerd wordt (het antwoord daarop is wel duidelijk), maar onder welke omstandigheden gevoelens van discriminatie al dan niet optreden, c.q. sterker of zwakker worden. Over de persoonlijkheid van de discriminerende is in de Amerikaanse literatuur vrij veel onderzoek bekend (zie bijv. Simpson en Yinger, 3). Over de sociale omstandigheden waaronder discriminatie optreedt is echter minder bekend, in het bijzonder voor Nederland.

* De auteur is raadadviseur strafrechtstoepassing bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie.

Aangezien sociale omstandigheden in het algemeen beter te beïnvloeden zijn dan psychologische structuren, is bestudering van deze omstandigheden erg belangrijk. Gelukkig begint de belangstelling hiervoor te groeien. Ook dit artikel wil daaraan een bijdrage leveren.

2. Hypothesen

Twee hypothesen over de vraag onder welke omstandigheden discriminatie pleegt toe- of af te nemen, zijn momenteel gangbaar. Deze hypothesen worden meestal aangeduid als de concurrentiehypothese en de contacthypothese. De *concurrentiehypothese*. Volgens deze hypothese zal discriminatie sterker worden naarmate men zich meer direct in zijn bestaansmogelijkheden bedreigd voelt door de nieuwkomers. Aangezien de meeste allochtonen tot de laagste sociaal-economische klassen behoren, zou volgens deze hypothese de discriminatie in die klassen het sterkst moeten zijn. Meer specifiek zou dit gelden voor de oude buurten in de grote steden omdat daar grote groepen allochtonen gevestigd zijn. Een verwoorder van deze hypothese in Nederland is drs. A. J. C. Vierling. In NRC/Handelsblad van 25-9-'80 stelt hij in een nogal emotioneel geladen artikel dat de 'poor whites' de rekening betalen van het minderhedenbeleid. Wat deze 'poor whites' in de oude buurten allemaal te verduren hebben, werd door hem op niet mis te verstane wijze geschilderd. Zijn artikel heeft nogal wat reacties opgeroepen. Diverse deskundigen op het gebied van het minderhedenbeleid zonden artikelen en commentaren in. Opvallend is evenwel dat in deze reacties vooral gediscussieerd wordt over het minderhedenbeleid maar dat geen van de schrijvers Vierling's stelling, dat de autochtonen in de oude buurten de rekening betalen, ten principale bestrijdt. En de Rotterdamse Wethouder mevr. Schmitz stelde nog dit jaar dat bij toenemende verpaupering van de grote steden discriminatie onvermijdelijk zal toenemen (4).

Een variant op de concurrentiehypothese is de zgn. invasiehypothese; volgens deze hypothese zouden gevoelens van bedreiging en daarmee discriminatie niet alleen afhankelijk zijn van de aantallen binnenkomende alloch-

tonen maar evenzeer van de snelheid waarmee deze immigratie plaatsvindt.

Aangezien de ontwikkelingen in Nederland betrekkelijk snel gegaan zijn, zal het niet eenvoudig zijn de invasiehypothese in empirisch onderzoek te onderscheiden van de concurrentiehypothese. Wij zullen ons in dit artikel tot de laatste beperken.

De *contacthypothese*. Volgens deze hypothese wordt discriminatie juist minder bij meer contact. De gedachtengang hierachter is dat naarmate autochtonen meer met allochtonen in aanraking komen, vooroordelen en stereotype beelden doorbroken worden; men gaat de anderen zien als ook gewone mensen en discriminatiegevoelens nemen af. Op grond van deze hypothese zijn vroeger veel experimentele programma's met schoolkinderen uitgevoerd. Daarbij bleek dat blanke kinderen na een dergelijk programma minder vooroordelen jegens neger-kinderen hadden dan voor het programma. In een meer recent artikel rapporteren Goldstein, Koopman en Goldstein dat blanke kinderen in geïntegreerde scholen vaker een voorkeur vertonen voor zwarte vriendjes en vriendinnetjes dan blanke kinderen in gesegregeerde scholen (5). In Nederland is een soortgelijke conclusie nog onlangs getrokken door de rapporteurs van een enquête over discriminatie, uitgevoerd door het bureau Lagendijk, in opdracht van de AVRO (6). Volgens hun bevinden stellen Nederlanders die regelmatig contact hebben met allochtonen zich welwillender tegenover hen op dan Nederlanders die weinig van deze contacten hebben. Deze uitkomst werd eveneens gevonden in een enquête uitgevoerd door het bureau Intomart in opdracht van de KRO.

3. Onderzoek

De vraag welke van deze beide hypothesen juist is en in hoeverre, is belangrijk genoeg om bij stil te staan en nader te onderzoeken. Een aanzet daartoe wordt in het volgende gerapporteerd. Daarbij hebben wij ons beperkt tot de vier grote steden (A'dam, R'dam, Den Haag, Utrecht) omdat de problematiek daar het duidelijkst is. Aan een enquête die door het NIPO voor het WODC (ten behoeve

van een ander onderzoek, de zgn. slachtoffer-enquêtes) werd uitgevoerd zijn acht vragen, die discriminatiegeneigdheid meten, toegevoegd. Deze vragen zijn, terwille van de vergelijkbaarheid, ontleend aan rapporten van het Sociaal Cultureel Planbureau (2) en aan de reeds vermelde AVRO-Legendijk enquête (6). De vragen luiden als volgt:

1. Veronderstel dat er twee werknemers zijn, die op één punt verschillen: de ene is gastarbeider, de andere Nederlander. Maar overigens zijn ze op alle punten gelijk. Als één van hen ontslagen moet worden omdat het bedrijf slecht gaat, wie zou dat dan moeten zijn, volgens u? De gastarbeider of de Nederlander?

de Gastarbeider/de Nederlander/mag geen verschil maken

- 8
2. En als het niet een gastarbeider, maar een Surinamer en een Nederlander betreft? Wie van die twee zou dan ontslagen moeten worden, volgens u? De Surinamer of de Nederlander?

de Surinamer/de Nederlander/mag geen verschil maken

3. Veronderstel nu weer eens dat er twee werknemers zijn, die op één punt verschillen: de ene is gastarbeider, de andere Nederlander. Op alle overige punten zijn ze gelijk. Als er nu maar één van beide in aanmerking kan komen voor promotie, wie zou dat dan moeten zijn, volgens u? De gastarbeider of de Nederlander?

de Gastarbeider/de Nederlander/mag geen verschil maken

4. En als het zou gaan om een Surinamer en een Nederlander? Wie?

de Surinamer/de Nederlander/mag geen verschil maken

5. En stel nu eens dat er twee gezinnen zijn, één van een gastarbeider en één van een

Nederlander die op alle overige punten gelijk zijn. Er is echter maar één woning beschikbaar: wie zou die woning dan moeten krijgen, volgens u? Het gezin van de gastarbeider of van de Nederlander?

de Gastarbeider/de Nederlander/mag geen verschil maken

6. En als het zou gaan om het gezin van een Surinamer en van een Nederlander?
Wie dan?

de Surinamer/de Nederlander/mag geen verschil maken

7. Hoe zou u het vinden als in uw straat een aantal gezinnen van gastarbeiders zou komen wonen?

- dat zou ik prettig vinden
- daar zou ik geen enkel bezwaar tegen hebben
- daar zou ik geen bezwaar tegen hebben maar ik sta er wel wat gereserveerd tegenover
- dat zou ik, als ik in mijn hart kijk, toch niet zo prettig vinden
- daar zou ik me ernstig tegen verzetten
- ik zou daar helemaal niet bij stil staan

8. En hoe zou u erover denken als het zou gaan om gezinnen van Surinamers?
(antwoordcategorieën: idem als 7)

Deze vragen werden in januari/februari 1981 voorgelegd aan een steekproef van ongeveer 5000 personen van 16 jaar en ouder in Nederland. De hierna te rapporteren resultaten betreffen een gedeelte van deze steekproef, nl. de respondenten uit de vier grote steden voorzover zij zelf opgegeven hebben zich te beschouwen als van Nederlandse afkomst; dit zijn 838 respondenten. Allochtonen werden dus buiten beschouwing gelaten.

Van de respondenten was bekend in welk stadsdeel zij wonen. De grote steden zijn nl. door het NIPO elk in 9 of 10 stadsdelen verdeeld, in totaal 39. Deze stadsdelen zijn vervolgens ingedeeld naar percentage aanwezige

etnische minderheden*, te weten $< 5\%$, $5-10\%$, $10-15\%$, $15-20\%$, $> 20\%$. Gedachte was dat indien de concurrentiehypothese juist is, de discriminatiegeneigdheid sterker zou moeten zijn naarmate de respondenten in een stadsdeel met een hoger percentage etnische minderheden wonen, terwijl indien de contacthypothese juist is, de discriminatiegeneigdheid juist zou moeten afnemen bij hogere percentages etnische minderheden.

Een alternatieve hypothese was dat in stadsdelen met hoge percentages etnische minderheden de eerste zes vragen een hoge discriminatiegeneigdheid zouden aantonen en de twee laatste vragen juist niet. In de eerste zes vragen wordt immers rechtstreeks ingespeeld op concurrentie-verhoudingen, terwijl de twee laatste vragen veeleer een contact-situatie betreffen.

4. De resultaten

10

Alvorens de resultaten voor de vier grote steden te bezien, vermelden wij enkele gegevens over de beantwoording door de totale steekproef. De antwoorden op de eerste zes vragen geven ongeveer hetzelfde beeld als gerapporteerd door het S.C.P.: hoge percentages 'mag geen verschil maken', erg kleine percentages antwoorden ten faveure van gastarbeider of Surinamer en wat substantiëler percentages (20-35) ten faveure van de Nederlander. De antwoorden op de twee laatste vragen komen overeen met de door AVRO-Legendijk gerapporteerde resultaten: de meest frequent gegeven antwoorden zijn '... geen bezwaar...' '... maar wel gereserveerd...' en '... toch niet zo prettig...'. Voorzover er verschil is geven onze respondenten iets minder discriminatoire antwoorden.

De door de respondenten in de vier grote steden gegeven antwoorden wijken iets af van de totale steekproef en wel in de richting van een grotere discriminatiegeneigdheid. Vervolgens werden kruistabellen gemaakt van de acht discriminatievragen tegen het percentage minderheden in de stadsdelen. De eerste resultaten leverden een enigszins verwarrend beeld

* Met dank aan drs. C. S. van Praag van het S.C.P. die ons aan de desbetreffende percentages hielp.

op. In stadsdelen met een percentage etnische minderheden $> 20\%$ was de discriminatiegeneigdheid het sterkst. Voorts bleek een vrij sterke discriminatiegeneigdheid in stadsdelen met een percentage minderheden $< 5\%$. Voor het overige bleek in alle tabellen een kromlijng verband te bestaan met in het midden enige onduidelijke wisselingen. Opvallend is evenwel dat dit beeld bij alle vragen terugkomt. In ons materiaal kunnen geen aanwijzingen gevonden worden dat de eerste zes vragen de concurrentiehypothese bevestigen en de laatste twee vragen de contacthypothese. Veeleer moet worden aangenomen dat alle vragen als één complex gezien worden.

Om de overzichtelijkheid te bevorderen (én in verband met de plaatsruimte in dit artikel), zijn vervolgens twee totaalscores gemaakt, te weten één voor de eerste zes vragen en één voor de laatste twee vragen. (Gezien de ongelijksoortigheid van de vragen is vooralsnog afgezien van het maken van één totaalscore voor alle acht vragen tezamen).

11

De totaalscore van de eerste zes vragen is opgebouwd door middel van een puntentelling waarbij onderscheid gemaakt werd tussen antwoorden ten gunste van de gastarbeider of Surinamer (positieve discriminatie), geen verschil, en antwoorden ten voordele van de Nederlander (negatieve discriminatie); respondenten die drie of meer van de zes vragen onbeantwoord lieten, werden buiten beschouwing gelaten. De totaalscore van de twee laatste vragen werd opgebouwd door samenvoeging van de categorieën 'prettig' en 'geen bezwaar', samenvoeging van de categorieën 'gereserveerd' en 'niet zo prettig', terwijl 'ernstig verzet' apart gehandhaafd bleef; 'niet bij stilstaan' en 'geen opgave' werden buiten beschouwing gelaten. Ook hier werd een puntentelling gebruikt. Met deze totaalscores werden vervolgens weer kruistabellen gemaakt tegen het percentage etnische minderheden in de stadsdelen.

In tabel 1 vindt men het resultaat van de eerste totaalscore, in tabel 2 het resultaat van de tweede totaalscore.

Tabel 1. Totaalscore 6 concurrentie-vragen onderscheiden

	< 5%		5-10%	
	abs.	%	abs.	%
positieve discr.	9	5	8	4
geen verschil	96	50	124	59
enige negatieve discr.	31	16	43	20
sterke neg. discr.	58	30	36	17
Totaal	194		211	

$P = < .005$

Tabel 2. Totaalscore 2 wonen-in-de-sstraat-vragen onderscheiden

	< 5%		5-10%	
	abs.	%	abs.	%
positieve beoordeling	62	35	72	45
negatieve beoordeling	96	54	84	52
sterk neg. beoordeling	19	11	5	3
Totaal	177		161	

$P = < .005$

12

Hetzelfde kromlijnige verband dat in de eerdere tabellen werd gevonden, komt ook bij de totaalscores naar voren. In tabel 1 is de discriminatiegeneigdheid duidelijk het sterkst in de stadsdelen met een percentage etnische minderheden $> 20\%$, gevolgd door de eerste categorie, respondenten in stadsdelen met een percentage etnische minderheden $< 5\%$. Het meest welwillend zijn de bewoners in de stadsdelen met een percentage etnische minderheden tussen 5 en 10%, na de 10% neemt de discriminatiegeneigdheid weer toe. In tabel 2 komt voor een belangrijk deel dezelfde trend naar voren. Ook hier zien wij de sterkste discriminatiegeneigdheid in de stadsdelen met een percentage etnische minderheden $> 20\%$, wederom gevolgd door de stadsdelen met een percentage $< 5\%$. Ook hier zien wij een tamelijk welwillende houding bij de respondenten in de stadsdelen met een percentage etnische minderheden tussen de 5 en 10%. Een afwijking van het beeld vormt evenwel de groep 15-20%: de houding is hier veel positiever dan in tabel 1.

naar percentage etnische minderheden in het stadsdeel

0-15%		15-20%		20%		Totaal	
bs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
2	1	5	4	4	3	28	3
77	48	65	52	59	44	421	51
53	33	19	15	16	12	162	20
29	18	36	29	54	41	213	26
161		125		133		824	

en naar percentage etnische minderheden in het stadsdeel

0-15%		15-20%		20%		Totaal	
bs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
60	39	50	54	31	32	275	40
88	58	37	40	52	53	357	52
5	3	5	5	15	15	49	7
153		92		98		681	

5. Interpretatie en nabeschuiving

Volgens deze gegevens lijkt de concurrentiehypothese bevestigd te worden voorzover het gaat om stadsdelen met een percentage etnische minderheden $> 20\%$. Voor het andere uiterste, de stadsdelen met een percentage $< 5\%$, lijkt de contacthypothese bevestigd te worden: 'onbekend maakt onbemind'. Deze uitkomsten leiden tot de veronderstelling dat wellicht beide hypothesen geldig zijn, maar dan onder verschillende omstandigheden. De contacthypothese zou dan gelden zolang het aantal nieuwkomers relatief klein blijft, de concurrentiehypothese gaat werken als de aantallen allochtonen groter worden. Op deze wijze kan ook de tolerante houding in de stadsdelen met een percentage etnische minderheden tussen 5 en 10% verklaard worden: de aantallen allochtonen zijn groot genoeg om vooroordelen te doorbreken maar nog niet zo groot dat zij als bedreiging gezien worden. Kennelijk ligt het omslagpunt ergens tussen de 10 en 20%, waar precies kan uit deze gegevens niet opgemaakt worden.

Als dit juist is, dan volgen hier beleidsmatig enige belangrijke conclusies uit.

De eerste betreft het zgn. spreidingsbeleid, ook wel (al dan niet 'gebundelde') deconcentratie genoemd. Over deze kwestie woedt al sinds enige jaren een discussie (zie voor een overzicht van de argumenten van voor- en tegenstanders van Praag; (7). Met name het beleid in Rotterdam staat daarbij in het centrum van de belangstelling. Sinds een min of meer gedwongen spreiding door een uitspraak van de Raad van State onmogelijk werd gemaakt, streeft men daar thans naar een spreiding op basis van vrijwilligheid. De resultaten van ons onderzoek lijken er op te wijzen dat Rotterdam hiermee op de goede weg is, althans voorzover men het spreidingsbeleid ziet als een instrument om discriminatie te voorkomen en daarmee een goed sociaal klimaat te scheppen. Een tweede conclusie zou kunnen zijn dat het percentage van 16 dat als maximale allochtone bezetting is gekozen, nog wel eens aan de hoge kant zou kunnen zijn. Voorts zou dit voor de andere grote steden een aanwijzing kunnen zijn het Rotterdamse voorbeeld te volgen. Een zekere paradox kan overigens aan deze aanbevelingen niet ontzegd worden: de steden worden geadviseerd te discrimineren teneinde discriminatie tegen te gaan. . . .

14

Een andere vraag is of de hier gepresenteerde gegevens wel voldoende basis vormen voor dergelijke vergaande conclusies. Wij menen zelf van niet, althans nog niet. Over het meten van discriminatie zouden lange methodologische beschouwingen te schrijven zijn. Ongetwijfeld hebben wij in dit onderzoekje een zeer eenvoudig instrumentarium gebruikt. Zeker kan men ook tegenwerpen dat een duidelijker onderscheid gemaakt zou moeten worden tussen discriminatoire gevoelens en discriminatoire handelingen. Deze hoeven niet noodzakelijk samen te gaan. Dat neemt niet weg dat indien autochtonen duidelijke discriminatoire gevoelens hebben, men gevoegelijk kan aannemen dat de verhoudingen er niet beter door worden.

Als wij van mening zijn dat, alvorens bovenstaande interpretaties tot beleidsaanbevelingen kunnen leiden, het onderzoek herhaald en

verdiept zou moeten worden, dan is dit evenwel niet op grond van twijfels over de gehanteerde vragen, maar veeleer op grond van de indeling in stadsdelen. Het indelen van een grote stad in 9 à 10 delen levert nog betrekkelijk grote eenheden op. Binnen deze eenheden kunnen nog verschillende kleinere eenheden een betrekkelijk eigen leven leiden. Waarschijnlijk is het percentage etnische minderheden in de kleinere buurteenheid, in de wat grotere wijk en in het stadsdeel van invloed op de houding van de autochtonen. Het lijkt daarom van belang het onderzoek te herhalen en daarbij zowel kleinere als grotere wijk-eenheden te hanteren. Indien mogelijk zouden daarbij tevens andere kenmerken van deze eenheden in de analyse betrokken moeten worden. Te denken ware bijv. aan het onderscheid tussen oudere en nieuwere buurten/wijken en de ligging ten opzichte van andere buurten/wijken met grote/kleine aantallen allochtone bewoners. De vraagstelling is zeker nadere aandacht waard!

Geraadpleegde literatuur:

- (1) **F. Bovenkerk** (red.). Omdat zij anders zijn, patronen van rassendiscriminatie in Nederland, Boom, Meppel, 1978.
- (2) **Sociaal en Cultureel Rapport 1980**, Staatsuitgeverij, Den Haag, 1980, pag. 237.
- (3) **G. E. Simpson** en **J. M. Yinger** — Racial and Cultural Minorities, An analysis of prejudice and discrimination, fourth edition 1972, Harper & Row, New York.
- (4) **E. M. A. Schmitz**, De stad in nieuw perspectief, in: Samenleven in verscheidenheid, Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel, 1981, pag. 13.
- (5) **G. Goldstein**, **E. J. Koopman** en **H. H. Goldstein**. Racial attitudes in young children as a function of interracial contact in the public schools. American journal of orthopsychiatry, 49e jrg., nr. 1, januari 1979, pag. 89-99.
- (6) **Legendijk** Opinieonderzoek, Apeldoorn, in opdracht van de AVRO, Hilversum: Publieksmeningen over nieuwe landgenoten, juni 1980.
- (7) **C. S. van Praag**, Allochtonen, huisvesting en spreiding, S.C.P. cahier nr. 22, Sociaal en Cultureel Planbureau, Rijswijk, 1981.

De zigeuners en de media

Een analyse van krantenartikelen en van 349 brieven binnengekomen bij het Ministerie van Justitie naar aanleiding van de gebeurtenissen rond de illegale zigeuners van januari 1981.

door: Treze A. G. Van Hecke*

1. Inleiding

16

Januari jongstleden kwam de eerste zigeuner-'affaire' van dit jaar in de publiciteit. Zowel de landelijke als de regionale pers heeft de gebeurtenissen rond de illegale zigeuners nauwlettend gevolgd en uitvoerig gerapporteerd. Hierbij ontstond de indruk dat het beleid van Justitie in de pers nogal negatief overkwam. In diezelfde periode kwamen op de Directie Vreemdelingen van het Ministerie van Justitie dagelijks brieven binnen van 'verontruste' burgers over de gang van zaken rond die zigeuners. Gedeeltelijk waren deze brieven afkomstig van mensen die het eens waren met het beleid, gedeeltelijk van mensen die het oneens waren met het gevoerde beleid.

In deze bijdrage willen we nagaan hoe en in welke mate — zowel de kranten als de briefschrijvers — op het beleid hebben gereageerd en welke de argumenten voor hun standpunten waren. Tevens willen we nagaan of de indruk van negatieve beeldvorming van het beleid terecht was.

Alvorens over te gaan tot de resultaten van de analyse willen we in paragraaf 2 de wijze van analyseren toelichten en in paragraaf 3 de feiten even in herinnering brengen. Vervolgens zullen we in een tijdlijn (paragraaf 4) de gebeurtenissen koppelen aan de omvang van de reacties. In paragraaf 5 en 6 wordt de inhoudsanalyse van de krantenartikelen en van de

* De auteur is als onderzoeksassistente verbonden aan het WODC.

brieven weergegeven. In paragraaf 7 komen we terug op de vraag 'hoe' de kranten de zigeuner-'affaire' gerapporteerd hebben. Hierbij betrekken we tevens de standpunten van de verschillende politieke partijen in de Kamer, van de briefschrijvers naar het Ministerie van Justitie en van de kranten in hun redactionele commentaren. In de slotbeschouwing formuleren we de vraag naar een eventuele oorzaak van de negatieve berichtgeving omtrent deze gebeurtenissen in de pers.

2. Toelichting op het gebruikte materiaal en analysemethode

a. De kranten

De periode van de analyse begint op 6 januari, dat is de dag waarop de zigeuners uit Almere zijn gaan zwerven en eindigt op 31 januari, tijdstip waarop alle zigeuners weer in vrijheid zijn gesteld.

17 Zeven landelijke¹ en drie regionale² kranten werden geanalyseerd. De landelijke kranten zijn geselecteerd op hun oplage en op hun betekenis voor politiek Den Haag. De regionale kranten zijn geselecteerd op plaats van verschijnen. We hebben geopteerd voor die plaatsen waar zich een gedeelte van de zigeuner-affaire heeft afgespeeld namelijk Almere, Zwolle en Middelburg.

Het geanalyseerde krantenmateriaal is voor wat de landelijke kranten betreft een compilatie van artikelen opgenomen in:

- knipselkranten van het Ministerie van Justitie, samengesteld door het stafbureau Voorlichting van het Ministerie van Justitie;
- M-Bulletins, waarin opgenomen de persdocumentatie Beleid Minderheden, samengesteld door het Ministerie van Binnenlandse Zaken;
- knipselkranten van de Rijksvoorlichtingsdienst te Den Haag. Verder omvat het materiaal een aantal krantenknipsels bijeengeknipt door het Stafbureau Voorlichting van het Ministerie van Justitie. Voorzover in het verzamelde materiaal de redactionele

¹ Landelijke kranten: de Volkskrant (Vkr), NRC-Handelsblad (NRC), Trouw (Trw), het Algemeen Dagblad (AD), de Telegraaf (Tele), het Vrije Volk (HVV) en het Parool (Par.).

² Regionale kranten: De Gooi- en Eemlander (G&E), de Provinciaal Zeeuwse Courant (PZC) en de Zwolse Courant (ZwC).

commentaren niet waren opgenomen, zijn deze achteraf bij het materiaal bijgevoegd.

De regionale krantenknipsels zijn bijeengebracht door opvraging aan de desbetreffende kranten van de in die periode verschenen artikelen omtrent de zigeuner-'kwestie'.

Van de landelijke kranten konden 130 krantenartikelen gevonden worden, dat is ruim 70% van het totaal van de verslaggeving inzake zigeuners in die periode.

Van de regionale kranten vonden wij 78 artikelen, dat is ruim 85% van het verschenen materiaal.

Gezien de manier waarop het materiaal is samengebracht en de representativiteit ervan menen we uitspraken te kunnen doen over de mate waarin en de manier waarop de verschillende kranten over deze zaak geschreven hebben.

De krantenartikelen zijn uitgesplitst naar:

a) *nieuwsartikelen* (n): hierin worden voornamelijk de incidenten en de voortgang van het conflict beschreven; b) *achtergrondinformatie* (a.i.): hierin wordt veeleer over het conflict geschreven en c) *redactionele commentaren* (c): hierin wordt de mening van de krant weergegeven.

18

Als analyse-eenheid wordt of de regel of een artikel gebruikt. Regels worden echter niet gebruikt om te laten zien hoeveel de kranten precies rond een bepaalde gebeurtenis gepubliceerd hebben maar zijn een indicator voor de verhouding waarin aan de verschillende gebeurtenissen aandacht is besteed¹.

b. De brieven

Alle brieven en telegrammen die in de analyse opgenomen zijn, zijn in de periode tussen 6 januari en 31 januari op het Ministerie binnengekomen. Deze brieven werden ingedeeld naar pro of contra beleid.

Vanuit die tweedeling worden ze verder geanalyseerd. Eerst wordt gekeken of er iets meer over de briefschrijvers zelf vermeld kan worden en daarna worden de brieven nader geanalyseerd.

Als analyse-eenheid wordt 'de brief' gebruikt.

¹ Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit dat niet alle kranten per bladzijde hetzelfde aantal kolommen hebben: van de landelijke kranten hebben alleen de Volkskrant en Het Parool 7 kolommen per pagina, de andere kranten 8. De drie geanalyseerde regionale kranten hebben allen 7 kolommen per pagina.

Dit betekent dat bijvoorbeeld een handtekeningactie als één brief wordt beschouwd.

c. Handelingen van de Tweede Kamer (1981)
Deze werden gebruikt om na te gaan hoe het kamerdebat precies verlopen was en welke de standpunten van de politieke partijen met betrekking tot de gebeurtenissen rond de illegale zigeuners waren.

3. De feiten

Het betrof een conflict tussen de overheid en de illegale zigeuners die medio december in Almere neerstreken na de dag tevoren op het Binnenhof gedemonstreerd te hebben. Deze zigeuners eisten een verblijfsvergunning op grond van familiehereniging².

19

Volgens het Ministerie van Justitie kon echter het verblijf van de zigeuners niet gelegaliseerd worden omdat het vreemdelingenbeleid dat niet toeliet. In 1977 had de heer Petalo een schriftelijke verklaring ondertekend waarin hij beloofde er niet meer bij de Nederlandse regering op aan te zullen dringen nieuwe zigeuners in Nederland op te nemen en hun komst naar Nederland niet te bevorderen.

Het Ministerie van Justitie gaf te kennen de zigeuners niet te zullen legaliseren en zonodig tot uitzetting over te zullen gaan. Om deze procedure te kunnen uitvoeren werd registratie en onderzoek naar identiteit bevolen. Vóór men in Almere hiermee een begin kon maken, waren de zigeuners vertrokken. Gedurende enkele dagen zwierven ze door Nederland. Op 11 januari wilden ze de grens met Duitsland passeren. De toegang tot Duitsland werd hun echter door de Duitse grensautoriteiten geweigerd. Tijdens nieuwe besprekingen tussen de heer Petalo en het Ministerie van Justitie bleek dat de zigeuners slechts mee wilden werken aan registratie en identificatie indien ze allén — zonder meer — een verblijfsvergunning zouden krijgen. Dit werd door het Ministerie van Justitie geweigerd en de heer Petalo verklaarde

² Onder het Kabinet Den Uyl werden 450 zigeuners gelegaliseerd. De tijd van aanmelding en registratie om voor legalisatie in aanmerking te komen was kort (drie dagen).

op 11 januari dat de zigeuners niets anders meer restte dan in kleine groepjes het land te verlaten.

Op 12 januari werd een groep zigeuners die zich op Belgisch grondgebied bevond, door de Belgische Rijkswacht terug naar de Nederlandse grens gebracht. België eiste dat Nederland deze groep op grond van een Beneluxverdrag¹ opnieuw zou opnemen. Nederland weigerde in eerste instantie omdat volgens haar niet bewezen kon worden dat het hier om diezelfde zigeuners ging die tot de groep behoorden die een paar dagen tevoren in Nederland rondzwierf. Na twee dagen overleg tussen beide regeringen werd ten slotte besloten de zigeuners voor registratie en identificatie terug naar Nederland te brengen. Deze procedure werd door de zigeuners verwaagd doordat zij of niet in het bezit waren van identiteitspapieren of deze weigerden te tonen. De zigeuners zeiden statenloos te zijn, hetgeen betekende dat zij niet konden worden uitgewezen naar hun land van herkomst. Het Ministerie van Justitie was er niet van overtuigd dat de zigeuners statenloos waren en liet ze overbrengen naar de Huizen van Bewaring van Middelburg en Zwolle teneinde de identificatie en verder onderzoek naar de nationaliteit te kunnen verrichten. Op last van de presidenten van de Rechtbanken te Middelburg en Zwolle (respectievelijk op 22 en 24 januari) werden de zigeuners weer in vrijheid gesteld. Eind januari waren alle zigeuners weer vrij. Tegen het feit dat de zigeuners geen verblijfsvergunning kregen zijn ze eind januari in beroep gegaan.

4. De tijdlijn

Tabel 1 geeft de omvang weer van het geanalyseerde materiaal chronologisch gerangschikt naar de belangrijkste gebeurtenissen in de analyseperiode. Aan de hand van deze tabel kan men aflezen 'in welke mate' zowel in de kranten als in den lande op de zigeuners-'affaire' is gereageerd.

¹ Beschikking van de Werkgroep voor personenverkeer betreffende verwijdering en overname van personen, juni 1967.

a. De kranten

Reeds bij een eerste oogopslag blijkt duidelijk dat de kranten, zowel de landelijke als de regionale, opvallend veel rond deze illegale zigeuners gepubliceerd hebben. Gemiddeld ongeveer 1 artikel per dag per krant en dit gedurende de hele analyse-periode. Uitschieters bij de landelijke kranten waren Trouw en de Volkskrant. Daarentegen was het aandeel van de Telegraaf opvallend laag (totaal 13 artikelen). Hoewel het aantal nieuwsartikelen in het begin, rond 6 januari, nog betrekkelijk gering was en de lotgevallen van zigeuners pas werkelijk nieuwswaarde kregen op 11 januari toen voor hen de grens met Duitsland gesloten bleek te zijn, kan men toch stellen dat vanaf dat moment de berichtgeving in de landelijke kranten tot eind januari constant is geweest. Het aandeel van de regionale kranten vertoont een grilliger beeld. De aandacht die deze kranten aan de zaak besteedden was veel meer afhankelijk van de plaats waar de zigeuners zich bevonden. Zo was het aandeel van de Gooi- en Eemlander vrij groot terwijl de PZC en de Zwolse Courant pas in aanzienlijke mate over de zigeuners gingen schrijven toen bekend werd dat ze naar de Huizen van Bewaring van Middelburg en Zwolle zouden worden overgebracht.

Zowel de landelijke als de regionale kranten hebben het sterkst gereageerd op de registratie en identificatie. Vervolgens werd de meeste ruimte ingenomen door de verslaggeving van de gebeurtenissen aan de Nederlands-Belgische grens en van het Kamerdebat. Dit laatste is in de regionale pers in veel mindere mate aan de orde geweest.

De achtergrondinformatie is over de gehele periode verspreid. De piek viel tussen 21 en 24 januari.

Het tijdstip waarop de redactionele commentaren in de regionale kranten verschenen bevestigt de stelling dat deze kranten in hun berichtgeving erg beïnvloed werden door de plaatselijke gebeurtenissen. De Gooi- en Eemlander kwam reeds op 14 januari met een commentaar, gevolgd door de Zwolse Courant op 15 januari. Op die dag werden de eerste zigeuners naar Zwolle overgebracht. Op 17 januari gaf de PZC commentaar. De dag

Tabel 1. Chronologische rangschikking van het geanalyseerde landelijke en de regionale kranten in soort artikelen en aan telegrammen

Periode	Beschrijving van de voornaamste gebeurtenissen	Aantal brieven
6-7 januari	Zigeuners in Almere	1
Sub-totaal Gem. per dag (: 2)		1 0,5
8-15 januari	Rondzwerven van zigeuners; verblijf aan de Belgisch-Nederlandse grens; onderhandelingen tussen beide regeringen	39
Sub-totaal Gem. per dag (: 7)		39 5,6
16-21 januari	Registratie in bewaringstelling	119
Sub-totaal Gem. per dag (: 5)		119 23,8
22-24 januari	Vrijlating H.v.B. Middelburg; kamerdebat; overbrenging v. enkele zig. naar het H.v.B. te A'dam	40
Sub-totaal Gem. per dag (: 3)		40 13,3
25-31 januari	Vrijlating H.v.B. Zwolle; overbrenging v. enkele zig. naar H.v.B. te A'dam; vrijlating van alle zig.; terug naar Almere	33
Sub-totaal Gem. per dag (: 6)		33 5,5
TOTAAL		232

* 26 brieven zijn niet in de tijdlijn opgenomen, omdat ze niet gedateerd waren.

** Zie par. 2.

eriaal naar de belangrijkste gebeurtenissen en opsplitsing van de
 els en van de ingezonden brieven, in aantal brieven en aantal

aantal telegrammen	Landelijke kranten		Regionale kranten	
	soort artikel**	aantal regels	soort artikel**	aantal regels
	1 n	18	3 n	283
	1	18	3	283
	0,5	9	1,5	142
3	33 n	2 606	14 n	841
	5 c	297	2 c	197
	1 ai	247		
2,6	39	3 150	16	1038
	5,6	450	2,3	148
	41 n	3 653	20 n	1421
	6 ai	743	1 c	143
			2 ai + n	277
			2 ai	393
2,2	47	4 393	25	2234
	9,4	879	5	447
0	15 n	1 342	16 n	1312
	5 ai	1 309	1 ai	400
	1 c	67	1 c	85
0	21	2 718	18	1797
3,3	7	906	6	599
2	14 n	1 096	15 n	993
	7 ai	1 049		
	1 c	193		
0,3	22	2 338	16	993
	3,7	390	2,7	166
1	130	12 843	78	6345

tevoreen waren de overblijvende zigeuners die niet meer in Zwolle geplaatst konden worden naar Middelburg overgebracht.

b. De brieven

Gedurende de hele analyse-periode zijn op het Ministerie brieven over deze zaak binnen gekomen. De meeste brieven kwamen binnen in dezelfde periode waarop de kranten het meest over de zigeuners schreven. Het aantal binnengekomen brieven steeg in dezelfde verhouding als de hoeveelheid gepubliceerde krantenartikelen en nam ook in dezelfde verhouding weer af. Ook hier kwamen de meeste reacties naar aanleiding van de registratiekwesitie aan de grens.

Ten aanzien van de hoeveelheid brieven mag wel gezegd worden dat er erg veel gereageerd is. Wanneer we deze hoeveelheid brieven vergelijken met het aantal brieven met als onderwerp 'de illegale zigeuners' dat de afgelopen jaren op het Ministerie van Justitie binnenkwam, constateren we dat er tussen begin 1970 en eind 1980 slechts 26 ingezonden brieven binnenkwamen. Dit is merkwaardig omdat er zich, zoals in paragraaf 3 vermeld, in 1977 een analoge zigeuner-'affaire' heeft afgespeeld.

Kortom, zowel de pers als de burgers in het land hebben in aanzienlijke mate op deze zaak gereageerd.

5. De krantenanalyse

In deze paragraaf willen we nagaan waarover de geanalyseerde kranten geschreven hebben en hoe ze dat gedaan hebben. Hiertoe geven we in tabel 2 een overzicht van de samenstelling van het geanalyseerde krantenmateriaal.

Bij de ordening van het materiaal hebben we ons tevens laten leiden door een publicatie van van Cuilenburg (1980). Hierin legt hij vooral de nadruk op de intermediaire functie van de krant namelijk tussen de politieke top of het beleid en de politieke basis of de burgers. Deze algemene functie splitst hij verder in drie aparte functies op en wel als volgt:

Ten eerste in een *informatiefunctie*, dat wil zeggen dat de krant informatie verschaft aan de bevolking over beleidsvoornemens en be-

Tabel 2. Indeling van het geanalyseerde materiaal naar soort informatie die de artikelen geven

	Landelijke kranten		Regionale kranten	
	aantal regels	perc.	aantal regels	perc.
Nieuwsartikelen	8 715	67,85	4850	76,46
Red. commentaren	657	6,16	425	6,69
Achtergrondinformatie	3 471	27,03	793	12,49
Achtergrondinf. + nieuws			277	4,36
Totaal	12 843	100%	6345	100%

leidsuitvoering. Ten tweede in een *expressiefunctie*, wat betekent dat de krant de beleidsmakers informatie verschaft over hetgeen onder de bevolking leeft en tenslotte in een *kritiekfunctie*, dat wil zeggen dat de krant inhoudelijke kritiek levert op het beleid en op de wijze waarop het tot stand komt.

25

Bij dit schema willen wij echter een aantal opmerkingen maken. De invulling van de functies zoals die door van Cuilenburg gebeurt, is normatief. Hij schetst een 'ideaalbeeld' en houdt geen rekening met de concrete situatie dat kranten een bepaalde kleuring hebben. Hierdoor kunnen en wensen kranten waarschijnlijk niet te voldoen aan de criteria zoals die door van Cuilenburg geformuleerd zijn. Bovendien krijgt een belangrijk aspect van de expressieve functie van een krant in bovenstaand schema weinig aandacht. Met name de *strekking* van de verslaggeving, komt hier nauwelijks aan bod. Daarom hebben wij ook deze opgenomen in de krantenanalyse. Zij komt in deze paragraaf na de bespreking van de informatiefunctie aan de orde. Omwille van de opbouw van dit artikel willen wij ons in deze paragraaf beperken tot het bespreken van de informatiefunctie, de strekking van de verslaggeving en de kritiekfunctie. De expressiefunctie, zoals die door van Cuilenburg wordt ingevuld, komt in een latere paragraaf aan de orde.

a. De informatiefunctie

Om te weten welke informatieve functie de kranten gehad hebben is nagegaan welke

ruimte ze in hun *nieuwsartikelen* besteed hebben aan het weergeven van de eisen van beide partijen in het conflict en aan het inzichtelijk maken van die eisen.

Eisen van de kant van Justitie waren vooral de eis van registratie en de eis dat de zigeuners terug zouden gaan naar hun land van herkomst. De voornaamste eis van de zigeuners was dat ze een verblijfsvergunning zouden krijgen. Aan deze eisen hebben de kranten dan ook de meeste aandacht geschonken. Verdere eisen van de zigeuners die in de krant veel aandacht kregen, waren (in orde van belangrijkheid): opheffing van bewaring en de eis tot het verkrijgen van een B-status.

Over het algemeen kan gesteld worden dat aan de eisen van Justitie zowel in de landelijke als in de regionale kranten iets meer ruimte toegekend werd. Bij de landelijke kranten werd 16% van de ruimte ingenomen door de eisen van Justitie, 10% door de eisen van zigeuners. Bij de regionale kranten werd 12% van die ruimte ingenomen door de eisen van Justitie en 11% door de eisen van zigeuners. Het percentage ruimte dat door de eisen van Justitie werd ingenomen werd vooral beïnvloed door de verslaglegging rond het kamerdebat van 22 januari.

26

Tabel 3. Indeling van nieuwsartikelen naar onderwerp

	Eisen van partijen	Incident-beschrijving	Meningen	Totaal
Landelijke kr.	26,1	59,9	14 %	10
Regionale kr.	22,7	62,8	14,5%	10
				N = 871 N = 485

Uit tabel 3 kunnen we afleiden dat ongeveer 25% van de beschikbare ruimte werd besteed aan het beschrijven en inzichtelijk maken van het conflict. Het overige gedeelte van het nieuws bestond vooral uit het beschrijven van incidenten in de voortgang van het conflict en uit het weergeven van meningen van anderen over het beleid.

Concluderend kan men stellen dat de geanalyseerde kranten over het algemeen wel gepoogd hebben het conflict inzichtelijk te maken door

de eisen van de beide partijen duidelijk te formuleren. In zoverre kan de informatie-functie van de krant hierbij als positief geëvalueerd worden. Het aandeel van de incident-beschrijving (ongeveer 60% van het geheel) is wel opmerkelijk hoog. Hierdoor werd het waarschijnlijk voor de lezer moeilijk uit de totale produktie steeds voor ogen te houden waar het nu precies om ging.

b. De strekking van de verslaggeving.

Hieronder wordt verstaan de teneur van de verslaggeving, de richting zonder dat deze echter expliciet wordt gemaakt. Deze komt vooral tot uiting in foto's, commentaren bij foto's, kopjes, stijl en woordkeus.

Foto's en commentaren bij foto's

Opvallend is dat de artikelen rond de illegale zigeuners heel vaak geïllustreerd werden door foto's. Gemiddeld werden 8 foto's op de 10 artikelen gepubliceerd.

De foto's zelf legden vaak heel emotionele taferelen vast zoals bijvoorbeeld huilende of agressieve zigeuners of gaven een beeld van de uiterst belabberde omstandigheden waarin zigeuners op dat moment verkeerden.

Commentaren bij identieke foto's varieerden in strekking van zeer emotioneel tot zakelijk beschrijvend van hetgeen er aan de hand was.

Bijvoorbeeld (de Telegraaf): Gewapend met een stuk hout wil deze zigeunerin enkele toeschouwers aanvliegen. Zij is het niet eens met de belangstelling die zij ondervindt tijdens haar gedwongen verblijf aan de Nederlands-Belgische grens.

(de Volkskrant): een zigeunerin heeft een stuk hout gepakt om haar argumenten kracht bij te zetten. Het lange wachten in de kou en nattigheid maakte een aantal mensen uit de groep prikkelbaar.

(Trouw): de zigeuners in het niemandsland tussen Nederland en België waren gisteren nog niet te spreken over het uitblijven van een beslissing, maar het ziet er nu naar uit dat zij uiteindelijk toch ons land binnen mogen komen.

(Het Vrije Volk): gewapend met een stok sloeg deze zigeunervrouw, de ellende aan de grens moe, een fotograaf op de vlucht.

In 7 van de 10 gevallen hadden foto's en/of commentaren hierop, tot doel de lezer te bewegen tot gevoelens van medelijden met de

zigeuners of tot gevoelens van verontwaardiging over de hardvochtige handelwijze van het Ministerie van Justitie.

Kopjes

Hoewel de kopjes niet door de journalist die het artikel schrijft worden bedacht en louter op hun 'commerciële relevantie' worden samengesteld, hebben ze er toch toe bijgedragen om een bepaalde sfeer rond de zigeuner-'affaire' te scheppen.

Als kopje werd vaak een trefzekere uitspraak van één van de partijen gebruikt, bijvoorbeeld het kopje bij het verslag over het bezoek van Staatssecretaris Haars aan het Zwolse Huis van Bewaring (par. 16/1) Haars: 'ze zitten daar prima'. Vaak appelleerden de kopjes direct aan gevoelens van medelijden met de zigeuners of aan gevoelens van verontwaardiging ten aanzien van de hardheid van het beleid van Justitie. Bijvoorbeeld: 'Trieste groep ondergaat het gesol lijdzaam' (HVV 15/1) en 'Zigeuners 's nachts achter slot en grendel' (ZwC 17/1).

28

Verhoudingsgewijs waren de kopjes van de regionale kranten meer objectief beschrijvend dan die van de landelijke kranten (70% t.o. 62%). Vooral de landelijke kranten benadrukten in hun kopjes de hardheid van het beleid. De regionale kranten daarentegen legden meer nadruk op de hachelijke situatie van de zigeuners.

Stijl en woordkeus

De stijl waarin de gebeurtenissen medegedeeld werden was vooral verhalend en incident-beschrijvend. Met grote nauwkeurigheid werden bijvoorbeeld bepaalde handelingen van zigeuners weergegeven waarbij vooral de nadruk werd gelegd op de omstandigheden waaronder dit alles gebeurde.

Zoals reeds vermeld, bestonden de nieuwsartikelen voornamelijk (60%) uit louter incidentbeschrijving dat wil zeggen dat er geen informatie, die nodig was voor het begrijpen van het conflict, werd doorgespeeld doch slechts sfeerscheppend rondom het conflict werd geschreven.

Een voorbeeld hiervan vormt de volgende passage uit de Volkskrant van 14 januari: 'Hazeldonk - In

de berm ligt een kip te spartelen. Z'n kop is er net af, de sneeuw kleurt rood. Door een half openstaande caravandeur is een vrouw te zien die de kippekop door een drabbige soep haalt. Die vrouw hoort nergens thuis, ze is statenloos. Dit welhaast symbolisch gebeuren speelt zich af in niemandsland, tussen de Belgische en de Nederlandse grens. Zestien bouwvalletjes in een rij op de vluchtstrook. Zo'n honderd zigeuners erin of eromheen. Een dorp op een snelweg. Onwezenlijke bouwvallen op de snelweg.'

Om een verhaal kracht bij te zetten werd vaak meerdere malen gebruik gemaakt van de directe en/of de indirecte rede waarbij iemands woorden bijna letterlijk werden weergegeven. Vooral de Zwolse Courant en Trouw maakten van dit middel gebruik.

Ook de woordkeus bij de beschrijving van de feiten was vaak gekleurd. Veelal werden versterkende adjectieven en substantieven gebruikt om de situatie nog eens extra hachelijk te maken. Bij het beschrijven van die situatie werd vooral geoordeeld vanuit Nederlandse normen zonder er rekening mee te houden dat voor zigeuners bepaalde situaties gewoner zijn dan ze ons lijken.

29

c. De kritiekfunctie

Hierin wordt weergegeven in hoeverre kranten kritiek hebben op het beleid. Kranten hebben hun kritiekfunctie naar behoren vervuld wanneer ze hun kritiek brengen vanuit het afwegen van alle argumenten pro en contra die onder de bevolking ten aanzien van een bepaald gebeuren leven. Hoe meer politieke gezichtspunten de kranten in hun kritiek betrekken des te waardevoller de kritiek, aldus van Cuilenburg.

Alle geanalyseerde kranten hebben minstens 1 redactioneel commentaar besteed aan de gebeurtenissen rond de illegale zigeuners met uitzondering van NRC-Handelsblad. Kranten die meer dan één maal commentaar leverden zijn in die periode niet 'om'gegaan. Deze commentaren hadden dezelfde strekking. Bij het lezen van de redactionele commentaren valt het op dat de meeste kranten – zowel landelijke als de regionale – het eens waren met het standpunt van het Ministerie van Justitie en niet vonden dat de zigeuners zomaar in Nederland gelegaliseerd moesten worden.

De Volkskrant maakte als enige hierop een uitzondering. In haar beide commentaren was zij het niet eens met het beleid. In haar eerste commentaar dd. 14 januari stelde zij dat de zigeuners zonder meer een verblijfsvergunning moesten krijgen. In het tweede commentaar dd. 23 januari (na het kamerdebat) kwam zij hier niet meer op terug. Hierin laakte zij slechts de opstelling van de Kamer ten aanzien van deze affaire.

30

Kranten hebben geen uitgewerkte argumenten gegeven voor hun standpunten. Het Algemeen Dagblad bijvoorbeeld volstond met de vermelding dat een klein land als Nederland met aantrekkelijke sociale voorzieningen geen immigratieland kan zijn. Ook de Telegraaf gebruikte het argument dat Nederland een dichtbevolkt en klein land is dat niet onbeperkt vreemdelingen kan opnemen. De Zwolse Courant sloot zich aan bij de argumenten van Staatssecretaris Haars dat de zigeuners uit waren op de sociale uitkeringen en dat legalisatie een toevloed van zigeuners naar Nederland teweeg zou brengen. Het Vrije Volk meende dat de gastvrijheid in Nederland begrijpelijkerwijs niet meer aanwezig is nu er geen economische groei meer is en dat bovendien de grens van de verdraagzaamheid tegenover migranten in Nederland bereikt blijkt te zijn. Alle kranten (op 3 na die zich niet hierover uitspraken) waren het zeer oneens met de manier waarop het beleid was uitgevoerd, dat wil zeggen met de behandeling van de illegale zigeuners. Volgens de Volkskrant handelde Staatssecretaris Haars alleen uit angst voor precedentwerking. De andere kranten die zich over de uitvoering van het beleid uitspraken in hun redactionele commentaren vonden dit onmenselijk. De Provinciale Zeeuwse Courant had vooral moeite met het politionele machtsvertoon dat met deze affaire gepaard ging.

De Gooi- en Eemlander, de PZC, Trouw, Het Algemeen Dagblad en Parool zagen vooral de oplossing in een internationale benadering van het probleem. In afwachting van deze internationale oplossing pleitten de Gooi- en Eemlander en Trouw voor een tijdelijke verblijfsmogelijkheid in Nederland. De Zwolse

Courant pleitte ervoor de zigeuners in Nederland te laten overwinteren.

Samenvattend kunnen we zeggen dat de kranten weldegelijk kritiek op de uitvoering van het beleid hebben laten horen maar uit het voorgaande is toch duidelijk naar voren gekomen dat op de Volkskrant na, de kranten het eens waren met de standpunten van Justitie ten aanzien van het verblijf van de illegale zigeuners. De oplossingen die door de kranten zijn voorgesteld waren echter vaag en varieerden van het menselijk toepassen van juridische regels tot contingentering op internationaal niveau. Concrete beleidsalternatieven werden in dezen niet geformuleerd.

Bezien we paragraaf 5 in zijn geheel dan dringen er zich duidelijk twee conclusies op. Ten eerste waren de geanalyseerde kranten minder tegen het beleid dan uit de strekking blijkt en ten tweede voorzover de kranten kritiek hadden, was deze vooral gericht tegen de uitvoering van het beleid.

31

6. De brievenanalyse

In de periode 6–31 januari 1981 kwamen 349 brieven en telegrammen op de Directie Vreemdelingenzaken van het Ministerie van Justitie binnen. 113 Brieven en 85 telegrammen (samen 198 reacties of 57%) waren tegen het beleid en/of de manier waarop het beleid werd uitgevoerd.

Vóór het beleid waren 145 brieven en 6 telegrammen (samen 151 reacties of 43% van de reacties).

Zoals reeds aangehaald is dit aantal aanzienlijk. In de periode januari 1970–december 1980 kwamen er bijvoorbeeld slechts 26 reacties met betrekking tot de illegale zigeuners op de Directie Vreemdelingenzaken binnen.

24% van de brieven pro beleid kwam uit de grote steden. Amsterdam nam hiervan 9% voor haar rekening. Uit de provincies kwam 64% van de reacties. De provincie Noord-Holland nam het grootste deel voor haar rekening (87%). 43% van de brieven contra beleid kwam uit de grote steden. Amsterdam nam hier 30% voor haar rekening. Uit de provincies Zuid- en Noord-Holland kwam 28% van de reacties.

In het hiernavolgende zullen de brieven pro en contra afzonderlijk beleid behandeld worden.

a. Brieven pro beleid

Over het algemeen kan gesteld worden dat de briefschrijvers weinig achtergrondinformatie over zichzelf gaven. De reacties waren — op 4 na — afkomstig van individuele burgers. Van de 4 georganiseerde reacties waren er 2 het resultaat van handtekeningacties. Eén reactie kwam uit het bedrijfsleven en één reactie was afkomstig van een politieke partij (CDA). Waarom mensen nu juist naar het Ministerie van Justitie schreven, is niet duidelijk. 64 van de 151 reacties refereerden aan de berichtgeving in krantenartikelen, op de radio en/of op t.v. Men zou verwachten dat die mensen naar de media zelf zouden schrijven om hun grieven hieromtrent kwijt te kunnen. De meeste brieven waren (op enkele na) persoonlijk aan Staatssecretaris Haars gericht. Hieruit kan men afleiden dat mevr. Haars als centrale figuur in deze kwestie werd gezien en het is dan ook niet verwonderlijk dat de meeste brieven overkwamen als een persoonlijke verdediging van de Staatssecretaris. Men was vooral verontwaardigd over de negatieve beeldvorming rond de persoon van mevr. Haars.

32

Als we nu kijken naar de brieven op ingingen, met andere woorden wat het onderwerp van de brieven was, zien we dat in 38% van de gevallen alleen 'zigeuners' onderwerp van de boodschap waren. In 24% van de gevallen had men het over zigeuners plus andere etnische minderheidsgroepen. In 11% betrof het *alle* minderheidsgroepen. De overige brieven noemden niet expliciet zigeuners en/of andere minderheidsgroepen. Tot deze groep behoorden ook de zuivere adhesiebetuigingen met het beleid. Voorts is nagegaan waarom (vanuit welk gevoel) deze brieven werden geschreven. In 26% van de gevallen wilde men vooral aanzetten tot volharding in het tot nu toe gevoerde beleid. In 28% van de gevallen schreef men om zijn persoonlijke bewondering voor mevr. Haars te laten blijken. 24% van de brieven waren zuivere adhesiebetuigingen. Andere gevoelens die in de brieven aan bod kwamen, waren woede tegenover de buitenlanders (12%) en in veel mindere mate dankbaarheid voor het gevoerde beleid en angst voor de toekomst.

Argumenten die voor de standpuntinname werden genoemd waren velerlei. Bij de brieven pro beleid werden totaal 123 argumenten genoemd. De grootste categorie (18%) werd gevormd door het argument dat Nederland al overvol is. 17% van de argumenten wees erop dat zigeuners en buitenlanders alleen naar Nederland kwamen omwille van de sociale voorzieningen. Eveneens 17% van de argumenten was van discriminerende aard in de zin van 'zigeuners zijn dieven' en 'zigeuners willen niet werken'. Verdere argumenten waren de hoge kosten die verbonden zijn aan de opvang van zigeuners, de slechte economische situatie waarin Nederland zich bevindt, dat buitenlanders wanorde zouden veroorzaken, dat de tolerantiegrens ten aanzien van etnische minderheden bereikt is en de woningnood. In 12% van de gevallen werd nog vermeld dat de Nederlanders gediscrimineerd worden ten opzichte van buitenlanders omdat voor hen niet dezelfde faciliteiten worden geschapen en zij zonder ondersteuning, hun problemen maar zelf moeten zien op te lossen. Voorzover in deze brieven eisen werden geformuleerd, werd meestal aangedrongen op uitwijzing van zigeuners en/of buitenlanders. Slechts in 2 gevallen werd aangedrongen op een oplossing op internationaal niveau en in 3 gevallen werd meer politie geëist.

b. Brieven contra beleid

Ook hier geldt dat de briefschrijvers weinig achtergrondinformatie gaven te meer omdat een groot aantal reacties bij deze groep bestond uit telegrammen. Opvallend bij deze reacties is de hoge organisatiegraad van de briefschrijvers. 80 reacties (40%) waren afkomstig van organisaties of het resultaat van georganiseerde acties.

Sectoren waar de georganiseerde reacties meestal vandaan kwamen waren voornamelijk de sociaal-culturele sector 33%, onderwijs 15%, politieke partijen 14%, religieuze groeperingen 13% en handtekeningacties 11%.

Verder werd voornamelijk nog gereageerd vanuit vrouwenorganisaties en rechtshulpverlenende instanties. Bovendien bevatte een aantal telegrammen – hoewel ze toch door afzonderlijke burgers verstuurd werden – let-

terlijk dezelfde tekst. Waarschijnlijk was ook hier sprake van een georganiseerde actie, maar controleerbaar was dit niet.

Het onderwerp van de reacties was hier hetzelfde als bij de brieven pro beleid maar de verhoudingen lagen hier duidelijk anders. In 85% van de gevallen betrof het uitsluitend 'zigeuners'. In 4% van de gevallen schreef men over 'het zigeunerbeleid en het beleid ten aanzien van andere minderheidsgroepen', 3% keurde het beleid in zijn algemeenheid af. Gebeurtenissen waarop de brieven en telegrammen reageerden waren de gebeurtenissen aan de grens, de registratie en de opsluiting van zigeuners in de Huizen van Bewaring. Tegen het beleid werden 67 argumenten naar voren gebracht.

34

55% van de genoemde argumenten had betrekking op de methoden die ten aanzien van zigeuners in deze affaire gebruikt werden. Deze methoden zouden doen denken aan methoden die in de Tweede Wereldoorlog gebruikt werden. Gezien de vervolging van zigeuners toen op grote schaal, werd hieraan bijzonder zwaar getild. 16% gaf als argument dat zigeuners ook mensen zijn, 10% gaf argumenten van godsdienstige aard. Verdere argumenten waren dat Nederland van oudsher een gastvrij land is en dat moet blijven, dat de groep zigeuners zo klein is dat men de opvang daarvan nauwelijks voelt, dat familiebanden bij de zigeuners erg sterk zijn en tenslotte dat zigeuners als gelijkwaardige burgers behandeld moeten worden. Eisen die aan die argumenten verbonden werden waren (in orde van belangrijkheid) een verblijfsvergunning voor alle zigeuners, vrijlating van zigeuners uit de Huizen van Bewaring, een menselijke behandeling van zigeuners, een regeling op internationaal niveau, het aftreden van Staatssecretaris Haars en een herziening van het beleid.

Indien we nu samenvatten hoe de brieven op het beleid gereageerd hebben, zien we dat de verdeling van de percentages 43 pro tegenover 57% contra beleid is.

Niet is duidelijk geworden, vooral niet uit de reacties contra beleid, of mensen het niet eens waren met de uitvoering van het beleid of met het beleid zelf. Bovendien was daar waar kritiek geleverd werd op de uitvoering, bijvoor-

beeld alle reacties die de behandeling van de zigeuners aan de kaak stelden, niet duidelijk wat hiervan de consequentie voor het beleid moet zijn: of een ander beleid dat tot het verlenen van een verblijfsvergunning zou leiden of een andere manier van omspringen met de zigeuners bij het uitvoeren van het thans geldende beleid.

7. De expressiefunctie

In deze paragraaf komen we terug op de expressiefunctie zoals die door van Cuilenburg wordt gepercipieerd. Deze functie houdt in dat de kranten weergeven hoe de bevolking over politieke zaken i.c. de illegale zigeuners denkt. Vragen als welke groepen halen de pers, welk beeld geeft de pers van de zwijgende meerderheid zijn hier aan de orde. Deze expressiefunctie is optimaal vervuld wanneer alle voorkomende politieke opvattingen in de mate waarin zij steun ondervinden in de bevolking, in de pers aan bod komen.

35

Daarna willen we even stilstaan bij de wijze waarop de verslaggeving van het kamerdebat is gebeurd. Tenslotte komen we terug op de vraag of de negatieve verslaggeving door de kranten representatief is voor hoe er over deze zaak gedacht werd.

In tabel 3 — bij de bespreking van de informatiefunctie — hebben we de *nieuwsartikelen* opgesplitst naar onderwerp. De categorie 'meningen' bleef toen onbesproken.

In tabel 4 is deze categorie verder uitgewerkt en verdeeld in meningen van politieke partijen ten aanzien van het gebeuren, meningen van derden, waarbij onder derden verstaan moet worden actiegroepen en vertegenwoordigers van maatschappelijke en religieuze stromingen en in een afzonderlijke categorie 'demonstraties' (die allen tegen het beleid waren gericht). De kranten gaven voornamelijk de mening van derden weer door het citeren van de inhoud van protesttelegrammen en brieven die naar het Ministerie van Justitie waren gezonden.

Uit tabel 4 komt duidelijk naar voren dat de geanalyseerde kranten — globaal — hun expressiefunctie niet naar behoren vervuld hebben. Zowel de landelijke als de regionale kranten benadrukten sterk de afwijzende meningen

Tabel 4. % van de ruimte in de nieuwsartikelen besteed aa

	Politieke partijen		
	Pro	Neutr.	Cor
Regionale kranten	1,0	8,3	9,7
Landelijke kranten	12,7	7,8	36,2

ten aanzien van het beleid. Zelfs indien men de ruimte ingenomen door de verslaggeving rond de demonstraties niet meetelt kan men nog sterk betwijfelen of de meningen in de mate waarin zij steun ondervinden in de bevolking, weerspiegeld zijn in de berichtgeving. De landelijke kranten gaven dan het volgende beeld: 74% van de meningen van derden en van de meningen van politieke partijen waren anti-beleid, 10% neutraal en 16% vóór. De NRC gaf als enige krant ook duidelijk de mening weer van mensen die voor het beleid waren. Bij de regionale kranten was het beeld nog schrijnender: 86% contra beleid, 12% neutraal en 2% pro beleid.

Indien we de inhoud van de *achtergrondinformatie* nader bezien, dan komen we tot eenzelfde beeld.

In de eerste helft van januari beperkte de achtergrondinformatie zich meestal tot het aanhalen van passages uit het toen juist verschenen boek 'Zigeuners, de overleving van een reizend volk' van de hand van Rogier, Bogaart en van Eeuwijk (1980). In dit boek wordt een poging ondernomen het imago van de zigeuners te verbeteren en een verklaring te geven voor het gedrag van de zigeuners. Dit resulteerde in een reeks achtergrondartikelen die vooral de nadruk legde op de schandelijke vervolging van de zigeuners door de eeuwen heen. Slechts een nieuwsanalyse van NCR en Vkr waarin de positie van beide partijen juridisch belicht werd, vormden in die periode hierop een uitzondering.

Vanaf 20 januari (in de periode dat de zigeuners in de Huizen van Bewaring waren ondergebracht en er dus weinig 'nieuws' was) werden hoofdzakelijk mensen die zelf zigeuner zijn of uit hoofde van hun beroep of kennis informatie over de zigeuner-'affaire' konden geven aan

te weergeven van meningen ten opzichte van het beleid

Meningen van derden			Demonstr.	Totaal
Pro	Neutr.	Con.		
		49,3	31,7	688 (100%)
21	2,1	33,6	5,7	1215 (100%)

37

het woord gelaten. Opvallend is dat deze mensen steeds de handelwijze van de zigeuners als positief waardeerden en ook allen kritiek hadden op de uitvoering van het beleid. Slechts sporadisch publiceerden de kranten kritiek op de Stichting Rom* (bijv. VKR29/1). Trouw probeerde (als enige in die periode) het beleid van mevrouw Haars te evalueren tegen de achtergrond van het beleid in de vorige kabinetten en kwam daarbij tot de conclusie dat het huidige beleid niet afwijkend was. Wel had ook Trouw bedenkingen ten aanzien van de manier waarop dit beleid werd uitgevoerd.

Ook hier komen we tot de slotsom dat vooral de mening van diegenen naar voren werd geschoven die niet positief tegenover het beleid stonden en die het standpunt van de zigeuners verdedigden.

Ter adstructie wordt hier nog even ingegaan op de manier waarop de kranten het Kamerdebat gerapporteerd hebben.

Uit het Kamerdebat bleek dat de overgrote meerderheid van de Kamer weliswaar kritiek had op de uitvoering van het beleid maar zich toch achter het beleid schaarde. Slechts de kleine progressieve partijen (PSP-PPR-CPN) waren het oneens met het beleid en eisten dat de zigeuners een verblijfsvergunning zouden krijgen.

De mening van de progressieve partijen CPN, PPR en PSP die in de toenmalige regering samen zes zetels in het parlement vertegenwoordigden, heeft 42,3% van de totale weergave van het kamerdebat in beslaggenomen. De mening van de drie grootste partijen (130 zetels) nl.

PvdA, CDA en VVD slechts 38,4%. Hierbij moet worden opgemerkt dat voor het debat was

* Deze stichting stelde zich ten doel de belangen van de in Nederland verblijvende zigeuners te behartigen.

afgesproken dat alle sprekers in de Kamer evenveel spreektijd zouden krijgen. In totaal zijn er 8 sprekers aan het woord geweest. (PvdA, CDA, VVD, D'66, CPN, PPR, PSP en de Boerenpartij).

Uit deze cijfers blijkt dat de kranten vooral de nadruk legden op de kritiek die de Kamer had op de beleidsuitvoering. In de verslaggeving werd twee keer zoveel aandacht besteed aan kritiek als aan instemming van de Kamer. Als grote uitschieter geldt hier wel Het Vrije Volk (81 regels kritiek tegenover 8 regels instemming). De Volkskrant daarentegen besteedde meer aandacht aan de instemming met het beleid dan aan de kritiek hierop.

Evalueren we nu de expressiefunctie van de kranten dan komen we tot het volgende beeld. 74% van de ruimte besteed aan het weergeven van meningen van derden en politieke partijen werd ingenomen door meningen contra beleid, 16% door meningen pro beleid.

38

Stellen we hier op de eerste plaats het percentage briefschrijvers pro en contra het beleid tegenover, dan zien we dat de verhouding hier niet zover uiteenloopt als de kranten suggereren. 57% van de briefschrijvers was tegen het beleid, 43% was voor. Stellen we hier op de tweede plaats de mate waarin de volksvertegenwoordiging tijdens het Kamerdebat over de illegale zigeuners het beleid al dan niet gesteund heeft tegenover, dan zien we dat slechts de progressieve partijen CPN, PPR en PSP (samen zes zetels) het beleid hebben afgekeurd. De drie grootste partijen CDA, PvdA en VVD die 130 zetels hadden, hebben zich achter het restrictieve beleid van de regering geschaard. Dit betekent dat 4% tegen het beleid was en 80% het eens was met het gevoerde beleid.

Uit deze laatste vergelijkingen komt naar voren dat de berichtgeving in de kranten negatiever ten aanzien van het regeringsbeleid was dan uit de brieven en de standpuntbepaling van de politieke partijen kan afgeleid worden. De expressiefunctie, zoals door van Cuilenburg geformuleerd, kan dus niet positief geëvalueerd worden. Bovendien moet hieraan toegevoegd worden dat ook de kranten blijkens hun redactionele commentaren het zelf niet oneens waren met het restrictieve beleid van de regering ten

aanzien van de illegale zigeuners en dat hun kritiek zich beperkte tot de manier waarop het beleid werd uitgevoerd.

8. Slotbeschouwing

In het voorgaande is gepoogd een beschrijving te geven van hoe en in welke mate zowel de kranten als de briefschrijvers op het beleid gereageerd hebben. Vooreerst kan gesteld worden dat de berichtgeving rond de zigeuner-'affaire' grotendeels sfeerscheppend geweest is. Hoewel de kranten over het algemeen wel gepoogd hebben het conflict inzichtelijk te maken, hebben zij toch, door zo sterk de nadruk te leggen op de uitvoering van het beleid dat zij afwezen, de zaak vertroebeld. Het beleid zelf, waar zij blijkens hun redactionele commentaren wel degelijk achterstonden, werd hierdoor naar de achtergrond geschoven en het fundamentele probleem 'al of niet een verblijfsvergunning verlenen aan zigeuners' werd niet zuiver meer gesteld. Voorts heeft ook de omslachtigheid in de berichtgeving eerder een vertroebelende dan een verhelderende rol gespeeld. Op bepaalde momenten werden incidenten die niets met de kern van de zaak te maken hadden maar wel veel emoties losmaakten, in zodanige mate geproduceerd dat men de draad van het verhaal kwijt raakte en alleen nog van incident naar incident holde. Deze beide factoren: de dubbele houding van de kranten (op de Volkskrant na) en de veelheid aan overbodige informatie, hebben de zaak ondoorzichtig gemaakt en het de lezer zeker niet gemakkelijk gemaakt om tot een verantwoorde oordeelsvorming ten aanzien van het gebeurde te komen. Tenslotte hebben de kranten een meer negatieve voorstelling van zaken gegeven dan men uit de reacties van de briefschrijvers, uit de reacties van de Tweede Kamer en uit de lezing van hun eigen commentaren zou verwachten.

De vraag die zich opdringt is: hoe komt het dat de handelwijze van Justitie in de pers zo negatief is overgekomen? Op oorzaken zijn we in deze bijdrage niet ingegaan. Wij hebben ons beperkt tot het beschrijven van de verslaggeving en geconstateerd dat deze negatief ten aanzien van het beleid is geweest.

Misschien kan hierin door het Ministerie van

Justitie aanleiding gevonden worden om mogelijkheden te onderzoeken door middel van voorlichting meer aandacht te besteden aan de presentatie van het beleid bij gebeurtenissen die de publieke opinie sterk beroeren. Wellicht zou dit kunnen bijdragen aan een meer positieve beeldvorming met betrekking tot toch algemeen aanvaard beleid.

Literatuurverwijzingen

Bogaart, N., P. van Eeuwijk en J. Rogier.
Zigeuners; de overleving van een reizend volk.
Amsterdam, enz. Elsevier, 1980.

Cuilenburg, J. J. van. Hoe pluriform is onze
dagbladpers?

40 In: Media en maatschappelijke verantwoorde-
lijkheid; congresmap onder red. van G. W.
Noomen en R. H. Vonk.

Amsterdam, Vrije Universiteit, Vakgroep
Kommunikatiewetenschappen, 1980,
blz. 71-82.

Regeringsverklaring over de positie van een
groep zigeuners in Nederland.

Handelingen Tweede Kamer, zitting
1980-1981, 22 januari 1981, blz. 2487-2490
en blz. 2504-2519.

De integratie van gevangenenbewaarders

Een vergelijking van blanke en zwarte gevangenenbewaarders in Illinois.*

door J. B. Jacobs en L. J. Kraft.

41

In brede kring huldigt men de opvatting dat gevangenenbewaarders die zelf tot een minderheidsgroep behoren, beter met gevangenen zouden kunnen omgaan. Zij hebben immers dezelfde sociaal-economische en culturele achtergrond als de gevangenen. Dit zou het voor de gevangenen ook makkelijker maken om het gezag van de bewaarders te accepteren. Vanuit deze visie wordt er van verschillende kanten op aangedrongen om personeel uit minderheids-groeperingen aan te trekken. Deze zou de plaats moeten innemen van de blanke bewaarders, die onsympathiek, cru en racistisch zouden zijn.

Van sociologische zijde komt een totaal andere hypothese. Volgens deze visie worden gevangenenbewaarders met zodanige rolverwachtingen geconfronteerd, dat zij vanzelf een vijandige attitude ten opzichte van gevangenen ontwikkelen. Bij politie-onderzoek met name komt herhaaldelijk naar voren, dat iemand in dit werk – los van het bredere maatschappelijke verband – een vijandigheid voelt ten opzichte van die minderheidsgroepen waarmee hij het meest veelvuldig geconfronteerd wordt. Onder de meest criminele lagen van de zwarte bevolking wordt dan ook geen onderscheid gemaakt tussen blanke en zwarte agenten. Het is zelfs zo, dat de zwarte agent vaak krachtdadiger zal optreden tegenover minderheden, omdat hij in zijn rol een grotere druk ervaart.

Tussen het beroep van agent en dat van gevan-

* Dit is een verkorte weergave van: Integrating the keepers: a comparison of black and white prison-guards in Illinois. In: Social Problems, 25e jrg., nr. 3, febr. 1978, blz. 304–318.

genbewaarder zijn parallellen aan te wijzen. Net als de agent oefent ook de gevangenebewaarder zijn beroep enigszins los van de samenleving uit. 'In-group'-solidariteit en afstand tot de gevangenen wordt in de hand gewerkt door de paramilitaire aard van het systeem met zijn uniformen, hiërarchie en discipline. Waarschijnlijk vormen zij dus een minstens even hecht gestructureerde beroepsgroep als de politie en levert hun beroepsrol dezelfde soort beperkingen op.

De interactie tussen bewaarder en gevangene is er een van voortdurend verzet. Dit belemmert het ontstaan van affectieve relaties. De bewaarder is voortdurend bezig zijn gezag te handhaven, hij zal niet gauw uitstijgen boven het puur orde houden. Van meet af aan wordt hij er voor gewaarschuwd zich met de gevangenen niet in een situatie van 'wederzijdse verplichting' te begeven. Het accepteren van gunsten kan zijn gezag ondermijnen.

42

Het bekende Stanford-experiment levert de dramatische conclusie op, dat de relatie tussen bewaarder en gevangene per definitie conflictueus is, ongeacht raciale of etnische banden. Bij dit experiment werden mannelijke vrijwilligers, blanke studenten, willekeurig ingedeeld als bewaarders en gevangenen. In de kelders van een universiteitsgebouw werd een zogenaamde gevangenis ingericht en de proefpersonen werden op adequate wijze gekleed. De bewakers kregen de opdracht om de orde te handhaven aan de hand van eenvoudige richtlijnen. Het experiment moest beëindigd worden, omdat de spanningen tussen beide groepen te hoog opliepen. De gevangenen kregen psychopathologische verschijnselen, velen werden depressief. Veel 'bewakers' vertoonden autoritair, zelfs sadistisch, gedrag. Op grond van dit experiment wordt dan ook vaak beweerd, dat het gedrag van bewakers en gevangenen vooral bepaald wordt door organisatorische factoren en los staat van externe factoren zoals opleiding, leeftijd, politieke richting en ras.

Sociologisch relevant is de vraag, of elke bewaker — ongeacht zijn ras — in zijn beroep hetzelfde zal ervaren en doen. M.a.w. is de variabele ras, die in andere gevallen zo'n beslissende rol speelt, in dit geval van onder-

geschikt belang? Het is een zaak van algemeen belang om te weten, of de sfeer van spanning, angst en vijandigheid in de gevangenissen verbeterd zou kunnen worden door er meer jonge zwarte bewakers te werk te stellen. Is dit niet het geval, dan heeft het niet langer zin om langs deze weg hervormingen na te streven. Dan ligt de opgave om een oplossing te vinden voor de bezwaren die aan gevangenisstraf kleven, weer in al zijn volheid voor ons.

De onderzoeksgroep

Onze onderzoeksgroep bestond uit 231 bewakers van de gevangenissen Stateville en Joliet in Illinois. Het ging hier om gevangenissen van de zwaarst bewaakte categorie. Hun populatie bestond voor bijna 75% uit negers en voor nog eens 10% uit Latijns-Amerikanen. Het merendeel van de gevangenen kwam uit het centrum van Chicago. Het percentage zwarte gevangenebewaarders in de staat Illinois bedroeg slechts 12; hiervan werkte 63% in Stateville en Joliet. Van de bewakers in Joliet was 19% zwart, van die in Stateville 32%, de hoogste percentages in de staat Illinois. Onze vragenlijsten werden aan de respondenten voorgelegd tijdens een cursusweek, in de periode tussen zomer 1974 en herfst 1975.

Demografische gegevens

Onze onderzoeksgroep telde 165 blanken (72%) en 66 zwarten (28%). De zwarte bewakers waren minder lang in dienst dan de blanke. 72% had deze baan korter dan vier jaar; bij de blanken gold dit slechts voor 28%. Dit is geen verrassend gegeven, omdat de meeste zwarte bewakers in dienst genomen waren n.a.v. acties in het begin van de zeventiger jaren. Ter illustratie: tot 1963 werden er in totaal slechts 30 zwarte bewakers benoemd aan deze twee gevangenissen, alleen al in 1972 werden er 142 aangesteld.

De zwarte bewakers waren jonger. Hun gemiddelde leeftijd was 37 jaar, die van de blanke bewakers 43 jaar. Hun vooropleiding was beter. Ook hadden de zwarte bewakers een meer stedelijke achtergrond dan de blanke. Ze waren vaker opgegroeid in een wereldstad en minder vaak op het platteland of in een kleine stad. Een laatste verschil was, dat zij

Houding tegenover gedetineerden 'In welk opzicht vertoort
volgens jou – menselijk gesproken – bewaarders en
gedetineerden gelijkenis?'

veel gelijkenis
enige gelijkenis
enigszins verschillend
erg verschillend

Slechts enkele gedetineerden zijn onruststokers; de meest
van hen zijn fatsoenlijke mensen

geheel eens
eens
oneens
geheel oneens

Gedetineerden proberen zoveel mogelijk misbruik van de
bewaarders te maken

geheel eens
eens
oneens
geheel oneens

44

Hoeveel van de gedetineerden die je kent, behoren volgens
jou in de gevangenis?

minder dan 10%
ongeveer 25%
ongeveer 50%
ongeveer 75%
meer dan 90%

zich meer dan de blanken met de arbeiders-
klasse indentificeerden, en dat zij in politiek
opzicht meer een liberaal dan conservatief
standpunt innamen.

Volgen wij de aan het begin genoemde rede-
nering, dan zouden deze zwarte bewakers dus
meer sympathie moeten voelen voor de
gevangenen, in veel opzichten hun lotgenoten.
Bovendien zouden we kunnen verwachten, dat
zij zich vaker sterk maakten voor rehabilitatie,
het belangrijkste motief voor gevangenisstraf.
En tenslotte zouden we van hen wat meer af-
stand ten aanzien van hun superieuren en hun
beroepsuitoefening in het algemeen verwacht-
ten. Deze verschillen zouden dan het duidel-
lijkst naar voren komen bij de jongere, minder
ervaren, bewakers.

Alle bewaarders (n = 231)		Nieuwe bewaarders (n = 90)		Jonge bewaarders (n = 94)	
wit (= 165)	zwart (n = 43)	wit (n = 43)	zwart (n = 47)	wit (n = 56)	zwart (n = 38)
21,7	27,7	16,3	29,8	26,8	26,3
35,5	26,2	34,9	25,5	33,9	21,1
25,9	26,2	30,2	23,4	30,4	28,9
16,9	20,0	18,6	21,3	8,9	23,7
8,5	9,5	4,7	8,9	7,3	8,1
66,1	58,7	53,5	60,0	65,5	67,6
22,4	23,8	34,9	20,0	23,6	18,9
3,0	7,9	7,0	11,1	3,6	5,4
33,3	39,1	38,1	41,3	30,4	45,9
55,8	51,6	54,8	45,7	57,1	51,4
10,6	27,7	2,4	29,8	9,4	28,9
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1,9	9,7	4,8	13,6	1,8	13,5
3,7	8,1	0,0	6,8	1,8	5,4
14,8	19,4	9,5	22,7	10,7	24,3
33,3	35,5	35,7	27,3	55,4	32,4
46,3	27,4	50,0	29,5	30,4	24,3

Resultaten

Op verschillende punten werden de antwoorden van blanke en zwarte bewakers met elkaar vergeleken. Bovendien werden nog raciale verschillen binnen twee subgroepen (onervaren, resp. jonge bewakers) met elkaar vergeleken.

1) *Houding tegenover de gedetineerden.*

De hypothese, dat zwarte bewakers minder sociale afstand zouden voelen ten opzichte van de gevangenen en meer oog zouden hebben voor hun morele waarde en menselijke waardigheid, werd door onze bevindingen niet ondersteund. Het was zelfs zo, dat zij zich op bepaalde punten minder in de gevangenen konden inleven dan hun blanke collega's. Bij de beantwoording van de vraag 'In welk opzicht vertonen bewaarders en gedetineerden gelijkenis' kwamen geen raciale verschillen

naar voren (tabel 1). De sociale afstand werd dus door blank en zwart ongeveer hetzelfde ervaren. Het merendeel der bewakers, met name de zwarte jongeren, was ervan overtuigd 'dat de gevangenen waar mogelijk trachten te profiteren van de bewakers' (tabel 1). Zwarten onderschreven in mindere mate de uitspraak, dat de meeste gevangenen 'nette mensen' zijn (tabel 1). Aan de andere kant vonden zij weer wel, dat er relatief veel mensen in de gevangenis zitten die er eigenlijk niet thuishoren (tabel 1). Beide rassen hebben in gelijke mate de overtuiging, dat de 'meeste gevangenen geen moraal hebben'.

Tegen onze verwachting in hadden de meer onervaren zwarte bewakers niet vanzelfsprekend een positievere houding ten opzichte van de gedetineerden. Van deze subgroep (n = 47) was 11% het helemaal niet eens met de uitspraak, dat de 'meeste gevangenen fatsoenlijke mensen zijn'. Ook waren zij er meer dan *alle* anderen van overtuigd, dat gevangenen van de bewakers trachten te profiteren. Daar stond weer tegenover, dat zij van meer mensen vonden dat deze niet in de gevangenis thuishoren en dat gevangenen niet *te* veel rechten hebben. Kijken we daarentegen naar de minder ervaren blanke bewakers, dan geeft hun attitude t.o.v. de gedetineerden het meest consistent negatieve beeld te zien.

46

De vraag, of zwarte bewakers 'beter met gevangenen kunnen omgaan' werd door de meeste bewakers ontkennend beantwoord. Weliswaar gaven de zwarte bewakers wel aan, dat het iets uitmaakt of je zelf ook zwart bent; de meeste onervaren zwarte bewakers vonden, dat een zwarte bewaker beter met gevangenen kan omgaan. Maar als er gevraagd werd om drie problemen van dit beroep aan te geven, dan werd de factor ras slechts door vijf blanken en door geen enkele zwarte als zodanig genoemd.

2) Houding tegenover het werk.

Volgens het eerder genoemde hervormersstandpunt zou een meer ontspannen strafuitvoering een sfeer creëren, die meer tot zelfverandering zou leiden. Zijn zwarte bewakers nu meer geneigd tot een dergelijk beleid? De resultaten van ons onderzoek gaven geen aan-

wijzingen in deze richting. Het merendeel van de bewakers van beide rassen was het niet eens met de uitspraak, dat 'bewakers af en toe flink moeten optreden tegen de gevangenen, zodat zij goed weten wie er de baas is'. Maar zwarte bewakers, vooral de meer onervaren, waren het er relatief wel vaker mee eens. Ook bleek, dat zwarte bewakers actiever zijn in het uitschrijven van strafkaarten. Iets meer dan de helft van de zwarte bewakers schreef slechts twee of minder strafkaarten per week uit, van de blanke bewakers beperkte zich driekwart tot dit geringe aantal.

Daar stond weer tegenover, dat zwarte bewakers zich 't meest aangetrokken voelden tot die werkzaamheden, waarbij zij intensief contact met de gevangenen hadden. Hieruit zouden we kunnen afleiden, dat zij minder bang zijn dan de blanke bewakers. Door de onervaren zwarte bewakers wordt 'gevaar' minder vaak spontaan als een probleem van dit beroep aangegeven. Daar staat weer tegenover, dat de vraag 'hoe gevaarlijk is het om bewaker te zijn?' door de zwarte bewakers vaker met 'uiterst gevaarlijk' beantwoord werd.

47

3) Houding tegenover de staf.

Bij de top van het gevangenispersoneel troffen we zeer weinig kleurlingen aan. Er is een vergelijkend onderzoek gedaan onder mensen die de dienst verlaten hebben (Jacobs en Grear, 1977). Daaruit bleek, dat de blanken onder hen positiever staan tegenover hun superieuren. Van de zwarten, die binnen zes maanden met dit werk gestopt waren, schreef 37% hun grootste problemen toe aan hun relaties met superieuren.

In ons onderzoek echter, dat betrekking had op mensen die momenteel werkzaam zijn als gevangenispersoneel, vertoonden zwarten een positievere houding tegenover superieuren dan blanken. Met de uitspraak 'chefs staan meer open voor de problemen van de gevangenen dan voor die van de bewakers' was 54% het oneens, dit in tegenstelling tot 46% van de blanken. Hetzelfde gold voor de uitspraak 'bij problemen tussen gevangene en bewaker staat de leiding meestal aan de kant van de bewaker'. De subgroep van jongere zwarte bewakers stond meer achter het gevangenisbeleid dan alle

Wat is volgens jou het voornaamste doel om een delinquent in de gevangenis op te nemen?

uit oogpunt van speciale generale preventie

om te straffen

om te resocialiseren

om de maatschappij te beschermen

Het voornaamste doel van een strafinrichting behoort te zijn het straffen van veroordeelde criminelen

geheel eens

eens

oneens

geheel oneens

Resocialiseringsprogramma's zijn weggegooid geld en tijdverspilling

geheel eens

eens

oneens

geheel oneens

andere subgroepen. Daaruit kunnen we afleiden, dat een zwarte bewaker die zijn proeftijd goed doorstaat anders geaard is dan degene die binnen zes maanden met dit werk stopt.

Al deze gegevens duiden erop, dat er onder het gevangenispersoneel een uiterst effectief selectiemechanisme werkzaam is. Zwarte bewakers, die zich het meest aangetrokken voelden tot de gevangenen, zich het scherpst opstelden tégen het gevangenisbeleid, verlieten de dienst, werden ontslagen, of wijzigden hun houding. De zwarte bewaker bevindt zich in een uiterst moeilijk rolconflict, de verwachting van solidariteit en ondersteuning zowel van de kant van de gevangenen als van de leiding kan hij niet gelijktijdig honoreren. Ofwel hij identificeert zich met de gevangenen en loopt dan het risico ontslagen te worden of ontslag te nemen, ofwel hij accepteert het huidige gezag als noodzakelijk en wettig.

4) Houding tegenover het systeem.

Zowel blanke als zwarte bewakers vonden 'resocialisering' de voornaamste rechtvaardigingsgrond voor gevangenisstraf (tabel 2). De subgroep van jongere blanken vormde een

Alle bewaarders (n = 165)		Nieuwe bewaarders (n = 90)		Jonge bewaarders (n = 94)	
wit (n = 165)	zwart (n = 66)	wit (n = 43)	zwart (n = 47)	wit (n = 56)	zwart (n = 38)
13,9	7,8	23,3	10,9	16,1	8,1
22,3	40,6	20,6	34,8	19,6	37,8
39,2	48,4	37,2	52,2	35,7	45,9
33,1	18,8	37,2	21,7	46,4	18,9
9,4	6,3	9,5	6,5	11,1	2,7
31,3	45,0	31,0	43,5	29,6	54,1
45,0	27,0	40,5	26,1	46,3	27,0
14,4	20,6	19,0	23,9	13,0	16,2
10,6	6,3	14,6	6,5	3,7	5,4
29,2	17,2	24,4	13,0	33,3	18,9
47,8	43,0	46,3	41,3	46,3	45,9
12,4	32,8	14,6	39,1	16,7	29,7

uitzondering; deze legde de nadruk op de beschermende functie van de gevangenis voor de samenleving. Bestrafing werd significant vaker door zwarten dan door blanken genoemd; door de laatsten werden vaker afschrikking en bescherming van de samenleving genoemd. Zo we al van een verschil willen spreken, dan zijn zwarte bewakers relatief meer bestraffend georiënteerd.

Op de uitspraak, dat de gevangenis 'vooral zou moeten dienen als bestraffende instelling' werd ook door zwarten vaker bevestigend geantwoord dan door blanken. Daar staat weer tegenover, dat significant minder zwarten dan blanken het er mee eens waren dat 'resocialiseringsprogramma's verspilling van tijd en geld zijn'.

Tenslotte is er nog gevraagd naar een verklaring van het feit, dat er relatief zo veel gevangenen tot een minderheidsgroep behoren. De jongere blanken hadden hierop als visie, dat de minderheidscultuur een gewelddadiger karakter heeft. Door alle overige subgroepen werd 'gebrek aan kansen' als voornaamste oorzaak gegeven. Door 1 op de 10 bewakers van beide rassen werd 'racisme' als oorzaak gezien.

5) *Betrokkenheid bij het werk.*

Over het algemeen liepen de bewakers niet rond met het plan om van baan te veranderen. Tweederde ging er van uit de komende vijf jaar hier te werken. Toen hen een keuze uit zes alternatieve beroepen werd voorgelegd, gaf 50 à 75% de voorkeur aan hun huidige beroep. Hierbij kwamen geen significante verschillen tussen blank en zwart naar voren. Het meest aantrekkelijke alternatief voor allen was een baan als bewaker bij een particuliere beveiligingsdienst, daarna een baan als politie-agent.

De meerderheid zag zich in dit werk niet graag opgevolgd door een zoon. De zwarte bewakers zagen een dergelijke keuze wel meer zitten. Dit kan te maken hebben met het feit, dat de beroepsmogelijkheden voor kleurlingen veel geringer zijn dan die voor blanken. Werk bij de overheid gaf dan veel meer zekerheid dan werk in de particuliere sector. Maar het was ook heel goed mogelijk, dat het beroep van gevangenvaarder of politie-agent voor zwarten veel stigmatiserender werkte dan voor blanken. Minderheidsgroepen kwamen veel vaker in aanraking met mensen in een dergelijke functie en zouden dientengevolge ook eerder gevoelens van minachting jegens hen koesteren. Tweemaal zoveel jonge zwarte bewakers vond het dan ook moeilijk om aan mensen te vertellen, wat zij voor de kost deden.

50

Conclusies

Hoewel de zwarte bewakers in ons onderzoek jonger zijn dan hun blanke collega's een meer stedelijke achtergrond en een betere opleiding hebben en liberaler zijn, is er toch geen aanwijsbaar verschil in hun houding tegenover de gevangenen, de staf, het doel van de strafoplegging, of hun beroep. Hoe komt dat?

Er zijn verschillende mogelijkheden. Het kan zijn, dat de respondenten 'sociaal wenselijke' antwoorden gegeven hebben. Ook is mogelijk, dat het gevangenisbeleid een selectie toepast waarbij de meer militante typen in of na hun proeftijd vanzelf verdwijnen. En tenslotte is het mogelijk, dat men alleen dan als gevangenvaarder kan werken, als men zich weet in te passen in een soort beroepsideologie.

Functioneren als bewaker is dan alleen moge-

lijk op basis van een 'beroepspersoonlijkheid'. We leggen er de nadruk op, dat de werving van bewakers uit minderheidsgroeperingen van maatschappelijk belang is. Het verruimt de arbeidsmogelijkheden op een terrein, dat van oudsher voor minderheden ontoegankelijk was. Op deze gronden alleen al is het dus gewenst om de aanstelling van zwarte bewakers te bevorderen. We moeten echter niet klakkeloos aannemen, dat een dergelijk proces automatisch een weldadige uitwerking zal hebben op het gevangensklimaat. Het is daarbij nuttig om de grote gevangenisopstanden uit het verleden in onze herinnering te roepen. Dan zien we, dat deze zowel optraden in instellingen, waar het merendeel der gevangenen en bewakers zwart waren als in die waar het merendeel blank was.

Wellicht was Sykes (1958) dichter bij de waarheid, toen hij een ander wervingsbeleid ten aanzien van bewakers afwees als middel tot hervormingen binnen het gevangeniswezen. Hij legde de nadruk op het feit, dat attitudes en gedrag grotendeels voortvloeien uit de organisatie van het gevangenisstelsel. Deze hypothese wordt door onze data volledig bevestigd.

Blanke etnische groepen, raciale vooroordelen en de segmentering van de arbeidsmarkt*

door S. Cummings.

52

Het bestaan van een dubbele arbeidsmarkt binnen de Amerikaanse economie is in de 70-er jaren door verschillende radicale economen geschetst. In deze opvatting staat de gedachte van segmentering — scheiding — centraal: de arbeidsmarkt wordt geacht te bestaan uit twee afzonderlijke delen, die van elkaar te onderscheiden zijn door verschillende gedragscodes, informatiekanaalen en eisen ten aanzien van scholing en opleiding. Tussen het *primaire* segment (bestaande uit de beter betaalde, stabiele en carrièregerichte banen, die bezet worden door werknemers met een goede arbeidsoriëntatie en opleiding) en het *secundaire* segment (de slechter betaalde, vaak bedreigde, niet interessante banen, bezet door laag- of ongeschoold personeel) bestaat weinig mobiliteit.

Dit idee van de gescheiden arbeidsmarkten biedt een bruikbaar instrument bij het zoeken naar verklaringen voor etnische en raciale conflicten. De segmenteringsgedachte komt voort uit onderzoeken naar armoede, werkloosheid en onaangename arbeidsomstandigheden van diégenen die werken buiten het normale loopbaanpatroon van blanke middle-class mannen in de VS. Het unieke van het gebruik ervan in dit onderzoek is de toepassing op blanke etnische groepen. Terwijl sommige schrijvers het Europese kapitalisme hebben besproken in termen van de opnemings

*Dit is een enigszins verkorte weergave van: White ethnics, racial prejudice and labor market segmentation. In: American Journal of Sociology, Vol 85, nummer 4, January 1980 (Univ. of Chicago Press). Het oorspronkelijke artikel bevat met name meer cijfermateriaal.

van immigranten in de gescheiden arbeidsmarkten, is dit nooit gebeurd in het Amerikaanse bedrijfsleven.

Er bestaan vrij veel aanwijzingen over de mate waarin zwarten onevenredig vertegenwoordigd zijn in de gescheiden arbeidsmarkten, en met name in het secundaire segment. We weten dat verscheidene industrieën gesegregeerd zijn, en dat in sommige ervan kennelijk een dubbel wervingssysteem bestaat voor uiteenlopende beroeps-categorieën.* In veel Noord-Amerikaanse steden zijn het openbaar vervoer en gemeentelijke diensten, handel, verzekerings- en bankwezen, alsmede bepaalde industrieën in hoge mate gesegregeerd. En zowel binnen de gesegregeerde als de geïntegreerde bedrijfstakken vinden we de zwarten voornamelijk in de laagst betaalde produktie- en kantoorbanen. Wat in verhandelingen over de dubbele arbeidsmarkt echter minder aandacht krijgt, is de mate waarin sommige blanke groepen eveneens geconcentreerd zijn in bepaalde industriële en beroeps-categorieën. In het hier gepresenteerde onderzoek zal verslag gedaan worden van een poging om de veronderstelling te toetsen dat rassenvooroordelen en -conflicten tussen bepaalde blanke groepen en zwarte Amerikanen een gevolg zijn van omstandigheden die samenhangen met de gescheiden arbeidsmarkten.

De algemene hypothese luidde dat blanke etnische groepen die voornamelijk werkzaam zijn in industrieën waar ook zwarten op de arbeidsmarkt concurreren, minder tolerantie zullen vertonen t.a.v. rasverschillen dan blanken die in andere sectoren werkzaam zijn. De specifieke hypothese was dat de meest intolerante etnische groepen die zijn, die werken in secundaire of vergelijkbare arbeidsmarkten, waar ook zwarten op zoek zijn naar werk. De gegevens die gebruikt werden om de ras-

*In dit artikel wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de termen *geïntegreerde* en *gesegregeerde* bedrijfstak. Van een geïntegreerde bedrijfstak is sprake wanneer blanke en zwarte bevolkingsgroepen daarin op volledig gelijkwaardige wijze deelnemen. Van een gesegregeerde bedrijfstak is sprake wanneer zwarte bevolkingsgroepen daarin nauwelijks vertegenwoordigd zijn of slechts in de laagstbetaalde banen.

oriëntatie en de arbeidsomstandigheden van blanke etnische groepen te onderzoeken, zijn afkomstig uit een onderzoek in 15 grote steden dat in 1968 werd verricht. Hoewel deze gegevens in de late jaren zestig werden verzameld, bieden ze een goede informatiebron voor een onderzoek naar de onderwerpen waar het hier om gaat. In de eerste plaats werden ze verzameld in de tijd dat de raciale spanningen in de noordelijke steden het grootst waren. Ten tweede zijn de onderzochte gemeenten die met grote etnische groepen. De meeste landelijke bevolkingsonderzoeken bevatten onvoldoende gegevens van joodse of katholieke bevolkingsgroepen om een zinvolle analyse mogelijk te maken. Aangezien deze groepen echter voornamelijk in de noordelijke en oostelijke stedelijke gebieden geconcentreerd zijn, biedt het hier gebruikte materiaal een ideale bron. Daarnaast werd ook de zwarte bevolking van deze steden in de survey betrokken, zodat de relevante vergelijkingen tussen zwarten en blanken mogelijk zijn.

Primaire en secundaire arbeidsmarkt

Teneinde het idee van de gescheiden arbeidsmarkten te operationaliseren werd een analyse-schema geconstrueerd dat berust op vier variabelen: (1) het jaarlijks gezinsinkomen (2) de bedrijfstak (3) het beroepsniveau (4) de relatieve aanwezigheid van zwarte werknemers in de verschillende bedrijfstakken en beroepscategorieën. In de literatuur over primaire en secundaire arbeidsmarkten wordt over het algemeen naar al deze variabelen verwezen. Daar de segmentering van de

Tabel 1. Analytische indeling van primaire en secundaire

Beroepsgroepen	Inkomenscategorie
	laag (< 7,999 dollar)
1. 'working class'	
– geïntegreerd	secundair
– gesegregeerd	secundair
2. 'middle and professional class'	gemengd

arbeidsmarkt gewoonlijk gezien wordt als een logische verschijningsvorm van het moderne kapitalisme, omvatten de kenmerken van de secundaire arbeidsmarkt niet alleen een laag beloningsniveau, maar ook geringe eisen t.a.v. scholing en opleiding, bepaalde industriële sectoren en rassenscheiding. In die zin is het gehanteerde schema meer gebaseerd op de kenmerken van bepaalde arbeidsmarkten dan op meer globale noties omtrent structurele sectoren binnen de economie.

Tabel I toont het schema dat gebruikt werd om de segmentering van de arbeidsmarkt te operationaliseren.

De eerste groep (de 'working class'), die gevormd wordt door alle arbeiders en het lagere kantoorpersoneel, is opgedeeld in geïntegreerde en gesegregeerde ondernemingen. Met als criterium de verdeling van zwarten over bepaalde sectoren werden als *geïntegreerde* bedrijfstakken aangemerkt: de bouw, de metaal-, staal- en auto-industrie, de persoonlijke en zakelijke dienstverlening, en gemeentelijke en rijksdiensten. Bijna 60% van de zwarten die in het gebruikte onderzoeksmateriaal voorkwamen, waren in deze sectoren werkzaam. De *gesegregeerde* sectoren omvatten de landbouw, de mijnbouw, alle productiebedrijven met uitzondering van de metaalbewerkende en auto-industrie, transport, groot- en detailhandel, financierings- en verzekeringsbedrijven en de handel in onroerend goed. Hoewel zwarten hier zeker ook te vinden waren, waren ze zeer dun gezaaid.

De tweede groep (de 'middle and professional class') omvat het leidinggevend personeel en de zelfstandigen, alsmede de beroepsbeoefe-

55

arbeidsmarkten

midden (8,999–11,999 dollar)	hoog (> 12,000 dollar)
----------------------------------	----------------------------

secundair	gemengd
secundair	gemengd

primair	primair
---------	---------

naren en de verkoopstaf uit alle economische sectoren. Deze groep is in sterke mate gesegregeerd, ongeacht de bedrijfstak.

Beide groepen zijn tenslotte opgedeeld naar het gemiddelde jaarlijkse gezinsinkomen: laag (minder dan 7,999 dollar), midden (van 8,000 dollar tot en met 11,999 dollar en hoog (meer dan 12,000 dollar).

Met als mogelijke uitzondering de laagste inkomenscategorie komt de tweede groep ongeveer overeen met wat de radicale economisten de primaire arbeidsmarkt zouden noemen. De banen in de laagste en middelste inkomenscategorie van de eerste groep vallen grotendeels samen met de secundaire arbeidsmarkt, maar raciale conflicten en concurrentie zou men voornamelijk verwachten in de geïntegreerde bedrijfstakken, en dan speciaal bij de lage en middeninkomens. De hoogst betaalde categorie uit de eerste groep, en de laagst betaalde uit de tweede omvat ongetwijfeld zowel primaire als secundaire arbeidsmarkten.

56

Hoewel dit schema minder precies is dan met behulp van meer toegespitste en complete gegevens zou kunnen worden opgesteld, verschaft het toch een voldoende basis om de specifieke hypothesen van dit onderzoek te toetsen: (1) raciale intolerantie zou het grootst moeten zijn onder die ethnische groepen die voornamelijk te vinden zijn in dezelfde bedrijfstakken, beroepsgroepen en inkomensklassen waarin zwarten in onevenredige hoge mate voorkomen, en (2) de meest tolerante groepen zouden die moeten zijn die werken in de hoogstbetaalde posities, binnen sterk gesegregeerde bedrijfstakken en beroepsgroepen.

Het meten van raciale oriëntatie

Uit het gehanteerde onderzoeksmateriaal werden drie maten afgeleid om de raciale oriëntatie van de verschillende ethnische groepen te operationaliseren. De algemene houding tegenover interraciaal contact werd gemeten met behulp van een vijfpuntsschaal die verschillende voorkeuren aangaf voor bepaalde persoonlijke relaties met zwarten (zie 1). Een vierpuntsschaal werd gebruikt om te meten in hoeverre de respondent instemde met anti-

discriminatiewetgeving op het gebied van arbeid en huisvesting (zie 2). De laatste maat, een zespuntsschaal, diende om de instemming met zwarte protestbewegingen te meten (zie 3). Elk van de drie schalen bestrijkt een belangrijk facet van de beweging voor de burgerrechten gedurende de late zestiger en vroege zeventiger jaren, en meet sociaal-politieke meningen die samenhangen met conflict en concurrentie tussen bevolkingsgroepen. Daarnaast kunnen twee van de drie schalen in verband worden gebracht met de gedachte dat de regering moet ingrijpen ten gunste van de zwarte Amerikanen. De schalen zijn zodanig opgesteld dat een hoge score een hoge tolerantiegraad aangeeft.

1) Teneinde de algemene houding tegenover contact met zwarten te meten, werden de volgende vragen gebruikt. Het antwoord of de antwoorden die een score van 1 opleverden zijn tussen haakjes aangegeven.

a) Stel dat u een baan had waarbij uw baas een neger was, die aan de vereisten voldeed. Zou u dat heel erg vinden, of een beetje, of helemaal niet? (De respondent zegt 'helemaal niet', of 'zou ik prima vinden').

b) Wanneer u een negerfamilie met ongeveer hetzelfde inkomen en opleiding als u als burens zou krijgen, zou u dat dan heel erg vinden, of een beetje, of helemaal niet? (De respondent zegt 'kan me niets schelen', of 'zou ik prettig vinden').

c) Met wie denkt u dat u makkelijker bevriend zou raken – een neger met gelijke opleiding en inkomen als u, of een blanke met verschillende opleiding of inkomen? (De respondent zegt 'neger met zelfde', of 'maakt niet uit').

d) Als u kleine kinderen zou hebben, zou u dan liever zien dat ze alleen blanke vriendjes zouden hebben, of zou u liever hebben dat ze ook negers als vriendjes zouden hebben, of zou het u niet kunnen schelen? (De respondent zegt 'ook negers').

Een puntentotaal van 4 levert dus de hoogste tolerantiescore op, een totaal van 0 de laagste.

2) De mate waarin men instemde met anti-discriminatiewetgeving werd met behulp van drie vragen gemeten.

a) Met welke van de volgende uitspraken bent u het eens:

ten eerste, blanken hebben het recht om negers uit hun wijken te weren als ze dat willen, of ten tweede, negers hebben net als blanken het recht om overal te wonen als ze het kunnen betalen.

Antwoorden: (1) Blanken mogen negers er uit houden, (2) Negers hebben er recht op te wonen waar ze willen, (3) Ander antwoord, (4) Geen bezwaar tegen negers van het juiste soort (inkomen, klasse etc.), (5) De respondent is het met beide uitspraken eens.

b) Bent u voor of tegen wetten die tegengaan dat

negers gediscrimineerd worden bij het vinden van een baan of het bevorderd worden?

e) En hoe staat u tegenover wetten die tegengaan dat negers gediscrimineerd worden bij het vinden van huisvesting? Bent u voor of tegen dergelijke wetgeving? Als respondenten vinden dat blanken negers uit hun wijken mogen houden en tegen de voorgelegde wetgevingsmogelijkheden zijn, of er geen mening over hebben, ontvingen ze een score van 1 op deze schaal. Wanneer ze met slechts één van de twee wettelijke regelingen instemden, en tegen de andere waren, ontvingen ze een score van 2. Als ze vóór een van de mogelijkheden waren, maar geen mening hadden over de andere, kregen ze een score van 3. Alleen wanneer ze voorstander waren van beide soorten wetgeving kregen ze een score van 4.

3) De instemming met zwarte protestbewegingen werd bepaald met behulp van de antwoorden op vijf vragen. De antwoorden die een score van 1 opleverden zijn weer tussen haakjes geplaatst.

a) Sommige mensen zeggen dat de onrusten die in de zomer van 1967 in Newark en Detroit voorkwamen, voornamelijk een protest waren van negers tegen onrechtvaardige omstandigheden. Anderen zeggen dat ze voornamelijk gericht waren op plunderen en zo. Wat lijkt u het meest waarschijnlijk? ('Voornamelijk protest').

b) Denkt u dat zulke grote oproeren als in Newark en Detroit van te voren georganiseerd waren, of dat er wel iets georganiseerd was maar niet zo veel, of dat ze helemaal niet georganiseerd waren? ('Iets georganiseerd' of 'helemaal niet georganiseerd').

c) Vindt u het gewettigd dat negers protesteren door middel van 'sit-ins'? (De respondent vindt dat dit gewettigd is).

d) Sommige negerleiders spreken over het houden van geweldloze marsen en demonstraties in een aantal steden in 1968, om te protesteren tegen het gebrek aan mogelijkheden voor negers. Vindt u zulke demonstraties iets anders dan rellen, of vindt u dat er eigenlijk geen verschil is? ('Zijn iets anders').

e) Er wordt wel eens gezegd dat negers proberen om wat ze willen te snel voor elkaar te krijgen. Anderen zeggen weer dat ze het nog niet hard genoeg geprobeerd hebben. Wat vindt u – proberen ze het te snel te doen, of gaan ze te langzaam, of doen ze het net met de juiste snelheid? ('Juiste snelheid' of 'niet snel genoeg').

De resultaten van het onderzoek

Wanneer wordt gekeken naar de verdeling van de respondenten, uitgesplitst naar afkomst en religie, over de verschillende arbeidsmarkten zoals die in tabel I voorkomen, levert dit een onthullend beeld op. Allereerst blijkt dat bijna 88 procent van de zwarte respondenten in de 'working-class'-categorieën viel. Bijna 80 procent van de zwarten was werkzaam in de

laagstbetaalde banen in zowel de gesegregeerde als de geïntegreerde bedrijfstakken — in secundaire arbeidsmarkten dus.

Van de katholieke groepen waren de Oost-Europeanen en de Italianen het sterkst vertegenwoordigd in de working-class, met bijna 80 procent. Onder de protestanten waren dit de Ieren, met meer dan 80 procent. Respondenten van joodse afkomst kwamen het meest voor in de categorie 'professional and middle class', met 67 procent. Franse en Ierse katholieken, Britten, Scandinaviërs en de restcategorie 'overigen' hadden ook een relatief hoog aantal respondenten in deze groep, namelijk resp. 40,9; 29,4; 33,9; 57,1 en 44 procent. Op grond van deze gegevens zou men mogen verwachten dat er significante verschillen in rassenoriëntatie te vinden zouden zijn tussen deze etnische groepen. In het bijzonder zou men een hoog tolerantieniveau verwachten bij Joden, Franse en Ierse katholieken, Britse protestanten, Scandinaviërs en de restcategorie. De laagste niveaus van raciale tolerantie zouden verwacht mogen worden bij Oost-Europeanen, Italianen en Ierse protestanten. Raciale intolerantie wordt dus direct gezien als een reactie op mogelijke economische concurrentie. Groepen die niet direct met zwarten concurreren zullen minder aanleiding vinden om een intolerante houding aan te nemen.

In tabel II is voor elk van de onderscheiden religieus/etnische groepen de score uitgezet op de drie maten voor raciale oriëntatie.

Uit de gegevens blijkt allereerst dat de kans, dat de gevonden verschillen tussen de groepen een gevolg zijn van steekproeffouten kleiner is dan 1%. Belangrijker nog is dat deze verschillen over het algemeen in de voorspelde richting wijzen. Joden, Ierse en Franse katholieken, Britse protestanten, Scandinaviërs en 'overigen' vertonen consequent de hoogste mate van raciale tolerantie. Ierse protestanten, Oost-Europeanen en Italianen laten i.h.a. de laagste score zien.

We kunnen het besprokene tot nog toe als volgt samenvatten. Volgens de theorie van de gescheiden arbeidsmarkten zijn Ierse protestanten, Oost-Europeanen en Italianen op rassengebied minder tolerant omdat ze sterk geconcen-

Tabel II. Houding tegenover interracial contact, anti-dis-
groep

	Interraciaal contact
Protestanten:	
Britten	(200) 1,98
Ieren	(88) 1,56
Duitsers	(239) 1,82
Scandinaviërs	(38) 1,97
Overigen	(207) 1,84
Katholieken:	
Fransen	(23) 1,91
Duitsers	(184) 1,76
Ieren	(242) 1,98
Oost-Europeanen	(225) 1,59
Italianen	(329) 1,85
Overigen	(297) 1,85
Joden	(168) 2,18
Overigen	(168) 2,14
	(\bar{X} = 1,87;
	F = 6,17;
	P = .01)

60

(getallen tussen haakjes geven het aantal respondenten aan)

treerd zijn in secundaire arbeidsmarkten binnen geïntegreerde bedrijfstakken, waar ze direct met zwarten en andere groepen moeten concurreren op het gebied van werkgelegenheid, beloning en promotiekansen. Aan de andere kant hebben groepen die raciaal meer tolerant zijn op deze gebieden minder te maken met zwarten. Ze kunnen weliswaar ook in secundaire arbeidsmarkten werkzaam zijn, maar dan in de gesegregeerde bedrijfstakken. Voor het merendeel echter vinden ze hun werk in de primaire arbeidsmarkten.

Wanneer de historische ontwikkeling van de immigratie in de VS bij de beschouwing wordt betrokken, lijkt deze redenering zeker redelijk. Italianen en Oost-Europeanen maakten deel uit van de tweede immigratiegolf uit Europa, en behoren tot de meest recent aangekomenen in de noordelijke steden. Daarbij komt dat, hoewel de meeste protestanten in het onderzoek in deze steden geboren en getogen waren, bijna 50% van de Ierse protestanten daarentegen eerste-generatie immigranten uit het zuiden van Ierland bleken te zijn. En zelfs hoewel ook vele Joden deel uitmaakten van de tweede immigratiegolf, ontwikkelden hun

inatiewetgeving en zwart protest, uitgesplitst naar etnisch-religieuze

Anti-discriminatie wetgeving	Zwart protest
(194) 2,47	(208) 2,24
(85) 2,51	(90) 1,72
(241) 2,48	(247) 1,95
(35) 2,46	(38) 2,58
(205) 2,39	(213) 1,88
(25) 2,76	(26) 2,58
(184) 2,5	(189) 1,86
(237) 2,79	(248) 2,24
(231) 2,37	(236) 1,58
(232) 2,42	(342) 1,74
(296) 2,53	(312) 1,99
(246) 3,16	(257) 2,68
(163) 2,51	(177) 2,31
(\bar{X} = 2,58;	(\bar{X} = 2,06;
F = 10,07;	F = 10,86;
P .01)	P .01)

commerciële en gemeenschapsactiviteiten zich op een speciale wijze, die er voor gezorgd heeft dat velen van hen niet in de typische 'working-class'-banen in de produktie- en zware industrie terecht zijn gekomen. Op deze wijze is er geen directe concurrentie ontstaan tussen joodse immigranten en zwarten binnen de secundaire arbeidsmarkten, en met name niet in de produktiesector.

Verschillen tussen etnische groepen

Afgezien van deze historische argumenten is er nog een mogelijkheid om de aannemelijkheid van de onderzochte hypothesen verder te vergroten. Immers, als de verklaring correct is dat conflicten tussen etnische groepen voortkomen uit het bestaan van gescheiden arbeidsmarkten, dan zouden rassenvoordelen en concurrentie tussen groepen moeten verdwijnen als de factoren die de gescheiden arbeidsmarkt veroorzaken worden verwijderd of gecontroleerd. De gebruikte gegevens bieden hiervoor de volgende mogelijkheid. In zijn algemeenheid brengt de tot nog toe gevolgde redenering de vooronderstelling met zich mee dat er niets historisch of psychologisch bijzonder is aan de Oost-Europese, Italiaanse of

Tabel III. Houding tegenover interraciaal contact, anti-discriminatie

		Interraciaal contact
'Working class':		
Geïnt. bedrijven		
laag	(secundair)	(331) 1,7
midden	(secundair)	(275) 1,73
hoog	(gemengd)	(97) 1,74
Gesegr. bedrijven		
laag	(secundair)	(365) 1,7
midden	(secundair)	(222) 1,7
hoog	(gemengd)	(122) 1,9
'middle and professional class':		
laag	(gemengd)	(178) 2,0
midden	(primaire)	(222) 2,05
hoog	(primaire)	(266) 2,2
		$\bar{X} = 1,8;$
		$F = 6,9;$
		$P < .01$

(getallen tussen haakjes geven het aantal respondenten aan)
* Als onderscheiden in tabel I.

62

Iers-protestantse cultuur dat leden van deze groepen er toe brengt om een raciaal intolerante houding aan te nemen. En zo zou er ook geen culturele factor mogen zijn die leden van de Joodse, Ierse katholieke of Britse protestantse groepen een meer tolerante houding doet kiezen. Vertaald in de termen van dit onderzoek komt dit er op neer dat Joden, Ierse katholieken en Britse protestanten die deel uitmaken van de 'working class', en met name degenen die werkzaam zijn in de secundaire arbeidsmarkten binnen de geïntegreerde bedrijfstakken, even intolerant zouden moeten zijn als hun Italiaanse en Oost-Europese lotgenoten. En zo zouden ook goed betaalde Italianen, Oost-Europeanen en Ierse protestanten in de betere banen evenveel tolerantie moeten vertonen als de Ierse katholieken, Joden en Britse protestanten die net als zij werkzaam zijn in het primaire segment. Een nadere analyse van het materiaal zou dus op moeten leveren dat er geen statistisch significante verschillen zijn tussen etnische groepen binnen de in tabel I gepresenteerde beroepsgroepen.

Nu moet er wel rekening mee gehouden worden dat door het toch geringe aantal respondenten dat in de onderscheiden groepen overbleef generalisatie een riskante zaak is. Enige

inativewetgeving en zwart protest, uitgesplitst naar beroepsgroep*

Anti-discr. wetgeving	Zwart protest
(329) 2,36	(344) 1,74
(271) 2,43	(280) 1,86
(99) 2,41	(101) 2,06
(362) 2,45	(377) 1,71
(219) 2,44	(226) 1,80
(122) 2,65	(126) 2,04
(175) 2,67	(186) 2,16
(220) 2,75	(230) 2,44
(259) 2,88	(272) 2,67
(\bar{X} = 2,6;	(\bar{X} = 2,0;
F = 4,9;	F = 15,1;
P < .01)	P < .01)

63 voorzichtigheid is dus geboden bij de interpretatie van de resultaten, maar de gevonden uitkomsten wijzen wel grotendeels in de voorspelde richting. Een beschouwing van de drie tolerantiegraden leert dat de scores van de meer tolerante etnische groepen afnemen naarmate men van de hoogste (inkomens-)niveaus van de 'middle and professional class' naar de laagste niveaus van de 'working-class' gaat. Op dezelfde wijze nemen de scores van de minder tolerante groepen toe wanneer men de arbeidsmarktomstandigheden in de beschouwing betreft. Ondanks het probleem van het geringe aantal respondenten per subgroep en het gebrek aan meer precieze metingen van werkomstandigheden die tot rasconflicten en wedijver leiden, kunnen de bevindingen van dit onderzoek gebruikt worden ter ondersteuning van de gedachte dat de segmentering van de arbeidsmarkt een bepalende invloed heeft. Over het algemeen genomen verdwijnen de verschillen in raciale oriëntatie tussen etnische groepen onder invloed van de factor beroepscategorie. Het lijkt dan ook redelijk om aan te nemen dat de verschillen tussen de onderscheiden beroepsgroepen van grotere theoretische betekenis zijn dan de verschillen tussen etnische groepen. We vinden dit terug in tabel III.

Conclusie

De gebruikte gegevens leveren een duidelijke indicatie dat hoge intolerantie-scores sterk samenhangen met de economische positie van de bewuste groep en met de meeromvattende sociaal-historische facetten van industrialisatie en immigratieperiode. Afkomst lijkt op zich geen belangrijke factor te zijn in de ontwikkeling van de raciale oriëntatie van blanke Amerikanen. Verschillen in scores tussen etnische groepen zijn, binnen elk van de beroepsgroepen noch groot, noch systematisch. In dit opzicht wijzen de resultaten van dit onderzoek in dezelfde richting als eerdere bevindingen dat veel gedrag niet zozeer wordt bepaald door afkomst, als wel door de economische omstandigheden waarin de betrokken groepen verkeren.

Literatuuroverzicht

Algemeen
Strafrecht en strafrechtspleging
Criminologie
Gevangeniswezen
Reclassering
Psychiatrische zorg
Kinderbescherming
Politie
Drugs

Uitleen van tijdschriften

65

Van de artikelen, die in deze rubriek zijn gepubliceerd, kan een kopie worden aangevraagd bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie, postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage, tel. 070-706553/55.

Algemeen

1

Bayer, R. *Crime, punishment, and the decline of liberal optimism.*

Crime and delinquency, 27e jrg., nr. 2, april 1981, blz. 169-190 (USA).

Het na-oorlogse liberalisme in Amerika werd beheerst door een optimistische ideologie die er vanuit ging dat sociale problemen konden worden opgelost binnen de kapitalistische structuur. Dat optimisme is nu ondermijnd. De liberalen geloven niet meer in de mogelijkheid met een pasklaar beleid te kunnen komen dat beantwoordt aan de eisen van de tijd. De auteur beschrijft in dit artikel deze transformatie d.m.v. een analyse van de veranderende kijk die het liberalisme krijgt op misdaad en straf. Zes liberale opiniebladen, uitgekomen tussen 1945 en 1975, worden onderzocht op misdaad en straf. Er wordt niet alleen gekeken naar wat geschreven werd, maar ook naar de manier waarop. Er blijkt een groeiende erkenning van de ernst van de misdadigheid in steden. Er treedt een duidelijke verandering op in de ideologie, van rehabilitatie naar straf. Het onderscheid met conservatieve sociale ideeën, en de kritiek hierop van liberale zijde, begon in deze periode dus te verdwijnen.
Met literatuuropgave.

Bianchi H. *Das Assensusmodell: Ein Plädoyer für die Wiedereinführung des Innenasylrechtes.*

Kriminologisches journal, 13e jrg., nr. 2, 1981, blz. 104-118 (BRD).

Volgens de auteur is het zeer merkwaardig dat we heden ten dage geen binnenlands asielrecht meer kennen. In het buitenland komt het nog veel voor. Er zijn verschillende landen waar men het heel normaal vindt dat in geval van een dreigend gevaar asiel kan worden gevonden in een kerk. In het internationale recht vervult het instituut een duidelijk ambivalente functie. Aan de ene kant beperkt het recht de macht van de machthebber, aan de andere kant vergroot het zijn macht. Om de laatste reden hebben immers de ambassadegebouwen in bijvoorbeeld Zuid-Amerika een duidelijke asiel functie. In een korte historische analyse laat de auteur zien waarom het asielrecht eigenlijk is afgeschaft. Hij wijst hier met name op de sociale ideologie volgens welke in een hechte samenleving maar één sociaal contract past. Men veronderstelde een sterke overeenstemming tussen de leden van de samenleving over de wijze waarop samengeleefd moest worden. Tegenover dit consensusmodel plaatst hij een ander model van meningsverschillen over de wijze van samenleven. In een laatste hoofdstuk van zijn artikel gaat hij uitgebreid aan de hand van een twee-machtenleer in op de wenselijkheid van een binnenlands asielrecht.

66

Centrale, De, raad van advies voor het gevangeniswezen, de psychopatenzorg en de reclassering.

Proces, 60e jrg., nr. 7, juli/aug. 1981, blz. 177-196 (N).

In dit nummer wordt aandacht besteed aan het 100-jarig bestaan van de Centrale Raad van Advies voor het Gevangeniswezen, de Psychopatenzorg en de Reclassering. Verslag wordt gedaan van de rede die op de jubileumbijeenkomst in Utrecht werden uitgesproken door de algemene voorzitter van de raad, dr. G. H. Veringa en Prof. L. H. C. Hulsman als lid van de raad. Eerstgenoemde sprak over de organisatorische opbouw (indeling in secties) en het functioneren van de Raad, terwijl prof. Hulsman inging op de vraag: 'Hoe houden wij het strafrecht in toom?' Ook is opgenomen het verslag van een lezing van mr. J. A. J. Spoor, lid van de raad, gehouden in een bijeenkomst van de Vereniging voor Rechtspraak en handelend over de taak van de raad in het beklagrecht van gedetineerden. Het nummer bevat ter illustratie een beschikking van de beroepscommissie uit de sectie Gevangeniswezen van de Centrale Raad inzake een beroep van een gedetineerde tegen een door de directeur van een huis van bewaring opgelegde disciplinaire straf. Tenslotte wordt verslag gedaan van een rede ter gelegenheid van de opening van de nieuwe huisvesting voor het Centraal Bureau van het

Leger des Heils. Deze rede werd uitgesproken door mr. H. W. Hijlkema, toentertijd loco-secretaris-generaal van het Ministerie van Justitie en momenteel Directeur-Generaal Jeugd-bescherming en Delinquentenzorg van genoemd ministerie.

4

Ruiter, J. de. *Wetgeving, bestuur en rechtspraak*.
Trema, 4e jrg., nr. 6, juni 1981, blz. 146-154 (N).

67 Het artikel bestaat uit de tekst van de rede uitgesproken door de minister van justitie, J. de Ruiter op de voorjaarsvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, gehouden op 22 mei 1981 te Zwolle. Uitgaande van de trias politica leer besprak de minister de onderlinge verhouding van wetgeving, bestuur en rechtspraak in onze moderne samenleving. Ten aanzien van de wetgeving wijst hij op het feit dat de wetgever gedwongen wordt door de ingewikkeldheid van de maatschappelijke vragen om steeds meer terug te treden. Aan de hand van een paar voorbeelden laat hij zien dat de wetgever zich vaak moet beperken tot algemene regels. Steeds meer krijgt de wet in formele zin een instrumenteel karakter. In deze gehele constructie wordt de uitvoering op een lager niveau geregeld. Naast het steeds ingewikkelder worden van de wetgeving zien we het verschijnsel dat de burger steeds meer nieuwe rechten worden toegekend. Hierdoor is met name een voortschrijdende juridificatie van het bestuursgebeuren op gang gekomen. Daarnaast heeft de taak van de rechter zich steeds meer vermaatschappelijkt. De heer de Ruiter concludeert in zijn betoog aan de hand van deze ontwikkelingen dat de trias politica nog steeds bestaat, zelfs springlevend is, maar dat de taakinhoud van de drie triasparters nogal gewijzigd is. Voor wat betreft de rol van de rechter bespreekt hij met name nog zijn optreden in relatie tot nieuwe wetten die nog in de maak zijn. In zijn slotwoord stelt hij dat Nederland zich in het rustige en gelukkige bezit kan rekenen van een rechterlijke macht, die aanzien en vertrouwen geniet.

5

Thema: *'De regels van het spel'*.

Welzijnsmaandblad, 35e jrg., nr. 6, juni 1981,
blz. 209-241 (N).

In dit nummer worden gesprekken gevoerd met veertien welzijnswerkers over de spelregels van hun dagelijkse arbeid, de formele opdrachten van hun werkgevers en de omgangsregels met hun collega's. Het gaat om werk dat gebonden is aan regels van de overheid: de gemeentelijke sociale dienst. Zij moeten zelfstandig beslissen hoe streng zij regels en normen hanteren bij het bepalen van bijv. de urgentie, waarmee bejaarden in een tehuis dienen te worden opgenomen, de soort en hoeveelheid gezins-

verzorging, het begeleiden van mensen die met de strafrechter in aanraking kwamen. Bij een aantal anderen ligt de nadruk meer op de relatie met collega's: straathoekwerkers tegenover de club- en buurthuizen, de arts, de advocaat. Bij deze gesprekken bleek dat de normen van hun werk niet altijd recht in het verlengde liggen van de normen die men van hen verwacht. Het welzijnswerk hanteert waarden, zoals sociale gerechtigheid en solidariteit, die strijdig kunnen zijn met het bureaucratisch apparaat van het welzijnswerk zelf.

Strafrecht en strafrechtspleging

6

Bos, P. A. H. *De bijzondere opsporingsdiensten in relatie tot politie en O.M.*

Tijdschrift voor de politie, 43e jrg., nr. 6, juni 1981, blz. 257-270 (N).

Met bijzondere opsporingsambtenaren worden in art. 142 van het Wetboek van Strafvordering aangeduid die personen aan wier werkzaamheid bij bijzondere wetten of verordeningen de handhaving of de zorg voor de naleving daarvan of de opsporing van daarin bedoelde strafbare feiten is toevertrouwd. De schrijver gaat na wat hun rechtspositie is en op welke terreinen ambtenaren op grond van art. 142 opsporingsbevoegdheid hebben. Een belangrijke plaats wordt ingenomen door de opsporing van overtredingen genoemd in de Wet op de economische delicten (WED). Hier zijn centraal geleide opsporingsdiensten werkzaam, zoals de Algemene Inspectiedienst, de Loontechnische Dienst, de Economische Controledienst en de Rijksverkeersinspectie. Uitvoerig wordt aandacht besteed aan de verhouding van de bijzondere opsporingsambtenaren en -diensten tot het openbaar ministerie en de reguliere politie. Er blijkt weinig sprake te zijn van een harmonisch verbaliseringsbeleid en de schrijver besluit met een reeks aanbevelingen om tot een duidelijk en meer effectief samenwerkingspatroon te komen.

Met literatuuropgave.

7

Bottoms, A. E. *The suspended sentence in England, 1967-1978;*

British journal of criminology, 21e jrg., nr. 1, januari 1981, blz. 1-26 (GB).

De mogelijkheid van het opleggen van een voorwaardelijke gevangenisstraf binnen het Engelse strafrechtelijke systeem bestaat sedert januari 1968. Al zeer snel nam deze strafrechtelijke sanctie een belangrijke plaats binnen dit systeem in. Ondanks de numerieke importantie van deze toegepaste sanctie is er door de Engelse strafrechtelijke wetenschappers betrekkelijk weinig aandacht aan geschonken. Slechts het ministerie van binnenlandse zaken heeft een

empirisch onderzoek m.b.t. de voorwaardelijke gevangenisstraf afgerond. De publikatie echter ging grotendeels uit van reeds bestaande en bekende data. De bedoeling van dit artikel is om de ervaringen tot op heden m.b.t. de voorwaardelijke gevangenisstraf binnen het Engelse strafrechtelijke systeem te analyseren. Tot slot gaat de auteur in op de paradoxale rol die de voorwaardelijke gevangenisstraf speelt bij het totaal aantal gedetineerden en de capaciteit van de Engelse gevangenissen. Met literatuuropgave.

8

Bowker, L. H. *Crime and the use of prisons in the United States: a time series analysis.*

Crime and delinquency, 27e jrg., nr. 2, april 1981, blz. 206-212 (USA).

D. Biles stelde onlangs in een artikel dat er een positief verband bestaat tussen misdaad en gevangenisstraf. Hij baseerde zich daarbij op gegevens voor de Verenigde Staten, Australië en Canada. Voor hem waren deze gegevens voldoende om de theorie te weerleggen, dat meer gevangenisstraf leidt tot minder criminaliteit. De auteur breidt de analyse van Biles uit door de Amerikaanse misdaadcijfers en de mate waarin gevangenisstraf is toegepast niet alleen met elkaar op bepaalde tijdstippen te vergelijken, maar ze ook binnen bepaalde tijdsintervallen met elkaar in verband te brengen. Hij gaat daarbij uit van twee perioden nl. 1941-1957 en 1958-1978. De correlaties worden berekend van het aantal gevangenen per 100.000 inwoners in een bepaald jaar met het aantal delicten per 100.000 in de één, twee en drie voorafgaande jaren. En omgekeerd, correlaties van het aantal delicten per 100.000 in een bepaald jaar met het aantal gevangenen per 100.000 in de één, twee en drie voorafgaande jaren. Er blijkt inconsistentie uit de correlaties, wat er volgens de auteur op wijst, dat de invloed van variabelen buiten de strafrechtspleging in verhouding tot een mogelijk verband tussen criminaliteitscijfers en de mate waarin gevangenisstraf is toegepast, zo groot is, dat het geen zin heeft om beleid te voeren waarbij ervan uitgegaan wordt dat gevangenisstraf een sanctiemiddel is dat leidt tot minder misdaad. In het artikel vergelijkt de auteur de uitkomsten ook met stellingen van J. Q. Wilson, W. G. Nagel en J. H. Nagel, A. Rutherford e.a. en D. Nagin.

Met literatuuropgave.

9

Farrington, D. P., and T. Bennett. *Police cautioning of juveniles in London.*

British journal of criminology, 21e jrg., nr. 2, april 1981, blz. 123-135.

De auteurs beschrijven een onderzoek dat ze deden onder Londense jongeren tussen de tien en twintig

jaar naar het effect van een berisping. Ze gingen hierbij uit van twee vragen: 1) Heeft een berisping door de politie een preventief effect op jongeren die vroeger in een dergelijke situatie voor de rechter zouden moeten verschijnen of maakt een berisping het strafrechtelijke arsenaal groter en komen de jongeren juist daardoor tenslotte toch voor de rechter? 2) Wat is de invloed van berispingen op recidivisme? Daarnaast werd met de volgende variabelen rekening gehouden: sekse, leeftijd, ras, sociale klasse, stadswijk, aard van de overtreding, gedrag en leerprestaties op school en attitude van de ouders. Enkele opvallende uitkomsten waren onder meer dat van een berisping door de politie nauwelijks preventieve werking uitgaat, behalve bij de groep 10-13-jarigen. Als justitie jeugdigen buiten de werking van het strafrechtelijke apparaat wil proberen te houden, dient er volgens de auteurs eens naar de methode van *diversion* te worden gekeken die Binder, Monahan en Newkirk (1976) hebben toegepast in Californië.

Met literatuuropgave.

10

70

Heinz, W. *Entwicklung, Stand und Struktur der Strafzumessungspraxis.*

Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 64e jrg., nr. 3, juni 1981, blz. 148-173 (BRD).

De laatste honderd jaar zijn het aantal, de inhoud en de betekenis van straffen erg veranderd. In het artikel wordt een samenvattend overzicht van de ontwikkeling, de stand van zaken en de structuur van de strafpraktijk van Duitse rechtbanken in dit tijdsbestek gegeven, met een beperking tot meerderjarigen. I.h.b. wordt gewezen op de betekenis die alternatieven voor vrijheidsstraffen ondertussen gekregen hebben en op de mate waarin ambulante behandeling in de plaats gekomen is van sancties die vrijheidsberoving inhielden. Zo blijkt de verhouding intramuraal : extramuraal van 3,3 : 1 veranderd te zijn in 1 : 15. De verhouding geldstraffen : vrijheidsstraffen is van 1 : 3,5 omgekeerd tot 4,7 : 1. De verhouding onvoorwaardelijk : voorwaardelijk gegeven vrijheidsstraffen is van 2,3 : 1 omgekeerd in 1 : 1,9. Het opleggen van korte vrijheidsstraffen is sterk verminderd. Het aandeel van vrijheidsstraffen van méér dan een jaar is, in verhouding tot alle veroordelingen sinds 1970, duidelijk gestegen. Door het veranderingsproces tussen korte vrijheidsstraffen en geldstraffen enerzijds en tussen korte en lange gevangenisstraffen anderzijds is de samenstelling van de groepen reclassanten ook gewijzigd.

Met literatuuropgave.

11

Rodermond H., en H. Moerland. *Naar een adequate aanpak van winkeldiefstal?*

De auteurs gaan in op de installatie van de werkgroep 'Bestrijding winkeldiefstallen' en maken hierbij enige kanttekeningen. Zij constateren, evenals diegenen die bij de installatie van de werkgroep gesproken hebben, dat op onderhavig terrein de onderzoekresultaten een weinig consistent beeld vormen. Zij vragen zich in dit artikel af hoe het komt dat uitkomsten van winkeldiefstalstudies niet overeenkomen. Zij geven m.b.v. voorbeelden aan, dat discrepanties tussen uitkomsten van onderzoek voor een niet onbelangrijk deel voortvloeien uit een gebrek aan duidelijkheid omtrent het verschijnsel winkeldiefstal. Zij suggereren om het begrip winkeldiefstal los te laten en alleen over 'deze' dingen te praten in termen van gedragingen en gevolgen. De auteurs hebben recentelijk een uitgebreide inventarisatie en analyse gemaakt van de als schadelijk ervaren gedragingen van klanten van winkelbedrijven en verwijzen hiernaar, zodat de werkgroep haar winkeldiefstalbegrip een plaats kan geven temidden van vele andere vormen van ongewenst klantengedrag en hiermee haar voordeel kan doen.

71

12

Till, A. van. *Hulp bij zelfdoding en euthanasie*. Medisch contact, 36e jrg., nr. 23, 5 juni 1981, blz. 691-694 (N).

Dit artikel vormt een reactie op de discussie welke eerder in dit maandblad over het onderwerp hulp bij zelfdoding en euthanasie is gehouden. De schrijfster gaat hierbij o.a. in op de strafrechtelijke aspecten van de zaak en de eventuele rol van de politie hierbij. Zij komt hierbij o.m. tot de conclusie dat met behoud van de bestaande wetgeving onder bepaalde omstandigheden een behandelend arts doodshulp zou mogen geven zonder daardoor juridische moeilijkheden te krijgen. Vervolgens behandelt de auteur twee vrij recente groepsrapporten over de voorwaarden voor ethisch aanvaardbare hulp bij zelfdoding, t.w. die van de Stichting Vrijwillige Euthanasie en die van de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie. Tot slot wordt er aandacht geschonken aan de juridische betekenis van de zgn. euthanasie- en non-reanimatieverklaringen, en de feitelijke betekenis die er onder bepaalde omstandigheden aan gehecht mag worden. Met literatuuropgave.

13

Veen, Th. W. van. *Ontzegging van de rijbevoegdheid. Een te zware straf?* Delikt en delinkwent, 11e jrg., nr. 6, juni 1981, blz. 419-423 (N).

De auteur van dit artikel geeft als zijn mening weer,

dat de ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen één van de meest ingrijpende straffen is; dat de ontzegging het karakter heeft van een echte straf in de zin van toevoegen van leed; dat de ontzegging een inbreuk is op het leven van veel verdachten, die ingrijpender kan zijn dan het ondergaan van een korte vrijheidsstraf. Na een kort historisch overzicht houdt de auteur zich bezig met de functie van de ontzegging van de rijbevoegdheid als bijkomende straf. Hij geeft in overweging een onderscheid te maken tussen de ontzegging als maatregel en de ontzegging als straf. De straf zal dan een kortdurende sanctie kunnen zijn en dient snel opgelegd te worden. Hierbij geeft de auteur een aantal overwegingen mee, zoals ontzegging voor een maand bij wege van transactie door het OM opgelegd, een door de rechter in eerste aanleg opgelegde kortdurende ontzegging bij voorraad uitvoerbaar te verklaren en voorlopige ontzegging opgelegd door het OM. Daarnaast zal men moeten nagaan of deze straf gehandhaaft dient te worden op alle overtredingen van het RVV en WVR. De auteur besluit met de overweging dat in de toekomst de werkstraf misschien geschikt zal kunnen zijn om de ontzegging te vervangen.

72

Criminologie

14

Angenent, H. *Is winkeldiefstal een vrouwendelict?* Delikt en delinkwent, 11e jrg., nr. 5, mei 1981, blz. 337-344 (N).

De mening, dat winkeldiefstal voornamelijk of vrijwel uitsluitend door vrouwen wordt gepleegd, is algemeen verbreid. In dit artikel gaat de auteur na hoeveel waarheid daarin steekt. Het antwoord op deze vraag hangt af van wat men onder een vrouwendelict verstaat. Gaan we uit van de aantallen personen die bij de politie wegens winkeldiefstal worden geregistreerd, dan kunnen we winkeldiefstal geen vrouwendelict noemen. Slechts 2/5 van de winkeldieven is van het vrouwelijk geslacht. In 1/3 van de gevallen gaat het om volwassen vrouwen. Nemen we het geslacht van de bezoekers van winkels in aanmerking - en hieronder bevinden zich meer vrouwen dan mannen - dan is er nog minder aanleiding om van een vrouwendelict te spreken. Toch is winkeldiefstal het delict dat meer dan andere delicten kenmerkend is voor de vrouwencriminaliteit. Terwijl gemiddeld 1/10 (of iets meer) van de personen die met de politie in aanraking komen van het vrouwelijk geslacht is, zijn dat er bij winkeldiefstal veel meer. In relatieve zin kunnen we winkeldiefstal daarom een vrouwendelict noemen. Met literatuuropgave.

15

Angenent H. *Winkeldiefstal door vrouwen.*

Delikt en delinkwent, 11e jrg., nr. 6, juni 1981,
blz. 441-445 (N).

De auteur doet in dit artikel verslag van een onderzoek onder vrouwen, die tien jaar geleden of langer met de politie in aanraking zijn gekomen voor winkeldiefstal. Deze mondelinge enquête onder 161 vrouwen heeft betrekking op sociaal-economische omstandigheden, huwelijk en gezin, persoonlijkheidseigenschappen, persoonlijke problemen en gynaecologische ervaringen. Daarnaast is aandacht besteed aan opgelopen veroordelingen, de mening over de ernst van winkeldiefstal en de bereidheid om gepleegde winkeldiefstal toe te geven. Deze vrouwen zijn gerefereerd aan 161 buurvrouwen uit hun eigen milieu. T.a.v. sociaal-economische omstandigheden, huwelijk en gezin, persoonlijke problemen en gynaecologische problemen zijn tussen beide groepen geen duidelijke verschillen gevonden. T.a.v. de item persoonlijkheidseigenschappen wordt geconstateerd dat (ex)winkeldieffegges levendiger zijn dan de buurvrouwen. Wat betreft het delict is gevonden dat (ex)winkeldieffegges vaker voor dit delict, maar ook voor andere delicten veroordeeld zijn; minder vaak winkeldiefstal hebben toegegeven. Zij vinden winkeldiefstal minder erg dan de buurvrouwen.

73

16

Calvin, A. D. *Unemployment among black youths, demographics, and crime.*

Crime and delinquency, 27e jrg., nr. 2, april 1981.
blz. 234-244 (USA).

Een aantal vooraanstaande theoretici op het gebied van de stedelijke samenleving heeft volgens de auteur verkeerde conclusies getrokken t.a.v. het verband tussen werkloosheid onder de zwarte jongeren, de demografische opbouw en de criminaliteit onder de zwarte jeugd in Amerika. Zo zijn onlangs in de literatuur de volgende stellingen naar voren gebracht.

1. De werkloosheid onder zwarte jongeren is in de jaren zestig afgenomen.
2. De criminaliteit zal sterk afnemen in de jaren tachtig, omdat het aantal jongeren in de voor de criminaliteit relevante leeftijdsgroep dan kleiner is.
3. Het feit dat ondanks de verbetering van het bestaansniveau van de zwarte bevolking de criminaliteit in de zestiger jaren is toegenomen toont aan dat er in ieder geval onder de zwarte bevolking geen direct verband bestaat tussen economische factoren en criminaliteit.
4. Er is iets eigens aan het cultuurpatroon van de zwarte bevolking dat het onderscheidt van andere cultuurpatronen in de Verenigde Staten, tenminste als men naar de straatcriminaliteit kijkt. De auteur maakt duidelijk waarom naar zijn mening deze stellingen gebaseerd zijn op een foutieve analyse van de gegevens. De toename van de straatcriminaliteit door zwarte jongeren is niet het gevolg van een of ander kenmerk van het zwarte cultuurpatroon in Amerika, maar kan voorspeld

worden uit relevante economische en demografische gegevens. De criminaliteit zal niet afnemen door meer te straffen. Het is veel beter om te streven naar minder werkloosheid onder zwarte jongeren. De auteur pleit dan ook voor werkgelegenheidsprogramma's die speciaal op deze groep gericht zouden moeten worden.

Met literatuuropgave.

17

Cosyns, P., en G. Pieters. *Over kinderdoding en daders*.

Panopticon, 2e jrg., nr. 3, mei/juni 1981, blz. 222-239 (B).

In dit artikel gaan de auteurs nader in op het fenomeen van de kinderdoding. In een historische schets gaan zij na wat de kenmerken van deze daad zijn en wie er in de meeste gevallen bij betrokken zijn. Zij stellen vast dat het erg moeilijk is om betrouwbare cijfers over kinderdoding te krijgen. In een eigen onderzoek hebben de auteurs persoonlijk 16 mensen gesproken die strafrechtelijk vervolgd waren wegens kinderdoding. Zij stelden vast dat de doding van kinderen door hun eigen ouders doorgaans gebeurt in het kader van een intense persoonlijke binding. De doding van andermans kinderen gebeurt volgens hen doorgaans buiten elke context van een duurzaam effectieve verbondenheid. In enkele tabellen geven zij de typen kinderdoding aan en de verschillende motieven die een rol speelden. In aparte hoofdstukken gaan zij nader in op het doden van pasgeborenen en op de kindermishandeling. Aan het slot van hun artikel bespreken zij de vraag op welke manier preventie mogelijk zou zijn.

Met literatuuropgave.

18

Deane, K. D. *Tax evasion, criminality and sentencing the tax offender*.

British journal of criminology, 21e jrg., nr. 1, januari 1981, blz. 47-57 (GB).

Dit artikel gaat in op de belastingontduiking en belastingfraude in Engeland. In het beschreven onderzoek staan de gegevens van de zgn. Board of Inland Revenue, een administratief orgaan dat belast is met de vervolging in belastingzaken, centraal. Geanalyseerd wordt welke factoren bepalend zijn voor het vervolgen met als gevolg een mogelijke gevangenisstraf, dit in tegenstelling tot de dikwijls opgelegde geldboete. Uit het onderzoek blijkt dat in Engeland belastingontduiking zeer veelvuldig voorkomt en onder de bevolking ook moreel geaccepteerd wordt. De pakkans daarentegen is zeer klein en bij een eventuele ontdekking bestaat er slechts een geringe kans om strafrechtelijk vervolgd te worden. De kans op strafrechtelijke vervolging wordt groter indien er sprake is van hardnekkige

ontkenning van de geconstateerde belastingfraude, wanneer gebruik is gemaakt van vervalste documenten en wanneer de delinquent belastingadviseur, accountant of advocaat is. Tot slot gaat de auteur nog in op de variabelen welke van invloed lijken te zijn bij het al dan niet opleggen van een voorwaardelijke vrijheidsstraf.

19

Fischer, C. S. *The public and private worlds of city life.*

American sociological review, 46e jrg., nr. 3, juni 1981, blz. 306-316.

75 De klassieke theorie dat leven in een (grote) stad vervreemding veroorzaakt, wordt gesteund door het bewijs dat urbanisme wordt geassocieerd met minder onderlinge hulpvaardigheid en meer sociale conflicten. Deze theorie wordt verzwakt door het feit dat men kan aantonen dat stadsbewoners niet minder sociale contacten hebben of meer onder psychische spanningen te lijden hebben. Een alternatieve denkwijze die stelt dat urbanisme angst en wantrouwen jegens vreemden veroorzaakt in de publieke sfeer maar geen invloed heeft op de privé sfeer, wordt door het onderzoek van de auteur gesteund. Hij verkreeg de gegevens uit interviews met mensen in grote en kleinere steden (50 in totaal) en geeft voorbeelden uit de literatuur bij de besproken theorieën. Tevens stelt hij dat urbanisme niet samenhangt met wantrouwen tegenover de burens, maar tegenover 'de meeste mensen' in het openbaar verkeer, en dat niet alleen uit angst voor misdaad. Met literaturopgave.

20

Hammes, M. *50 Jahre FBI-uniform crime reports.* Kriminalistik, 35e jrg., nr. 6, 1981, blz. 239-241 (BRD).

Aan de hand van een aantal voorbeelden laat de auteur zien dat de Amerikaanse federale misdaadstatistieken (FBI-uniform crime reports) niet zonder meer vergeleken kunnen worden met de Polizeiliche Kriminalstatistik zoals die in West-Duitsland bestaat. Slechts vijf groepen van delicten zijn direct vergelijkbaar. Bij de ophelderingspercentages bijv. worden in de VS alleen die zaken meegeteld die tot een aanklacht geleid hebben, terwijl in de Bondsrepubliek het aantal aanhoudingen van verdachten hier ook bijgeteld wordt.

21

Hulsman, L. H. C. *De term 'criminaliteit'; een bron van verwarring.*

Delikt en delinkwent, 11e jrg., nr. 6, juni 1981, blz. 415-418 (N).

De auteur van dit artikel geeft een reactie op een inleidend artikel: 'Het strafklimaat in Nederland: zonnig of bewolkt' in *Justitiële Verkenningen*, nr. 2, 1981, van Steenhuis c.s. Na een samenvatting van dit artikel geeft de auteur aan dat de schrijvers bij een vergelijking van het strafklimaat buiten beschouwing laten de graad van tolerantie binnen de samenleving, de mate waarin mensen via zelfhulp tot een oplossing van conflicten komen en de mate waarin andere maatschappelijke systemen dan het strafrechtelijke tot conflictbeheersing en sociale controle bijdragen. De auteur vermoedt dat deze 'lapsus' van Steenhuis c.s. voor een belangrijk deel te verklaren is door de onduidelijkheid die inherent is aan het begrip criminaliteit. Na een nadere uiteenzetting van dit begrip doet de auteur het voorstel om bij discussies over criminele politiek en bij wetenschappelijk onderzoek het begrip 'criminaliteit' voor een bepaalde periode taboe te verklaren en daarvoor in de plaats een begrippenkader te gebruiken, dat uitgaat van situaties, al dan niet problematisch. De auteur vermoedt dat na het afzweren van het begrip 'criminaliteit' dit begrippenkader na verloop van tijd een bijdrage zal leveren tot een 'zonniger strafklimaat' in Nederland.

76

22

Humphries, D. *Serious crime, news coverage, and ideology. A content analysis of crime coverage in a metropolitan paper.*

Crime and delinquency, 27e jrg., nr. 2, april 1981, blz. 191-205 (USA).

In de literatuur komt vaak naar voren dat de presentatie van de criminaliteit in de media leidt tot vertekeningen en stereotyperingen. Er is echter zelden gekeken naar de ideologische inhoud van deze berichtgeving. Door beschrijvingen die journalisten van criminaliteit geven te vergelijken met beschrijvingen die gebaseerd zijn op officiële gegevens en op case studies en door stedelijke samenlevingen te bestuderen, kunnen we iets over de ideologie te weten komen. Dat is de mate waarin nieuwsartikelen beweringen over misdaad, daders en de politie uit hun sociale en historische verband halen. De auteur heeft de verslaggeving in de *New York Post* over ernstige misdrijven onderzocht. Hij baseert zich daarbij op een a-selecte gestratificeerde steekproef van misdaadartikelen uit de kranten die in 1951 en 1968 zijn uitgekomen (N = 126). Uit een inhoudsanalyse blijkt een toename in het aantal artikelen dat handelt over dodelijk geweld. In beide jaren worden herhaaldelijk leeftijd, geslacht, ras en beroep van de dader beschreven. Hiermee plaatsten de journalisten individuen in een sociale omgeving. Jonge mannen, niet-blanken en werklozen worden door deze verklaringwijze in illegitieme sociale categorieën geplaatst. De beschrijvingen gaven echter geen informatie met behulp waarvan men het geweld en de misdadiger binnen de structurele of

historische context van de na-oorlogse periode kan plaats. De auteur bespreekt aan het slot van zijn artikel wat men met deze gegevens kan doen om de ideologische inhoud van nieuws over criminaliteit te kunnen begrijpen.

Met literatuuropgave.

23

Jubelius, W. *Frauen und Terror*.

Kriminalistik, 35e jrg., nr. 6, 1981, blz. 247-255 (BRD).

De Westduitse massamedia hebben de indruk weten te wekken dat in terroristische kringen de vrouwen opmerkelijk oververtegenwoordigd zijn. Schattingen komen in de buurt van 60%. In de 'gewone' criminaliteit zijn de vrouwen immers ondervertegenwoordigd en vormen zij slechts 17% van de verdachten. Het is volgens de auteur duidelijk dat factoren die verantwoordelijk zijn voor het geringe aandeel van vrouwen in de traditionele criminaliteit bij terrorisme geen rol spelen. De auteur behandelt achtereenvolgens biologische, psychische, sociale, maatschappijstructurele en feministische factoren als mogelijke verklaringen voor het grote aantal vrouwelijke terroristen. Overigens zonder tot meer dan speculatieve uitspraken te komen. Eveneens geeft hij een beeld van de politieke en sociale achtergronden van de maatschappelijke bovenlaag waaruit de terroristen afkomstig zijn, welke achtergronden verantwoordelijk zouden zijn voor de grote deelname van vrouwen aan terroristische activiteiten.

77

24

Landau, S. F. *Juvenilies and the police*.

British journal of criminology, 21e jrg., nr. 1, januari 1981, blz. 27-46 (GB).

De laatste jaren is er een toenemende aandacht voor de behandeling en zorg van jeugdigen in hun relatie met het justitiële apparaat. Met name de discriminatie van jongeren o.g.v. niet juridische kenmerken zoals etnische groep, sociaal-economische status of geslacht door de politie en justitie, is vrij dikwijls onderzocht. Opvallend echter is dat de vele onderzoeken op dit gebied een weinig consistent beeld tonen. In dit artikel wordt het onderzoek weergegeven dat gedaan is naar de discriminatie van jongeren door de politie o.g.v. zowel juridische als niet-juridische kenmerken. Het onderzoek richtte zich op de vijf afdelingen van het Londense Metropolitan Police District die ten behoeve van het onderzoek in drie sociaal-geografisch onderscheiden arealen werden verdeeld. Het aantal jongeren dat bij het onderzoek betrokken was bedroeg 1444. De uitkomsten tonen aan dat op de beslissings- en handelswijze van de Londense politie naast juridische variabelen zoals het soort delict, eventuele recidive e.d. ook de in het onderzoek betrokken niet-juri-

dische elementen met name areaal, leeftijd, geslacht en etnische groep, van wezenlijke invloed zijn. Opvallend zijn de verschillen die geconstateerd werden binnen de drie arealen. De schrijver tracht de uitkomsten van het onderzoek te verklaren en doet daarbij tevens suggesties voor verdere analyses. Met literatuuropgave.

25

Lupsha, P. A. *Individual choice, material culture and organised crime.*

Criminology, 19e jrg., nr. 1, mei 1981, blz. 3-24 (USA).

In dit artikel wordt het verschijnsel van de georganiseerde misdaad in de V.S. onder de loep genomen. Voorgaande studies verklaarden het ontstaan van de georganiseerde misdaad uit sociaal ongenoegen van sociaal zwakkeren en de mogelijkheid om via de georganiseerde misdaad op de sociale ladder te stijgen. De schrijver van dit artikel gaat echter van een geheel andere veronderstelling uit: Hij stelt dat de deelname aan de georganiseerde misdaad een bewuste keuze is die gebaseerd is op individuele vaardigheden en de afkeer van het traditionele Amerikaanse waardepatroon. Hij gaat in op het ontstaan en de ontwikkeling van de georganiseerde misdaad in het bijzonder de Italiaans-Amerikaanse georganiseerde criminaliteit. Betoogd wordt dat de georganiseerde misdaad geworteld is in de bestaande cultuur en het traditionele waardensysteem. De schrijver toont tenslotte aan dat de Amerikaanse georganiseerde misdaad puur Amerikaans is en geen Siciliaans 'bijproduct'.

Met literatuuropgave.

26

Manseau, H., et A. Normandeau. *Les victimes du vol à main armée.*

Revue de droit pénal et de criminologie, 61e jrg., nr. 6, juni 1981, blz. 545-559 (B).

Gewapende diefstal en beroving is in Noord-Amerika aan de orde van de dag. Ruw geschat ligt het aantal gewapende berovingen daar zes maal zo hoog als in Europa. In Canada mag Montreal zich op dit gebied een illustere topper noemen. Zo is in deze stad het aantal bankovervallen tussen 1970 en 1980 met zo'n 500% gestegen. Ook de beroving van detaillisten en voorbijgangers is schrikbarend toegenomen. Begin 1980 heeft de Canadese regering een commissie in het leven geroepen die zich over dit probleem zou gaan buigen. De schrijvers willen in dit artikel niet uitvoerig ingaan op het onlangs verschenen commissierapport, maar vestigen de aandacht in het bijzonder op de slachtoffers van de berovingen. In dit artikel wordt samengevat de mening van 100 van dergelijke slachtoffers. De 100 ondervraagden zijn willekeurig uit de politiedossiers van Quebec en

Montreal gekozen. Op deze manier proberen de auteurs een beeld te schetsen van de ervaringen van deze slachtoffers, over hun opvattingen t.a.v. het beleid van de Canadese justitie e.d.
Met literatuuropgave.

27

Marx, G. T. *Ironies of social control: authorities as contributors to deviance through escalation, nonenforcement and covert facilitation.*
Social problems, 28e jrg., nr. 3, februari 1981, blz. 221-246 (USA).

Naar de mening van de auteur wordt bij de analyse van afwijkend gedrag vaak vergeten om aandacht te besteden aan de situatie waarin en de omstandigheden waaronder men tot overtreding van de regel komt. Hij haalt hierbij in 't kort enkele auteurs met hun theorieën aan en laat zien dat zij vergaten de invloed van de regelgever op het conflict in de studie te betrekken. Naar zijn oordeel is er vaak sprake van een escalatie juist door het optreden van de overheid. Hierbij gaat hij uit van met name de labeling theorie en verwijst hij naar de resultaten van een studie naar het optreden van de politie in New York. Een meer indirecte bijdrage aan de criminaliteit wordt door de overheid geleverd met het nalaten van de sanctïonering bij overtreding van de regel. Deze passiviteit van de gezagsdrager kan volgens de auteur zeer veel verschillende vormen hebben, waarvan hij er in dit artikel enkele uitvoeri-ger beschrijft. Eén stap verder gaat de overheid volgens de auteur bij het belonen van regelovertre-ding. Dit gebeurt vanzelfsprekend niet openlijk. Maar ook hier zijn weer vele vormen denkbaar. De auteur wil hieronder ook rekenen de situatie waarin de dader opzettelijk meer dan één keer de gelegenheid wordt geboden om zich normafwijkend te gedragen. In het laatste hoofdstuk van het artikel bespreekt de auteur enkele bronnen van dit criminali-teitsbevorderende gedrag van de overheid.
Met literatuuropgave.

28

Moerland, M., H. Rodermont en P. de Klerk. *Winkeldiefstal. Over begripsafbakening en probleemoplossen.*
Tijdschrift voor criminologie, 23e jrg., nr. 3, mei/juni 1981, blz. 105-119 (N).

Naar aanleiding van een bericht van de zijde van Justitie, als zou de winkeldiefstal strafrechtelijk niet meer vervolgd worden, is door de detailhandel nogal fel gereageerd met kritiek op de wetenschappelijke benadering van het vraagstuk. De schrijvers analyseren de kritiek en toetsen de wetenschappelijke benadering in de verschillende bekende onderzoeken naar winkeldiefstal. Zij constateren o.a. dat in veel gevallen niet duidelijk is wat wordt verstaan onder de gehanteerde termen bij de vraagstelling

van het onderzoek. Om tot een eenduidig begrip van winkeldiefstal te komen is door de auteurs een onderzoekje gehouden onder in de detailhandel werkzame personen. Hierbij is getracht een inventarisatie te maken van 1. gedragingen die gemeen hebben dat ze van de zijde van het betrokken winkelbedrijf als schadelijk of nadelig plegen te worden ervaren; 2. door klanten worden gesteld en waarbij het te koop aangeboden goed op de één of andere manier is betrokken. In het laatste deel van hun artikel gaan de auteurs uitvoerig in op het zogenaamde handboek van winkeldiefstal van Angenent. Zij stellen vast dat ook in dit boek niet altijd duidelijk is wat onder winkeldiefstal wordt verstaan. De slotconclusie van de auteurs is dat ongewenste verschijnselen alvorens aan de bestrijding wordt gedacht op een manier uiteengerafeld dienen te worden die is gerelateerd aan gevolgen en mogelijke bestrijdingswijzen. Met literatuuropgave.

29

Pauwels, R. *Recente ontwikkelingen in de victimologie.*

Panopticon, 2e jrg., nr. 2, maart/april 1981, blz. 96-111 (B).

80

Victimologie is de wetenschappelijke studie van slachtoffers waarbij in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan slachtoffers van delicten. De auteur van dit artikel gaat nader in op de oorsprong en de ontwikkeling van deze tak van wetenschap. De huidige victimologie richt haar aandacht niet langer op de mogelijke oorzaken van het delict maar op de noden van het slachtoffer. De sociale verantwoordelijkheid voor het slachtoffer wordt steeds meer benadrukt. De schrijver besteedt aandacht aan de thema's binnen het victimologisch onderzoek en aan de onderzoeksmethoden zelf. Hierbij valt het op dat vooral de niet-kwantitatieve methode en de zgn. survey-techniek de meest belangrijke onderzoeksmethoden in de victimologie vormen. De methode waarbij gebruik gemaakt wordt van 'victim surveys' wordt uitvoerig toegelicht. De auteur wijst daarbij ook op de tekortkomingen van deze onderzoeksmethode t.a.v. bepaalde delicten. De victim surveys hebben echter bijgedragen tot een belangrijke verschuiving in het victimologisch onderzoek waarbij het slachtoffer werd gezien als een factor van sociale controle.

Met literatuuropgave.

30

Pisciotta, A. W. *Theoretical perspectives for historical analyses.*

Criminology, 19e jrg., nr. 1, mei 1981, blz. 115-129 (USA).

Een van de meest opvallende gebreken welke binnen de literatuur over het strafrecht en het strafrechte-

lijk systeem geconstateerd kunnen worden, is het tekort aan wetenschappelijk onderzoek dat zich richt op de historische ontwikkeling van de politie, de rechtspraak en de 'corrigerende' instituties. Ook de schaarste van wetenschappelijk historisch onderzoek dat theoretisch of methodologisch is onderbouwd is opvallend. Door het verzuim van de historici om hun vooronderstellingen, hun methodologie en theoretisch perspectief te specificeren, wordt het voor de lezers van deze literatuur wel zeer moeilijk te beoordelen hoe de auteurs hun gegevens interpreteren en plaatsen en tot hun conclusies komen. Dit artikel benadert deze tekortkomingen vooral aan de hand van de historische literatuur die zich richt op het strafrechtelijk systeem m.b.t. jeugdigen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de theoretische en methodologische inzichten zoals die door T. S. Kuhn ontwikkeld zijn. Vervolgens gaat de auteur in op een aantal vaste vooronderstellingen zoals deze bij de wetenschappers bestaan en signaleert de gevolgen van deze vooronderstellingen. Met literaturopgave.

31

81

Robert, Ph. *Die zeitgenössische Kriminologie in Frankreich: Ein Zusammenspiel der Gegensätze*. Kriminologische Journal, 13e jrg., nr. 2, 1981, blz. 84-103 (BRD).

Volgens de auteur is het opvallend dat de Franse criminologie zo weinig aansluiting vindt met de internationale stromingen in dit vakgebied. In het artikel geeft hij een analyse van plaats en werkwijze der Franse criminologen en licht toe hoe het isolement kon ontstaan. Hoewel in oorsprong de Franse sociologie zich ook op het gebied van de misdaad bewoog, is de laatste decennia een kloof ontstaan tussen het onderzoeksveld van de sociologie en de criminologie. Daarbij komt nog dat tussen de beide wereldoorlogen door de criminologen weinig is gepubliceerd. Pas in de jaren zestig leeft de criminologie weer op. Door de tamelijk zelfstandige ontwikkeling en de betrekkelijk lange periode van afwezigheid heeft in de criminologie een tamelijk geïsoleerde theorievorming plaatsgevonden. Volgens de auteur draagt ook dit niet bij tot een activering van de contacten met de internationale criminologenwereld. Toch is volgens hem van een verbetering sprake. Juist de laatste jaren is het aantal publikaties op criminologisch gebied in Frankrijk geweldig toegenomen. Hierbij is een toenemend aantal dat inhaakt op de buitenlandse literatuur. Hij besluit zijn artikel met de conclusie dat ondanks alle tegenstellingen in de criminologiebeoefening in Frankrijk de ontwikkeling in positieve richting verloopt. Met literaturopgave.

32

Swanson, C. R. *Rural and agricultural crime*.

Journal of criminal justice, 9e jrg., nr. 1, 1981, blz. 19-27 (USA).

Van oudsher heeft men denken en onderzoek aan- gaande misdaad altijd geassocieerd met de grote stad. Dit heeft de aandacht sterk afgeleid van andere gebieden tot nadeel van een goed begrip van misdadig gedrag. Het idee dat de schrijver in een aantal stellingen naar voren brengt is dat misdaad in landelijke en agrarische gebieden een belangrijk onderwerp is voor studie en onderzoek. Hij noemt o.a. als kansen voor misdadigers de geïsoleerde ligging, de snelheid waarmee men het platteland kan bereiken dankzij uitstekende wegen, de onervarenheid van plattelandspolitie-autoriteiten in effectieve misdaadbestrijding, het (misplaatste) vertrouwen en gevoel van veiligheid van plattelandsbewoners (bijv. deuren niet afsluiten, e.d.). Het artikel besluit met een aantal aanbevelingen en beleidssuggesties. Met literatuuropgave.

33

Wadsworth, M. E. J. *Social change and the interpretation of research.*

Criminology, 19e jrg., nr. 1, mei 1981, blz. 53-75.

82

In dit artikel besteedt de auteur aandacht aan sociale veranderingen in samenhang met de interpretatie van wetenschappelijk onderzoek, in het bijzonder het onderzoek op het gebied van de criminaliteit. Nagegaan wordt of de onderzoekers beïnvloed zijn door de mening van collega-wetenschappers en hun werk zodoende bevooroordeeld is en dat de maatschappijopvatting m.b.t. criminaliteit geworteld is in onze huidige cultuur en waardepatronen. Aan de hand van enkele wetenschappelijke studies uit het verleden toont de auteur het belang en de macht van de persoonlijke interpretatie van gebeurtenissen aan. Het schijnt hierbij onvermijdelijk te zijn dat mensen vooraf al een bepaalde visie hebben met betrekking tot de oorzaken van criminaliteit. Naast het onderzoek dat overwegend uitgaat van de alledaagse definitie waarbij criminaliteit gezien wordt door het oog van de politie, de getuigen en het justitiële apparaat, kan nog voortgang worden geboekt op basis van een bredere notie van criminaliteit: dat wat een maatschappij gezien haar ethische codes het meest desintegrerend en het minst aanvaardbaar acht. Als de oorzaak van criminaliteit minstens voor een deel is geworteld in tijd en cultuur, moeten we niet verwachten dat over een lange periode gezien, onderzoek tot consistente bevindingen zal komen. Misdaad kan niet eens en voor goed worden 'verklaard'. Met literatuuropgave.

34

Williams, K. M. *Few convictions in rape cases: empirical evidence concerning some alternative explanations.*

Journal of criminal justice, 9e jrg., nr. 1, 1981, blz. 29-39 (USA).

De schrijfster onderzoekt de verschillende verklaringen die men geeft voor het geringe aantal veroordelingen wegens verkrachting in het district Columbia in de jaren '71-'76. Er blijkt geen sprake te zijn van discriminatie van vrouwen. Ook zijn slachtoffers van verkrachting niet meer dan andere slachtoffers geneigd de behandeling van een zaak niet te willen voortzetten. Het artikel heeft een duidelijke tweedeling: in het eerste deel worden een aantal feministische uitspraken empirisch getest; in het tweede deel worden de uitkomsten van een multivariate-analyse van verkrachtingsgevallen onderzocht om hypothesen te formuleren voor verder empirisch onderzoek. Deze hypothesen hebben betrekking op de kwestie van geloofwaardigheid van het slachtoffer.

Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen

35

Staples, J. *The management of life sentence prisoners.*

Prison service journal, nr. 42, april 1981, blz. 4-7 (GB).

De auteur heeft een aantal managersfuncties bij gevangenissen bekleed en heeft eveneens gewerkt bij een speciale afdeling voor levenslang gestraften bij het Britse gevangeniswezen. Hij beschrijft de organisatorische en managementproblemen met het nog steeds stijgende aantal tot levenslange gevangenisstraf veroordeelden. Vervolgens doet hij aanbevelingen voor het beleid met betrekking tot de langgestraften. Onder andere bepleit de schrijver een grotere openheid tegenover gevangenen en personeel waar het gaat om criteria die gehanteerd worden voor overplaatsing naar een steeds minder beveiligde en tenslotte een open gevangenis en uiteindelijk invrijheidsstelling. Het zwaartepunt bij dit soort beslissingen wil hij gelegd zien bij de Parole Board.

36

Taylor, W. B., and R. E. Cooley. *The emergence of the penitentiary concept in Great Britain.*

New England journal on prison law, 7e jrg., nr. 1, winter 1981, blz. 22-35 (USA).

In dit historisch essay beschrijven de auteurs de betekenis van Beccaria's publikatie 'On crimes and punishments' voor de ontwikkeling van de Engelse strafrechtspleging. In dit boek, dat voor de situatie in Engeland zoveel aanknopingspunten bood, werd volgens de auteurs de politieke traditie naar de principes van Locke in verband gebracht met de praktijk van het strafrecht. De eerste Engelse straf-

wet draagt volgens de auteurs duidelijk de sporen van Beccaria's opvattingen. Dit komt doordat deze wet is gemaakt op basis van een aantal uitgangspunten die in een theoretische beschouwing van John Howard, Sheriff van Bedfordshire zijn toegelicht. Deze John Howard was volgens de auteurs een groot bewonderaar van Beccaria. Na John Howard heeft Jeremy Bentham het roer overgenomen bij de ontwikkeling van de strafrechtspleging. De invloed van Bentham is het duidelijkst te herkennen aan het systeem van de plaatselijk gespreide gevangenis uit het einde van de 18e en begin van de 19e eeuw. De architectuur bij deze gevangenis was zodanig dat de gevangenen een eigen cel hadden die op een gemeenschappelijke ruimte uitkwam. In deze ruimte kon men overdag met elkaar werken, terwijl men 's avonds de privacy van de eigen cel had. Uiteindelijk heeft men volgens de auteurs in Engeland bij de voortgaande ontwikkeling in het gevangeniswezen de blik op Amerika gericht. Met literatuuropgave.

37

Verhagen, J. J. L. M. *Over (-) volle huizen van bewaring.*

84

Delikt en delinkwent, 11e jrg., nr. 5, mei 1981, blz. 327-336 (N).

De auteur beschrijft in dit artikel enkele algemene ontwikkelingen die de straftoemeting de laatste jaren te zien gaf. De huidige problematiek van de huizen van bewaring kan niet los worden gezien van de algemene plaatsruimteproblemen waarmee het gevangeniswezen te kampen heeft. In het artikel wordt vervolgens ingegaan op het spanningsveld tussen de vraag naar plaatsruimte en de beschikbare plaatsruimte in huizen van bewaring. Daarbij worden problemen van noodzakelijke overcapaciteit en van fluctuaties in het aanbod besproken. Een onlangs ingestelde werkgroep, waarin gevangeniswezen en openbaar ministerie participeren, kreeg als opdracht te bestuderen wat er in de weinig rooskleurige economische omstandigheden van dit moment zou kunnen worden gedaan aan ondermeer deze problematiek. De maatschappelijke situatie van dit moment geeft aanleiding tot de vrees dat in de nabije toekomst de tendens naar meer, en meer lange straffen zich zal doorzetten, maar evenzeer aanleiding tot de vrees dat een uitbreiding van de capaciteit van de penitentiaire inrichtingen door de beperking van de overheidsuitgaven zal worden bemoeilijkt. Slechter wordende tijden zouden het voor het gevangeniswezen dubbel slecht kunnen maken.

Reclassering

38

Acker, H. *Goed gedrag.*

KRI, 11e jrg., nr. 6, juli 1981, blz. 9-12 (N).

Een wetgever kan van een sollicitant een verklaring omtrent het gedrag (VOG) verlangen. Hij doet in feite niet anders dan potentiële verdachten dwingen de omgekeerde bewijslast aan te dragen. Kan de verdachte dat niet, dan is hij daarmee veroordeeld tot werkloosheid. Dit betekent dat mensen met een strafblad nogmaals worden gestraft; het recht op arbeid wordt hun ontnomen. Uit oogpunt van de reclassering is het hebben van een baan een belangrijke voorwaarde voor resocialisatie en men mag aldus schrijver niet eisen dat het niet hebben van een strafblad voorwaarde is voor het krijgen van een dienstbetrekking. De bezwaren van de Vereniging van Reclasserings-Instellingen zijn talloze malen aan de minister van Justitie overgebracht. Het voornaamste bezwaar van de beraadsgroep van de VvRI geldt de oncontroleerbaarheid van de VOG, de sollicitant heeft geen mogelijkheid tot verweer. De schrijfster besluit met een (kritisch) relaas van de gang van zaken voor de afgifte van een VOG in Amsterdam.

85

39

Mc Williams W. *The Probation officer at court: from friend to acquaintance.*

Howard journal, 20e jrg., nr. 2, 1981,

blz. 97-116 (GB).

In dit artikel gaat de auteur nader in op de door hem gesignaleerde verwijdering die optreedt tussen de 'probation-officer' en de rechterlijke macht. In een historische schets toont hij aan dat de samenwerking en de contacten in het verleden aanzienlijk beter waren. In feite is volgens hem de organisatie van de rechterlijke macht niet gewijzigd, maar van de probation-dienst wel. Een grotere mate van bureaucrativering heeft tot gevolg dat het aantal directe contacten sterk is afgenomen. Naar zijn mening is deze bureaucrativering begonnen in de zestiger jaren. Doordat in de probation-dienst een hiërarchie werd aangebracht, ontstonden samenwerkingsverbanden die voor de buitenwereld niet altijd even duidelijk waren. Een andere belangrijke factor die een zekere vervreemding in de hand werkt, vormt het eigen jargon dat de probation-dienst zich heeft eigen gemaakt. In een laatste hoofdstuk van zijn artikel draagt de auteur enkele suggesties aan die bij zouden kunnen dragen aan de oplossing van dit relatieprobleem.

40

Smit, N. W. de. *Komt vroeghulp soms nog te vroeg? Veranderingen in de psychosociale dienstverlening*

van de Nederlandse reclassering.

Panopticon, 2e jrg., nr. 2, maart/april 1981,
blz. 112-116 (B).

In dit artikel wordt aandacht geschonken aan de Nederlandse situatie op het gebied van psychosociale dienstverlening zoals men die ontmoet op het snijvlak van strafrechtspiegeling en maatschappij. Deze psychosociale dienstverlening is in de Nederlandse traditie altijd het werkkerrein geweest van de reclassering. De schrijver beoogt hier in kort bestek de invloed van enkele veranderingen die ook op het gebied van de reclassering in het laatste decennium hebben plaatsgevonden, weer te geven. Hij tracht vanuit deze analyse enkele algemene conclusies voor het gehele terrein van de psychosociale dienstverlening naar voren te halen. Er wordt uitvoerig ingegaan op de mogelijkheid die aan de reclassering, bij wetwijziging van 1 januari 1974, werd geboden om reeds op het politiebureau hulp en bijstand aan de justitiabele te bieden. Hij analyseert hierbij de nu zo'n 5 jaar bestaande vroeghulp en komt daarbij tot de conclusie dat het uiteindelijk nog te vroeg is om te zeggen hoe het met de vroeghulp zal aflopen.

86

Psychiatrische zorg

41

Ginneken, P. van. *Psychiatrie zonder asiel.*

Maandblad geestelijke volksgezondheid, 36e jrg.,
nr. 6, juni 1981, blz. 565-574 (N).

In dit artikel doet de auteur verslag van de op acht mei 1981 gehouden studiedag over het probleem van de 'moeilijk plaatsbare' psychiatrische patiënt, georganiseerd door het Nationaal Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid. Als kapstok fungeerde het zogenaamde SGA-rapport, voluit getiteld 'Een systeem voor de behandeling van sterk gedragsgestoorde en/of agressieve patiënten, dat een jaar geleden werd uitgebracht door het Ministerie van Volksgezondheid. In de documentatiemap voor de studiedag waren de standpunten over de zeer moeilijke patiënt al vooraf gerubriceerd: 1. het standpunt van de SGA-werkgroep: SGA-patiënten zijn een duidelijk te onderscheiden categorie psychiatrische patiënten, die in enkele supra-regionale voorzieningen moeten worden opgevangen; 2. het standpunt van een aantal inrichtingsdirecties: SGA-patiënten zijn onderdeel van de bredere categorie 'moeilijk plaatsbare' psychiatrische patiënten, die in de bestaande psychiatrische inrichtingen moeten worden opgevangen; 3. het standpunt van de patiëntenbeweging: SGA-patiënten zijn geen aparte categorie mensen, maar het produkt van een slecht functionerende psychiatrie; het is daarom ongerijmd en opportunistisch om voor hen speciale voorzieningen te creëren; 4. het justitiële standpunt: SGA-patiënten zijn mensen, die via de strafrechter in bestaande justitieel-psychiatrische instituten (TBR) moeten worden

opgevangen. De drie eerstgenoemde standpunten werden door drie verschillende pleitbezorgers verdedigd en in de discussie met elkaar geconfronteerd. Het was niet gelukt er een te vinden voor het vierde standpunt. Er is op de forumdag niet uitgekomen wat er nu moet gebeuren. Wel is er bereikt dat de oplossing die de SGA-psychiaters voor hun moeilijke patiënten hadden bedacht niet alleen-zaligmakend blijkt te zijn.

42

Haffmans Ch. *Krankzinnig als juridisch begrip*.
Delikt en delinkwent, 11e jrg., nr. 6, juni 1981,
blz. 424-440 (N).

De auteur gaat in dit artikel in op de beslissing van de Hoge Raad van 5 februari 1980, waarbij de HR van mening was dat de rechtbank bij de toepassing van art. 16, lid 1 Sv. uitgegaan is van een ruimere uitleg van de term 'krankzinnig' dan daaraan toekomt. Na de overwegingen van de HR weergegeven te hebben, gaat de auteur in op het begrip krankzinnig(heid), waarbij twee mogelijke benaderingen van deze term te onderscheiden zijn, eenduidig of meerduidelijk. De HR maakt bij zijn overwegingen gebruik, volgens de auteur, van de grammaticale interpretatiemethode (argumenten a en b), de systematische methode (argument c) en de historische interpretatiemethode (argument d). Aan de hand van literatuur en voorbeelden weerlegt de auteur de argumenten van de HR en komt tot de conclusie dat de beschikking van de rechtbank zeer wel te verdedigen is, nl. dat 'krankzinnig' opgevat dient te worden als 'een zodanige psychische toestand dat de verdachte niet in staat moet worden geacht zijn verdediging behoorlijk te (doen) voeren'.
Met literatuuropgave.

87

43

Scott, E. M. *Hypnosis in criminal psychiatry*.
International journal of offender therapy and
comparative criminology, 25e jrg., nr. 1, april 1981,
blz. 11-22.

De auteur bespreekt in dit artikel aan de hand van voorbeelden het gebruik van hypnose in de forensische psychiatrie. Hij richt zich daarbij op slachtoffers van verkrachting en op depressieve alcoholici. De therapeut laat meisjes, die het slachtoffer zijn geworden van verkrachting, het trauma opnieuw beleven, terwijl hij hen een gevoel van directe veiligheid geeft. Dit maakt het voor de slachtoffers gemakkelijker, waardoor zij soms waardevolle aanwijzingen over de identiteit van de aanrander kunnen geven. Een weliswaar genezen, maar ernstig depressieve alcoholiste, werd d.m.v. hypnose van haar schuldgevoelens bevrijd. Eén behandeling was hiervoor voldoende. De auteur is van mening dat voor bepaalde slachtoffers van een verkrachting en voor

geselecteerde depressieve alcoholici hypnose uitkomst kan bieden. Hij bespreekt beknopt de literatuur die er op dit gebied bestaat. Met literatuuropgave.

Kinderbescherming

44

Brown, A. *Young offenders: II. custodial sentences for young adult offenders: a critique.* Howard journal, 20e jrg., nr. 2, 1981, blz. 90-96 (GB).

De White Paper betreffende jeugdige delinquenten welke voorstellen behelst met betrekking tot het terugdringen van de criminaliteit door jongeren, levert volgens de auteur geen enkel theoretisch kader. Hierdoor is het volgens hem niet goed te begrijpen waarom de hechtenis als straf wordt voorgesteld. Het toepassen van de hechtenis zal ten koste gaan van andere maatregelen die een duidelijk opvoedend karakter hebben. Naar zijn mening is het bezwaar van de hechtenis dat het hier aan een echte doelstelling ontbreekt. Omdat dan al snel sprake is van het nastreven van meerdere doeleinden, kan hier niet echt wat voor jongeren worden gedaan. Naar zijn mening moet men dan ook niet verwachten dat met de ruimere toepassing van de hechtenis bij jongeren het aantal jeugddelicten zal afnemen.

88

45

Morris A., and H. Giller. *Young offenders: I. Law, order and the childcare system.* Howard journal, 20e jrg., nr. 2, 1981, blz. 81-90 (GB).

In dit artikel bespreken de auteurs de ommekeer die in de zgn. White Paper van de regering getiteld 'Young Offenders' wordt vertolkt in het beleid ten aanzien van jeugdige wetsovertreders. Met een verwijzing naar de wisseling in de politieke kleur van het kabinet lichten zij toe dat de nieuwe benadering is geënt op de zgn. law en order benadering van de samenleving. Al eerder was door de conservatieven hevige kritiek geuit op de Children and Young Persons Act van 1969. Zelfs was in vele gevallen de uitvoering en nadere invulling van deze wet door hun toedoen achterwege gebleven. Een van de voornaamste doelstellingen uit de Paper vormt het streven van de regering om de rechterlijke macht weer meer mogelijkheden aan te reiken om over jeugdige delinquenten te kunnen beslissen. Deze bevoegdheidsuitbreiding gaat volgens de auteurs ten koste van de bevoegdheden van hulporganisaties. Tegenover de aanpak van jeugdcriminaliteit zoals die is verwoord in de Paper, stellen de auteurs die welke is voorgesteld in het rapport van de Children and Young Persons Review Group in 1979. In dit rapport dat voorstellen inhoudt voor de aanpak van

jeugdige delinquenten in Noord-Ierland is zowel het Engelse als Schotse systeem geëvalueerd en zijn beide systemen op een groot aantal punten afgewezen. Volgens de auteurs geven de voorstellen in dit rapport aan dat er geen reden is voor het gevoel van machteloosheid dat de aanpak in de Paper uitstraalt.

Met literatuuropgave.

46

Some observations on the link between learning disabilities and juvenile delinquency; by J. Zimmerman, W. D. Rich, I. Keilitz e.a.

Journal of criminal justice, 9e jrg., nr. 1, 1981, blz. 1-17 (USA).

Om de hypothese dat er verband zou bestaan tussen leermoeilijkheden en delinquent gedrag te toetsen, werd een steekproef van 1692 scholieren gekozen. Deze groep bestond uit 687 kinderen die een veroordeling gehad hadden wegens delinquent gedrag (zij waren op dat moment in een inrichting, voorwaardelijk in vrijheid, of namen deel aan een resocialisatieproject) en 1005 kinderen die een public school bezochten. Door de onderzoekers werden de schoolresultaten bekeken als de mogelijkheid van leerproblemen niet uitgesloten kon worden, werd hen een reeks tests voorgelegd. Zo werd er een duidelijke indeling gemaakt van kinderen met leerproblemen en kinderen zonder leerproblemen. Naar verhouding bleken er onder de veroordeelde kinderen meer leermoeilijkheden voor te komen dan onder de public school kinderen. Uit de gegevens die de kinderen over zichzelf verstrekten, bleek geen verschil te bestaan in betrokkenheid bij delicten (of behandeling door de politie) tussen beide groepen. Het hogere percentage kinderen met leermoeilijkheden onder de groep veroordeelden valt eerder te verklaren uit een andere aanpak die zij krijgen door de kinderrechter, dan door een ander soort delinquent gedrag. Met literatuuropgave.

89

Politie

47

Comparative assessment A, of assault incidents: robbery-related, ambush, and general police assaults;

by E. K. Meyer, T. C. Magedanz, D. C. Dahlin e.a.
Journal of police science and administration, 9e jrg., nr. 1, maart 1981, blz. 1-18 (USA).

De aanleiding voor deze studie was de toename in het aantal overvallen waarbij politie-ambtenaren gedood werden. Hiervoor werd gebruik gemaakt van gegevens uit een onderzoek dat één van de schrijvers (Chapman) in 1973-1974 deed aan de Universiteit van Oklahoma en uit meer recente onderzoeken waarbij van dezelfde vragenlijst en variabelen gebruik is gemaakt. In deze studie wordt een vergelijking

gemaakt tussen tegen de politie gerichte geweldpleging: a. voortkomend uit een emotioneel geladen situatie; b. bij het op heterdaad betrappen van gewapende deelnemers aan een roofoverval; en c. vanuit een hinderlaag. Er werd bij het onderzoek gebruik gemaakt van vier typen variabelen: de omgeving, het type politieman (lichaamsbouw en ras), het type van de geweldpleger (lichaamsbouw, ras, leeftijd, geslacht en beroep) en het verloop van de gebeurtenissen (gebruik van (vuur)wapens). Hoewel de politieman bij de uitoefening van zijn beroep altijd risico's loopt, is geweldpleging jegens politiefunctionarissen toch een betrekkelijke zeldzaamheid; de overmatige aandacht die men heeft besteed aan geweldpleging jegens de politie zou wel eens zijn oorzaak kunnen hebben in het politieke klimaat in de Verenigde Staten.
Met literatuuropgave.

48

Alpert, G. P., and R. L. Duker. *Criminal victimization from a police perspective.*

Journal of police science and administration, 8e jrg., nr. 1, maart 1980, blz. 21-30 (USA).

90

Dit artikel is een verslag van een slachtofferstudie in Colorado Springs. Om de kosten te drukken werd geen gebruik gemaakt van een mondelinge enquête, maar werd een combinatie van telefonische interviews en een schriftelijke enquête gebruikt. De totale response was 75%. De verkregen gegevens weken niet veel af van de cijfers uit de Uniform Crime Reports. De bevolking van Colorado Springs bleek een hoge aangiftebereidheid te hebben, voortkomend uit een goede verstandhouding met de plaatselijke politie. Het Community Services Bureau van het politiekorps van Colorado Springs heeft met succes een aantal programma's ontwikkeld om de bevolking directer bij het politiewerk te betrekken.

Met literatuuropgave.

49

Baun, A. *The danish police system.*

International criminal police review, 36e jrg., nr. 344, januari 1981, blz. 14-22.

De auteur beschrijft hoe de politie in Denemarken functioneert. Daarbij wijst hij op de misdaadsituatie, de rol van de politie, de organisatie van de politie, het functioneren in noodsituaties, het aantal ambtenaren, de leeftijdsopbouw, het salaris, de voorwaarden voor het verkrijgen van een aanstelling, het gebruik van vuurwapens en aantal en behandeling van klachten van de kant van de burgerij. De auteur vergelijkt de Deense situatie met het Amerikaanse politie-apparaat, waarover zijn kennis overigens beperkt is. Hij zou graag zien dat in Denemarken in dezelfde mate prioriteit gegeven zou worden aan

inventiviteit en leiderschap als in vele politiedistricten in de Verenigde Staten. De Deense politie kan laten zien dat er een mate van centralisatie mogelijk is, zonder dat het wezen van plaatselijk bestuur verloren gaat. Aangepaste salariëring en intensieve training zijn nodig om te komen tot professionalisering en tot voldoening in het werk. Dit zijn voorwaarden voor een goede dienstverlening aan het publiek.

50

Buzawa, E. S. *The role of race in predicting job attitudes of patrol officers.*

Journal of criminal justice, 9e jrg., nr. 1, 1981, blz. 63-77 (USA).

Dit artikel bespreekt een onderzoek naar de verschillen in arbeidsattitude van zwarte en blanke politiefunctionarissen in Detroit (Michigan) en Oakland (California). Uit vroegere onderzoeken zijn significante verschillen tussen blanken en negers gebleken. Nu blijken er opvallende verschillen te zijn zowel tussen negers en blanken, als tussen onderzoekpopulaties van Detroit en Oakland. Het is van belang bij onderzoek in de toekomst zeer gedetailleerd in te gaan op de oorzaken van deze verschillen; een rol spelen o.m. promotiemogelijkheden, salariëring, voelen blanke of zwarte politiefunctionarissen zich achtergesteld, welke rol speelt het gemeentelijk bestuursbeleid, enz.

Met literatuuropgave.

51

Cohen, B. *Leadership styles of commanders in the New York city police department.*

Journal of police science and administration, 8e jrg., nr. 2, juni 1980, blz. 125-138 (USA).

De auteur beschrijft een onderzoek naar de stijl van leidinggeven van New Yorkse politie-officieren in het licht van een veranderde structuur bij de New York City Police Departement (NYCPD). Hij schetst een beeld van de traditionele subcultuur bij grote gemeentepolitiekorpsen en het maatschappelijk isolement, onderlinge solidariteit en hang naar traditie die hieruit voor de politiefunctionaris voortvloeien. Vervolgens noemt hij een aantal sociale en politieke veranderingen die de traditionele structuren bij de politie beïnvloed hebben. Bij de NYCPD resulteerde dit in een minder subautoritair type leiderschap en een meer op service gerichte manier van politie-optreden. Daarna onderzoekt de auteur de hypothese dat deze veranderingen bij de NYCPD gecombineerd met de introductie van onpersoonlijke controlemechanismen zouden zijn terug te vinden in bepaalde manieren van leiderschap. De gebruikte onderzoeksmethoden worden uitgebreid beschreven en de analyseresultaten worden vergeleken met de uitkomsten van een onderzoek van Blau.

Decker, S. H. *Citizen attitudes toward the police: a review of past findings and suggestions for future policy.*

Journal of police science and administration, 9e jrg., nr. 1, maart 1981, blz. 80-87 (USA).

De attitude van de burger jegens de politie blijkt een gecompliceerde zaak te zijn, zo blijkt uit de literatuur. De schrijver houdt zich hier bezig met twee soorten variabelen die een rol spelen bij de attitude jegens de politie (ATP), dit zijn individuele variabelen en variabelen die samenhangen met een groter geheel. Van de individuele variabelen ras, leeftijd, sociaal-economische status en sekse, bleken alleen ras en leeftijd bekeken te zijn, negers en jongeren hadden de slechtste ATP. Van de variabelen die verband hielden met een groter geheel, was vooral de (sub)cultuur in een wijk van betekenis om een negatieve ATP te verklaren (de variabelen: verwachtingspatroon dat men heeft van de politie, slachtofferschap, het misdaadcijfer van een buurt, bleken van weinig invloed op de ATP).

Met literatuuropgave.

Jackson, P. I., and L. Carroll. *Race and the war on crime: the sociopolitical determinants of municipal police expenditures in 90 non-southern U.S. cities.*

American sociological review, 46e jrg., nr. 3, juni 1981, blz. 290-305.

De schrijvers maken gebruik van drie variabelen die volgens de conflict-theoretici onafhankelijk van elkaar voorspellende waarde hebben voor de kosten van een gemeentelijk politie-apparaat. Het zijn de etnische groepsopbouw van een stad, de mate waarin de zwarte bevolking zich politiek manifesteert en de frequentie van rellen in de zestiger jaren. Zij incorporeren deze in een model, waarin verband wordt gelegd tussen de kosten van de politie-organisatie en de misdaadcijfers, de inkomsten van een stad als geheel, aantal inwoners, bevolkingsdichtheid, percentage zwarten, percentage beneden het minimum-inkomen en verhouding gemiddeld zwart/blank gezinsinkomen. Zij toetsen dit aan de gegevens van 90 Amerikaanse steden in 1971. Met ras samenhangende variabelen blijken een veel groter effect te hebben gehad op de uitgaven voor politiematerieel dan op de uitgaven voor salarissen en operaties.

Met literatuuropgave.

Pejster, C. N. *De politiefunctie in de democratie.*

Tijdschrift voor de politie, 43e jrg., nr. 6, juni 1981, blz. 272-276 (N).

Het uitgangspunt voor dit artikel is een studie die de schrijver een tiental jaren geleden deed naar de

taak en functie van de politie in een democratie. Hij bekijkt nu hoe de plaats van de politie zich in het afgelopen decennium heeft ontwikkeld en constateert dat er een accentverschuiving in het werk heeft plaatsgevonden, die z.i. een gevolg is van de toegenomen zelfbewustheid van de mondige burger en van de grotere openheid. De ruimte waarbinnen de politie zelfstandig beslissingen neemt bij het vervullen van haar taak is groter geworden en ook gebieden, waar de politie zich vroeger verre van hield, horen thans tot haar werkterrein. Ook in de politieorganisatie heeft de democratisering zijn intrede gedaan en worden de normen bijgesteld. De richting waarin het democratiseringsproces bij de politie zich in de toekomst zal ontwikkelen wordt bepaald door de totaalvisie die de politie ontwikkelt met betrekking tot haar organisatie. Hierbij zal in ieder geval de openheid moeten worden uitgebreid en de integratie van de politie in de bevolking worden bevorderd.

55

Roos, K. C. *Marechaussee als politie-orgaan nader beschouwd.*

Algemeen politiebld, 130e jrg., nr. 13,
27 juni 1981, blz. 299–306 (N).

93

Naar aanleiding van het reeds eerder verschenen artikel van de heer Paul, 'Het Wapen der Koninklijke Marechaussee als politie-orgaan' (A.P.B. 1981, nrs. 6 en 7) geeft de auteur van dit artikel een nadere beschouwing van zoals hij stelt 'de marechausseezijde'. Hij betreft hierbij de Politiewet van 1957 en het Voorontwerp van de Politiewet 1980. Naar zijn oordeel is het in vele opzichten gecompliceerde vraagstuk van het Wapen der Koninklijke Marechaussee als politie-orgaan door de verantwoordelijke autoriteiten zeker niet lichtvaardig en onzorgvuldig behandeld. Met het huidige ontwerp is gewaarborgd dat de uitoefening van de aan de Koninklijke Marechaussee opgedragen taken naar behoren kan geschieden. De beide politieminsters stellen zijns inziens terecht dat een plaats voor de Koninklijke Marechaussee in een nieuwe politiewet gewenst is zowel met het oog op de rechtsbescherming van de burger die met het optreden van de marechaussee in aanraking komt als voor de rechtszekerheid van de ambtenaren van het wapen.

56

Terry III, W. C. *Police stress: the empirical evidence.* Journal of police, science and administration, 9e jrg., nr. 1, maart 1981, blz. 61–75 (USA).

Als we ons bezig houden met het onderwerp stress bij de politie, doen zich twee belangrijke vragen voor: a) Veroorzaakt het werk van de politiefunctionaris stress, en zo ja in welke mate? en b) Welke psychologische en fysiologische effecten

ondervindt een politiefunctionaris van stress. Om deze vragen te beantwoorden verdeelt de schrijver de oorzaken van stress bij de politie in vier groepen: interne stress-veroorzakers, externe stress-veroorzakers, met de taak samenhangende stress-veroorzakers en individuele stress-veroorzakers. Aan de hand van de literatuur bespreekt de schrijver de eerste drie groepen van stress-veroorzakers die onder meer omvatten: onvrede met de gang van zaken in de strafrechtspleging en de maatschappij met betrekking tot het politiewerk, opleiding, uitrusting, carrièreplanning, salariering, rolconflicten, werkbelasting. Bij individuele stress-veroorzakers gaat het vooral om de gevolgen van stress, zoals gezondheidsproblemen, huwelijksproblemen, echtscheiding, die op hun beurt weer het effect van de andere stress-veroorzakers vergroten. Uit onderzoeken gedaan naar de gezondheidstoestand van werkers in verschillende beroepen door het National Institute of Occupational Safety and Health blijkt niet dat politiefunctionarissen in sterkere mate aan bepaalde ziekten lijden dan anderen. Wel blijkt dat de psychologische invloeden bij de politie zwaarder tellen, want ontwrichte gezinssituaties, opvoedingsproblemen, echtscheiding, alcoholisme en zelfmoord scoren hoger bij de politie dan bij andere beroepsgroepen, doch er blijkt tot op heden onvoldoende onderzoek gedaan te zijn om met zekerheid een uitspraak te kunnen doen.

Met literatuuropgave.

57

Watts, E. J. *St. Louis police recruits in the twentieth century.*

Criminology, 19e jrg., nr. 1, mei 1981, blz. 77-113 (USA).

Verandering en verbetering in de wijze van recruitering van politiefunctionarissen wordt gezien als een belangrijke sleutel tot de professionalisering van de politie. Tot voor de Tweede Wereldoorlog veranderde er weinig m.b.t. de toelatingscriteria van nieuwe politiefunctionarissen in de verschillende Amerikaanse politiekorpsen. In dit artikel analyseert de auteur de sociale achtergrond van de politiefunctionarissen van het St. Louis Police Department, dat als een van de meest professionele politiekorpsen gezien kan worden. Het onderzoek laat opvallende verschuivingen en veranderingen zien in o.a. de opleiding, militaire ervaring, ras, leeftijd e.d. Opmerkelijk echter is dat er wat betreft de toelatingscriteria niet zo veel veranderd is. Zo blijkt dat de sociale afkomst ondanks het hogere opleidingsniveau, de verjonging en de toename van zwarte politiefunctionarissen, vrij constant is gebleven gedurende de twintigste eeuw.

Met literatuuropgave.

Drugs

58

Coignerai-Weber, C., und H. Hege. *Drogenabhängigkeit und Straffälligkeit*.

Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 64e jrg., nr. 3, juni 1981, blz. 133-148 (BRD).

95

Hoewel er in Duitsland wettelijke mogelijkheden voor behandeling van drugverslaafden bestaan, zijn meer drugverslaafden binnen gevangenissen ondergebracht dan in therapeutische inrichtingen. Bij de hervorming van de Duitse wet op de verdovende middelen, met als grondbeginsel 'behandeling i.p.v. straf', probeert men dit te veranderen. De auteurs bekijken in hoeverre de hervorming aan deze pretentie zal beantwoorden. De werking wordt beoordeeld aan de hand van wat men weet over de omvang van de verslavingsproblematiek, de socio-economische herkomst van de drugverslaafde en zijn verhouding tot de subcultuur, de typen drugverslaafden en de behandelingsmogelijkheden. Resultaten van een empirisch onderzoek onder volwassenen aan drugs verslaafde delinquenten in Tegel (W.-Berlijn) (n = 89) door de auteurs tonen aan dat er geen significante verschillen in de socio-economische en psychologische achtergrond van de 'normale' alcoholische delinquent en de zgn. drugverslaafde zijn. Er is daarom geen reden om alleen aan gebruikers van illegale verdovende middelen behandelingsmogelijkheden te bieden en niet aan verslaafden aan een legaal drug zoals alcohol. De schrijvers staan verdergaande hervormingen voor. Om het grondbeginsel 'behandeling i.p.v. straf' ook voor die drugverslaafden te verwezenlijken die niet onmiddellijk in een open inrichting opgenomen kunnen worden, moet een therapeutische reeks voor de uitvoering van de maatregel opgebouwd worden. Alle verslaafden, inclusief alcoholverslaafden, moeten gelijke kansen voor therapie krijgen.

59

Coumou, H. G. *Dwangverpleging van drugsverslaafden*.

Tijdschrift voor criminologie, 23e jrg., nr. 3, mei/juni 1981, blz. 120-138 (N).

In dit artikel beschrijft de auteur de juridische mogelijkheden mensen c.q. drugsverslaafden gedwongen op te nemen. Zij stelt zich de vraag of gedwongen opneming en behandeling van drugsverslaafden een geoorloofde vrijheidsbeneming is. Als juridische mogelijkheden van gedwongen opneming beschrijft zij achtereenvolgens a. de burgerlijke dwangverpleging, b. de justitiële dwangverpleging en c. de justitieel afgedwongen 'vrijwillige' verpleging. De burgerlijke dwangverpleging kan weer op drie manieren tot stand komen. 1 opname via een rechterlijke machtiging 2. opname via een inbewaringstelling

door de burgemeester en 3. de opneming via een vonnis van de strafrechter. Met name de derde methode is van belang voor de gedwongen verpleging. Een verslaafde in het bezit van drugs is immers strafrechtelijk in overtreding, hoewel het Openbaar Ministerie als het om eigen gebruik gaat doorgaans niet vervolgt. De auteur wijst erop dat hier de toerekenbaarheid aan een vonnis van de strafrechter in de weg kan staan waardoor gedwongen behandeling langs deze weg onmogelijk wordt. Ook aan de andere methoden van gedwongen opname zitten volgens de auteur de nodige haken en ogen. Zij besluit met de conclusie dat de recente roep om gedwongen opnemingen voortspruit uit de last die de samenleving van verslaafden ondervindt. Naar haar mening berust deze roep echter op een misplaatst behandelingsoptimisme.

Met literaturopgave.

60

Inciardi, A. J. *Marijuana decriminalisation research*. *Criminology*, 19e jrg., nr. 1, mei 1981, blz. 145-159 (USA).

96

Bij een objectieve herwaardering van de marijuanawetgeving in de Verenigde Staten en de herformulering van het onverheidsbeleid op dit gebied moet er zo mogelijk van een kosten-baten analyse gebruik gemaakt worden. Dit paradigma dient dusdanig gestructueerd te worden dat het enerzijds de kosten en baten welke voortvloeien uit de criminalisering van het marijuana-gebruik signaleert, en anderzijds de kosten en baten van de decriminalisering aangeeft. Naast de eventuele psychische of lichamelijke baten welke marijuana-gebruikers ondervinden zijn er opvallende menselijke, sociale en economische kosten welke uit de criminalisering van het marijuana-gebruik voortvloeien. De schrijver ontwikkelt in dit artikel een denkmodel dat als een richtlijn gehanteerd kan worden bij de decriminalisering van marijuana-gebruik. De auteur gaat hierbij onder meer in op de effecten van de marijuanawetgeving van de verschillende Amerikaanse staten.

Met literaturopgave.

61

Orme, T. C., and J. Rimmer. *Alcoholism and child abuse*.

Journal of studies on alcohol, 42e jrg., nr. 3, maart 1981, blz. 273-287 (USA).

De auteurs tonen in het artikel aan, dat er weinig empirische gegevens bestaan waaruit het verband tussen alcoholisme en kindermishandeling blijkt. Zij baseren zich hierbij op alle in het Engels gepubliceerde onderzoeken (N = 25), waarin een verband gelegd wordt tussen alcoholmisbruik of alcoholisme en kindermishandeling. Seksuele mishandeling en molestatie van kinderen worden in dit overzicht

niet besproken, omdat men algemeen aanneemt, dat de oorzaak van dergelijke mishandelingen een andere is dan van fysieke mishandeling. De auteurs laten zien wat de methodologische problemen bij dergelijk onderzoek zijn en hoe deze de conclusies beïnvloeden die uit het beschikbare materiaal getrokken worden. Veel schrijvers blijken bijvoorbeeld aangenomen te hebben dat de correlatie, die er tussen alcoholisme en kindermishandeling bestaat, van oorzakelijke aard is. Door gebrek aan bewijs zijn zij teruggevallen op normatieve onderstellingen, waarbij zwaar alcoholgebruik als ongepast gezien wordt. Zij verbinden de ene afwijkende daad (kindermishandeling) met de andere (alcoholisme). Bij toekomstig onderzoek moet in de eerste plaats het definiëren van alcoholisme en kindermishandeling prioriteit krijgen. Verder moet men er zorg voor dragen gegevens over alcoholisme en kindermishandeling te krijgen, die niet vertekend zijn door overrepresentatie van armen en minderheidsgroeperingen. Met literatuuropgave.

Boekwerken

Over de adressen der bibliotheken waarbij de genoemde publikaties ter inzage kunnen worden gevraagd, kunnen inlichtingen worden ingewonnen bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Schedeldoekshaven 100, 's-Gravenhage, tel. 070-706553/55.

Bastiaenen, J., en F. de Boom-van Duin. *Hulp en dienstverlening aan druggebruikers; deelonderzoek; het landelijk druggebruik.*
Aalsmeer, Itoba, 1980.

Capaciteitsproblemen. *De, bij het gevangeniswezen; rapport van de werkgroep ingesteld bij gezamenlijke beschikking dd. 24 februari 1981 van minister en staatssecretaris van justitie.*
's-Gravenhage, Ministerie van justitie, 1981.

Child welfare; child abuse and day care.
Sydney, Australian law reform commission, 1980.
Discussion paper, 12.

Cieremans, G. *Staying alive: een geprogrammeerd leerwerkboek voor de politieman over benaderingstechnieken gevaarlijke personen.*
Drachten, Politie-uitgeverij Drachten, 1979.

Danser, K. R., and J. H. Laub. *Juvenile criminal behavior and its relation to economic conditions.*
Washington, U.S. Department of justice, Office of juvenile justice and delinquency prevention, National institute for juvenile justice and delinquency prevention, 1981.

Designing against vandalism; ed. by J. Sykes.
London, The Design council, 1979.

Dodge, C. R. *A world without prisons; alternatives to incarceration throughout the world.*
Lexington, Mass., Heath, 1979.

Dupont, L. *Beginselen van behoorlijke strafrechtsbedeling: bijdrage tot het grondslagenonderzoek van het strafrecht.*
Antwerpen, Kluwer, 1979.
Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen, 1.

Endruweit, G. *Struktur und Wandel der Polizei; Organisations- und berufssoziologische Unter-*

suchungen über die Polizei in der Bundesrepublik Deutschland und in den USA.
Berlin, Duncker & Humblot, 1979.
Soziologische Schriften, 29.

Evans, P. *Prison crisis*; (forew. by R. Mark).
London, Allen & Unwin, 1980.

Falkin, G. P. *Reducing delinquency*; a strategic planning approach.
Lexington, Mass., Heath, 1979.

Future, *The, of childhood and juvenile justice*; ed. by L. T. Empey; in collab. with R. Farson, J. G. Miller, K. Davis et al.
Charlottesville, University press of Virginia, 1979.

Grootschalig. *Het, politie-optreden na 1980*: rapport van de studieconferentie over de mobiele eenheden van rijks- en gemeentepolitie en de bijstandseenheden en van het Wapen der Koninklijke marechaussee, gehouden op 22 t/m 25 september en 18 december 1980; (voorz. N. H. E. van Helten).
Z.pl. en uitg. 1981.

Junger-Tas, J. *Politiecontacten van minderjarigen en justitiële afdoening*.
's-Gravenhage, Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum van het Ministerie van justitie, 1981.

Koppen, P. J. van, en J. ten Kate. *Judicial decision making in private law*; a preliminary report.
Rotterdam, Erasmus universiteit, 1980.

Künkel, J. *Private Straffälligenhilfe*; mit Untersuchungen im Bereich der Länder Bremen, Hamburg, Niedersachsen und Schleswig-Holstein.
Bonn, Bundeszusammenschluss für Straffälligenhilfe, 1978.

Mattews, C. J. *Police stress*; a selected bibliography concerning police stress and the psychological evaluation and counseling of police.
Toronto, Centre of criminology, 1979.

Micholus, E. F. *Transnational terrorism*; a chronology of events, 1968–1979.
London, Aldwych, 1980.

Onderzoek, *Een, naar de bestrijding van diefstal door middel van braak in Moerwijk*.
's-Gravenhage, Gemeentepolitie, 1981.

Personality influences on judicial decision making in the Netherlands: J. M. van Dunné. The personality of the judge; some jurisprudential remarks. — P. J. van Koppen en J. ten Kate. Towards a psychological theory of judicial decision making.
Rotterdam enz., Erasmus university enz., 1981.

Petrie, C. *The nowhere boys*; a comparative study of open and closed residential placement.
Westmead, Saxton House, 1980.

Planung der Verbrechungskämpfung; hrsg. von E. Kube und R. Aprill.
Heidelberg, Kriminalistik-Verlag, 1980.

Police and the elderly; ed. by A. P. Goldstein, W. J. Hoyer and Ph. J. Monti.
New York, Pergamon, 1979.
Pergamon general psychology series.

Political terrorism and business; the threat and response; ed. by Y. Alexander and R. A. Kilmarx.
New York, Praeger, 1979.

Politie. De, op de juiste plaats; VNG Commentaar op het ontwerp van een nieuwe politiewet.
's-Gravenhage, Vereniging van Nederlandse gemeenten, 1980.

Rapport over decentralisatie en overheidsbemoeyenis met jeugdzaken; korte schets van de ontwikkelingen van het gemeentelijk jeugdbeleid.
Amsterdam, Raad voor de jeugdvorming, 1979.

Terrorism; theory and practice; ed. by Y. Alexander, D. Carlton and P. Wilkinson.
Boulder, Colo., Westview press, 1979.

State legislative strategies for correctional reform; ed. by E. Scullin and C. Fox; prep. by G. D. Reiner.
Washington, U.S. Department of justice, National institute of justice, Office of development, testing and dissemination, 1981.
Workshop proceedings, special national workshop, may 19-20, 1980.

Vélu, A. J. M. De voorwaardelijke invrijheidsstelling.
Z.pl. en uitg., 1979.

Wiersma, J. Revolutie in de criminologie?; theologisch-etisch onderzoek naar het bio-sociale perspectief van W. Buikhuisen.
Amsterdam, Panholzer, 1981.
Proefschrift GU, Amsterdam.

Redactie

mr. T. Frank

mr. M.R. Duintjer-Kleijn

Coördinatie literatuuroverzicht

W.M. Been

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie

Centrum, Schedeldoekshaven 100,

Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage

Voor inlichtingen en adreswijzigingen

Telefoon 070-706558

Uitgave van

Het Ministerie van Justitie

Druk

Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage

Opname in dit blad betekent niet, dat de inhoud der artikelen het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.